

# I LAISVĘ

**MALONŪS SKAITYTOJAI,**

*Su šiuo Į Laisvę numeriu siunčiamas Jūsų patogumui vokelis, nuolankiai prašant įdėti jį savo prenumeratą 1965 metams ir grąžinti Į Laisvę administratoriui. Ačiū.*

*Dar nemaža skaitytojų yra pamiršę savo prenumeratą už praėjusius metus. Būkite malonūs savo skolą pridėti prie 1965 prenumeratos. Ačiū.*

*Į Laisvę Administratorius*

# T u r i n y s

1964

1

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |       |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------|
| Visiems Lietuviams .....                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 18    |
| <b>Antanas</b> Musteikis: Akademinė laisvė .....                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 20    |
| <b>E. V. Žerutis</b> : Lietuviškosios rezistencijos organizacija užsienyje .....                                                                                                                                                                                                                                                   | 26    |
| <b>DARBAI IR IDĖJOS • Anapus</b> : Kadrų mokyklos (M. iš B.); <b>Laisvųjų lietuvių</b> : LFB simpoziumas (V. Tautas); Apsijungusio Vliko seimo pirmoji sesija (K. Astikas); <b>Pasaulyje</b> : Vatikano konsilija ir lietuviai; <b>Vardai įvykiuose</b> : Lukša pas Smerš agentą Erelį; LFB Rytų apygardos suvažiavimas ir kt..... | 44-64 |

## Į LAISVĘ ŽURNALUI AUKOJO:

**\$9.00** — A. Pargauskas; **\$7.00** — dr. V. Majauskas, **\$4.00** — prel. P. Ju-  
ras; **po \$3.00** — L. Padleckas ir L. Reivydas; **po \$2.00** — Z. Prūsas, J.  
Brazauskas, J. Pažemėnas, J. Kukeckis, A. Skrupskelienė, J. Vingilis; **po**  
**\$1.00** — A. Skučas ir kun. V. Dabušis. Nuoširdžiai ačiū.

**Administratorius**

## Į LAISVĘ ATSTOVYBĖS

**Anglijoje**: S. Nenortas, 1 Ladbroke Gardens, London W. 11

**Australijoje**: N. Butkūnas, 9 Covvper St., St. Kilda, South Victoria

**Italijoje**: Dr. Z. Ivinskis, Via Verbania 28, Intemo 18, Roma

**JAV**: LFB Sambūrių Valdybos

**Kanadoje**: V. Aušrotas, 189 Glenholme Avė., Toronto 10, Ont.

**Švedijoje**: P. Puida, Markvards g. 9, Stockholm, Va.

**Šveicarijoje**: Dr. P. Radvila, VVerkgsasse 50, Bern

**Vokietijoje**: Alina Grininė, 8 Muenchen 54, Kristallstr. 8

**Į Laisvę metinė prenumerata**: JAV ir Kanadoje \$3.00. Visur kitur — \$2.00  
Atskiras numeris \$1.00.

**Į LAISVĘ leidžia** — Lietuvių Fronto Bičiuliai

**Redaguoja**: Antanas Mažiulis, dr. Antanas Klimas ir dr. Antanas Musteikis

**Redakcijos adresas**: A. Mažiulis, 56 Thomas Park, So. Boston, Mass. 02127;  
Telef. AN 8-7924

**Viršelio vinjetė** — dailininko Telesforo Valiaus

**Administratorius**: Vytautas žiaugra, 16 Bellaire Rd., Roslindale, Mass. 02132

**Į LAISVĘ** — TOWARD FREEDOM, Lithuanian quarterly published by the  
Friends of the Lithuanian Front, 56 Thomas Paule, Boston, Mass. 02127.

## 1964

### I. TARPTAUTINĖ RAIDA

1964 metai buvo paveldėję iš ankstesnių laikų sunkiai sprendžiamas problemas: įtampą tarp Rytų ir Vakarų, įtampą tų blokų viduje, blokų pastangas savo įtampą išsaugoti ar išplėsti Azijos, Afrikos, Europos lotynų Amerikos plotuose. Pasiekame, kas tų problemų sprendime per metus buvo naujo ir kiek jose išryškėjo Amerikos politiniai siekimai bei jų metodai.

#### *Amerika — Sovietai*

Amerika metų pradžioje paskelbė „taikos ofenzyvą“ prezidento Johnsono sausio 8 deklaracijoje. Vėliau „taikos ofenzyva“ buvo sukonkretinta to paties prezidento raginimu statyti „tiltus“ tarp Vakarų ir komunistinio pasaulio — kultūrinius mainus, prekybos ryšius, turizmą. Šią politiką vykdydama, Amerika sausio 25 sustabdė Rias Berlin siųstuva; vasario mėn. pakartojo kviečių siuntas Sovietam; kovo 25 Sen. Fulbrightas naują politiką gilino „filosofiškai“: pasmerkė „mitus“ ir ragino remtis politikoje „realybėm“; būtent: normalinti

santykius su Sovietais, pripažinti Castro, palikti atviras duris su kom. Kinija; balandžio mėn. jau buvo informuojama apie derybas su Maskva—dėl prekybos padidinimo ilgalaikiais kreditais Sovietam, dėl pasikeitimo konsulatais, pasikeitimo šnipais. Amerikos vyriausybė ragino ir Vokietiją ieškoti susipratimo su Sovietais, ir jau buvo numatytas Chruščiovo vizitas vakarų Vokietijai.

L.C. Sulzbergeris (Times), pats tų santykių normalinimo su Sovietais šalininkas, betgi balandžio mėn. jau įvertino besiplėtojančių eigą kaip „taikos išlaikymą pasitraukimo kaina“.

Kai balandžio 13 vokiečių korespondentas paskelbė gandą apie Chruščiovo mirtį, Vakaruose kilo panika, kad be Chruščiovo pasaulį ištiks katastrofos. Kai iš tikrųjų Chruščiovas tarptautinėje politikoje „mirė“, nei Amerikoje nei kitur Vakaruose net susijaudinimo nebuvo, naujus valdovus Brežnevą ir Kosyginą priėmė su tuo pačiu palankumu ir kurtuaziniu pasiryžimu naujos valdžios nespausti jokiais reikalavimais, iki ji

įsitvirtins ir... pati imsis savus reikalavimus reikšti.

Nei Chruščiovo nei Brežnevo Sovietai neatsilygino tokiu pat palankumu Amerikai. Nerodė kompromiso nei nusiginklavimo konferencijoj, nei Laose. Nevengė suiminėję Amerikos diplomatus, įtardami juos šnipinėjus ir patys nenustodami šnipinėję Amerikoje. Nauja valdžia net pagriežtėjo, nevengdama konflikto dėl skolų J. Tautom; demonstruodama pažadus duoti paramą Š. Vietnamui, Kiprui, Kongo sukilėliams, Kubai, atnaujindama kaltinimus Amerikai dėl "imperializmo", "kolonializmo". A. Stevensonas J. Tautose sovietų diplomatų kalbas pavadino šaltojo karo kalbomis, bet jis tebereiškė viltį, kad tos kalbos tik propaganda, o ne tikroji Sovietų politika. Nelengva buvo atsisakyti nuo tikėjimo, kad Sovietuose vyksta evoliucija — koegzistencijos, sugyvenimo link, kad Sovietuose auga asmeninės laisvės, nyksta persekiojimai. Tik garsiai skelbiamas šauksmas apie žydų persekiojimą Sovietuose drumstė tikėjimą sovietine koegzistencija ir sovietine raida laisvių link.

"Taikos ofenzyvos" metai išryškino Amerikos veržimąsi į koegzistenciją didesnę nei Sovietų; išryškino pačios koegzistencijos skirtingą supratimą; Amerikoje ji suprantama kaip dėsniis: gyvenk ir leisk kitam gyventi; Sovietuose jos prasmė ki-

tokia: padėk man gyventi bei plėsti mano įtaką taikingom priemonėm — kultūrinėm, ūkinėm, diplomatinėm, o kur ginklo, jau aš pats tai atliksiu. Metų rezultatas: Sovietų įtaka pasistūmėjo ir įsistiprino Viduržemio pakrašty (Alžiras, Egiptas, Kipras), pasistūmėjo taip pat į Afrikos vidurį.

### *Amerika — Europa*

Europoje labiausiai neramus buvo de Gaulle. Išeidamas iš prielaidos, kad Amerika su Sovietais gali pasidalyti pasaulį įtakų sferom ir tada Europa gali virsti tik derybų objektu, de Gaulle siekia ir skelbia padaryti Europą nepriklausomą nuo Amerikos. Tuo siekimu de Gaulle metus pradėjo, tuo metus ir užbaigė. Vykdydamas šią politiką, de Gaulle sausio 27 jaudino Ameriką pripažindamas kom. Kiniją (nors Anglija seniai pripažinus — be jokios sau naudos); mažiau jaudino de Gaulle kelionė po lotynų Ameriką, nes neatrodo, kad jam pavyko tenai savo įtaką sustiprinti ir Amerikos sumenkinti. Ir Sovietų atžvilgiu rodė iniciatyvą prekybos sutartim su ilgalaikiais Sovietam kreditais — tai taip pat prieš Amerikos politiką. Amerikos ir Prancūzijos stipriausias interesų susikirtimas buvo dėl Nato. Siekdama išlaikyti Vakaruose atominės jėgos monopolį, Amerika siūlo Nato valstybėm laivyną, ginkluotą Poalris

raketom, aptarnaujamą įvairia-  
taučių įgulų. Siekdama sukurti  
savo atominę jėgą, Prancūzija  
Amerikos planą atmetė, grasin-  
dama atitraukti savo karines  
jėgas iš Nato ir nutraukti drau-  
giškumo sutartį su Vokietija,  
jei Vokietija norės dėtis į tokio  
laivyno programą. Mazgas įsi-  
tempė į metų pabaigą, bet jis  
buvo atleistas, Amerikai atsisakius  
nuo spaudimo ir skubėjimo  
su savo planu. Jei nuo savo  
plano Amerika ir visai atsisaky-  
tų, tai ne dėl de Gaulle spaudi-  
mo. Greičiau dėl to, kad Ame-  
rikoje tebėra galingos jėgos,  
kurios nesutinka, kad Vokietija  
dalyvautų atominės jėgos lai-  
vyne. To nenori nė Anglija. O  
mažosios Nato jėgos (Norvegija,  
Olandija) randa ir kitokių ar-  
gumentų: esanti bendra prielai-  
da, kad atominis karas negali-  
mas dėl abiejų pusių lygios jė-  
gos ir abipusio gresiančio su-  
sinaikinimo; jei taip, tai nesą  
ir sovietinės agresijos pavojus;  
kam tada dar Sovietus provo-  
kuoti Nato atominiu laivynu;  
geriau palaikyti su jais preky-  
bos ryšius; tai reikėtų statyti  
“tiltus”.

Bet dėl tos prekybos su So-  
vietais jau platesnis nesutari-  
mas tarp Amerikos ir visos Eu-  
ropos. Amerika reikalauja lai-  
kytis susitarimo, kad Sovietam  
būtų duodami kreditai ne ilgiau  
kaip 5 metams; Amerika reika-  
lauja, kad sąjungininkai remtų  
jos boikotą Kubai ir su Kuba

neprekiautų. Bet Europa nepai-  
so Amerikos argumentų. Angli-  
ja sudarė sutartis su Sovietais  
pastatyti jiems išstisus fabrikus  
su kreditais 15 metų ir daugiau.  
Amerikoje tai vertinama kaip  
atviras Sovietų rėmimas. Angli-  
ja pirmoji niekais nuleido ir  
Kubos boikotą. Veltui Amerika  
argumentuoja, kad tai prieš-  
ninko rėmimas. Europa atkerta,  
kad Amerika pati prekiauja;  
kviečių pardavimas sugriovė  
Amerikos argumentus. O atsi-  
spirti prekybai su komunisti-  
niais režimais pačiai Amerikai  
buvo sunku; vyriausybę spau-  
džia stambieji gamintojai, mul-  
timilionieriai. Prekybos depar-  
tamentas kurį laiką mėgino pa-  
slapty laikyti vardus firmų, ku-  
riom jis davė eksporto leidimus.  
Metų pabaigoje Amerikos fir-  
mos pasekė anglais priimdamos  
užsakymus iš rytų Vokietijos,  
Rumunijos pastatyti jom išti-  
sus fabrikus.

Metai ryškino, kad prekyba,  
pelnas virto stipriausiu veiks-  
niu megzti bendradarbiavimui  
su komunistiniais režimais. Pel-  
no siekimas griovė bet kokią po-  
litinę ar ideologinę “abstinenci-  
ją”. Išryškino kapitalistus atsi-  
stojus bendradarbiavimo su ko-  
munistiniais kraštais avangarde,  
darbininkus—opozicijoj. Preky-  
ba buvo pakelta ir į laisvinimo  
veiksnius. Buvo išpopuliarintas  
tikėjimas, kad prekybos ryšiai  
atitrauks satelitus nuo Maskvos  
ir pririš prie Vakarų. To labiau-

šiai buvo laukiama iš Vengrijos ir Rumunijos. Su Vengrija Amerika net sunormalino diplomatinius santykius, kurie buvo susilpninti dėl 1956 Maskvos intervencijos ir Maskvos primesto Kadaro režimo.

Dar per maža laiko praėjo, kad galima būtų spręsti, ar teoriją apie prekybos ryšių veiksmingumą laisvei grąžinti tvirtins gyvenimo faktai. Teorija susilaukė tik vieno smūgio iš satelito, kurį Amerika prekybos ir paramos ryšiais jau nuo seno mėgino prisijaukinti — iš Lenkijos. Metų pabaigoje žurnalas "Time" paskelbė amerikiečių diplomatų kaltinimus Lenkijos vyriausybei, kad ji sustiprino intelektualinių laisvių varžymą; kad Lenkija remia Maskvos ir Pekino politiką prieš Ameriką. Taigi evoliucija Lenkijoje šoktelėjo priešinga linkme, nei teorija skelbė. Čia dėmesio vertas teorijai korektivas, kurį paskelbė Pavergtų Tautų Seimo deklaracija: tiek komunistinis režimas liberalėj a, kiek jis priverčiamas diplomatinio, ūkiniu ar kariniu spaudimu.

### *Sovietai — Kinai*

Maskvos ir Pekingo lenktyniavimas dėl įtakos reiškesi nuo metų pradžios žiaurėjančia forma. Kinijos komunistai brovėsi į Afriką — Zanzibarą, Kongą, Alžirą, brovėsi į Kubą. Pareiškė Sovietam ir teritorines pretenzijas. Kovo 30 Kinijos

spauda jau ragino nuversti Chruščiovą. Balandžio 3 Suslovas jau ne tik aiškino kinų komunistų klaidas, bet kaltino Mao Tsetungą neteisėtai užgrobus valdžią. Chruščiovo pašalinimas spalio 15 buvo vienas kinų laimėjimas. Jis įtampą aparamino, bet jos nepašalino. Kinų ambicijos ir ekspansijos grąsinimas ypačiai pakilo su atominė bomba (spalio 16).

Maskvos - Pekingo konflikte Amerika su simpatija žiūrėjo į Maskvą, laikydama jos komunizmą mažesniu blogiu, tebesipriešindama Kinijos pretenzijom į Jungtines Tautas ir į pripažinimą. Tačiau kom. Kinijos veiksnys auga, ir pradėdama agresyviau rengti opinį "atvirų durų" politikai dėl Kinijos, kaip to reikalavo sen. Fulbrightas. Jei kom. Kinija ir nebus tuo tarpu išsileista į J. Tautas, tai auga reikalavimas užmegsti su ja faktinius santykius. Šia linkme pasisakė lapkričio pabaigoje ir buvęs planuotojas Kennanas. Aiškinama, kad be tokių santykių nebūsią galima išspręsti ir skaudžiausio Amerikai šiuo metu klausimo, kuris lyginamas jau su Dienbienphu ir kuris galės būti prezidentui Johnsonui didesnis smūgis, nei prezidentui Kennedy buvo Bay of Pigs.

### *Amerika ir Vietnamas*

Amerika įsipareigojo saugoti Pietų Vietnamą nuo komunistų okupacijos. Įsipareigojimą tesė-

dama, duoda Vietnamui karo medžiagą, 22,500 patarėjų instruktorių Vietnamo kariuomenei, kuri pati turinti likviduoti komunistų agresiją. Iš kitos pusės Amerika imasi priemonių konsoliduoti ir Vietnamo vyriausybei, įsitikinusi, kad karas bus sėkmingas tada, kai vyriausybė turės masių atramą. Metų pastangų rezultatai priešingi, nei Amerika siekė: karinės operacijos duoda vis nuostolingėsius pralaimėjimus; vidinio susiskaldymo ir perversmų niekad nebūta tiek kaip 1964.

Vietnamas virto naujausia ir ryškiausia iliustracija Amerikos politikos metodam, norint išsaugoti nuo komunizmo tam tikrą teritoriją. Pragmatinės politikos atstovam 1963 atrodė "tikslinga" kurstyti Vietnamo kariuomenę, kad nuverstų Diem vyriausybę. Diem buvo nuverstas ir nužudytas. To žygio tolimesnis rezultatas: Amerikos sankcionuotas kariuomenės kišimasis vyriausybei pakeisti per 1964 metus buvo tris sykius pakartotas, ir chaosas padidintas. Tada Amerikos politika rado "tikslinga" veikti Vietnamo generolus, kad kariuomenė nesikištų į civilinės valdžios reikalus, ir kad jos kišimasis esąs priešingas konstitucinei tvarkai ir dėl to negali būti pripažintas, nors Diemo atveju nebuvo kliūtis priešinimasis konstitucinei tvarkai.

Politika Vietname charakteri-

zuoja ir Amerikos santykius su budistų politiniu sąjūdžiu. Budistai buvo darę daugiausia kliūčių Diemo vyriausybei. Amerikos politikos atstovai spaudė Diemą, kad tenkintų budistų reikalavimus. Budistų politikų vadas Tich Tri Quang bei jo sėbrai gavo Amerikos atstovybėje azylį, ir Diemo reikalavimai juos išduoti buvo atmesti. Iš atstovybės jie išėjo tik po dviejų mėnesių, kai Diem buvo nužudytas. Tokis azylis buvo pažadėtas Diemo atstovui perversmo metu, bet jis buvo atgabentas į Saigoną ir vietoj azylio perduotas perversmininkų kareiviam. Tokia dvejopa politika azylio atžvilgiu rodo Amerikos politikos atstovus atsistojus budistų politikų pusėje. Budistų poziciją parėmė Amerikos politikos atstovas ir dabar prieš generolus. Pernai budistus rėmė vardan tikėjimo laisvės, šiomet juos remia vardan platesnės visuomeninės konsolidacijos. Pernai budistai buvo vaizduojami kaip kankiniai dėl tikėjimo, šiomet jau nebeslepia, kad kalbami budistai nieko bendro su tikėjimu neturi, o tai yra politinis sąjūdis, kuris siekia paimti valdžią pats ir kurio vardų eilėje yra insifiltravusių komunistų. Pats Amerikos azyliu naudojėsis Tich Tri Quang yra prokomunistas, dabar mases kurstęs jau ne tik prieš Vietnamo vyriausybę, bet ir prieš Ameriką.

Amerikos politika Vietname pereiniais metais pakartojo tą pačią taktiką, kuri buvo vartota Kiniją išduodant komunistam, Kubą išduodant Castrui. Kiek liečia karinį pasipriešinimą komunistam, tai Vietname pakartota Amerikos strategija, vartota Korėjos kare. Tiek Korėjoje, tiek dabar Vietname leidžiama gintis ir naikinti priešus pačiame P. Vietname, neleidžiama naikinti jų bazių, iš kurių jie atgabenami. Korėjos kare buvo leidžiama vykdyti MacArthuro plano — persekioti lėktuvus užpuolikus anapus Yalu upės. Vargiai įmanoma kovoti su moskitais, jei nuo jų tik ginamasi, jei neleidžiama išdžiovinti pelkių, kuriose jie veisiasi.

Vietnamo kovoje Amerika nesulaukia sąjungininkų paramos. Seato konferencijoje balandžio 15 Prancūzija pasisakė prieš kovą, už Vietnamo neutralizaciją. Anglijos ir nauja vyriausybė pritaria padėčiai, kočia yra, bet priešinga naikinti moskitus, kur jie veisiasi. Mažieji sąjungininkai yra bejėgiai. Neutralieji (Cambodia) skubiai persiorientavo į kom. Kinijos bloką. Pačioje Amerikoje vienos nuomonės nėra. De Gaulle neutralizacijos tezei pritaria net ir pats daugumos vadovas sen. Mansfieldas. Privačiai prancūzai mėginę tirti dirvą kom. Kinijoje dėl galimos neutralizacijos. Tačiau Kinija lai-

kanti, kad Amerika jau esanti pralaimėjusi: dėl to Kinija sutinkanti derėtis tada, kai amerikiečiai pasitrauks iš Vietnamo; ir derėtis ne dėl Vietnamo, bet tik dėl pietų Vietnamo neutralizacijos. O ką ta neutralizacija reiškia, rodo Laoso likimas.

Vietnamo epizode dar kartojasi ir istorija tų Amerikos pareigūnų, kurie sprendė Kinijos, Kubos likimą. Jei Vietnamo politiniai reikalai tiesiogiai buvo R. Hilsmano, valstybės sekretoriaus padėjėjo, rankose, tai po Diemo nužudymo jis pasitraukė iš diplomatijos ir nuėjo į akademinį darbą. Iš ten skardėnasi spaudoje, pasisakydamas už susitarimą Vietnamo klausimu su kom. Kinija.. Jis nedaromas atsakingas kaip ir tie, kurie atidavė komunistam Kiniją, Kubą.

### *Amerika Kipre bei Konge*

Kipro valstybėlė nuo vasario mėn. tarptautiniu gaisru virto ginkluoti konfliktai tarp graikų (daugumos) ir turkų (mažumos). Vasario 29 Graikija paskelbė siekimą pakeisti sutartį, kuria Kipro salai duota nepriklausomybė, apibrėžta daugumos ir mažumos teisės krašto administravime. Graikai siekė, kad krašto gyventojam būtų leista patiem apspręsti savo likimą. Taip siūlydama, Graikija buvo tikra, kad gyventojų dauguma pasisakys už prisijungimą prie Graikijos. Bet tai buvo nepriimtina ne tik turkam

bei Turkijai. Kipro prezidentas Makarios nenorėjo išsižadėti valdžios, taigi ir Kipro nepriklausomybės, nors ir nevykdant turkam garantuotų teisių. Makarios pasiryžo savo norą apginti ir tam pasitelkė Maskvos ir Kairo pagalbą diplomatija bei ginklais. Ginkluotiems konfliktam sustabdyti kovo 4 J. Tautos nutarė siųsti JT kariuomenę — kaip Gazo srity, kaip Konge. Piliietinis karas apstabdytas, tačiau klausimas paliktas be sprendimo, ir kiekvienu patogiu momentu jis gali vėl sprogti.

Amerikos rolė čia buvo antraeilė. Ji nenorėjo aktyviai konflikto sprendime dalyvauti. Bet jos atstovai darė pastangų taiką išlaikyti. Amerikos siūlomi sprendimai (repatriacija ir kt.) siekė ne problemą išspręsti pagal teisingumą ir teisę, o tik problemą narkotizuoti, apraminti, kad būtų išlaikyta taika tarp dviejų Nato narių. Jei taika nėra tikslas, o tik rezultatas vykdant teisingumą ir laisvę, tai Amerikos siūlymai negalėjo patenkinti nė vienos pusės, tik sukėlė demonstracijas prieš Ameriką.

Priešingai Konge — Amerika parodė realios iniciatyvos problemai spręsti. Kai po 4 metų birželio 30 baigėsi Konge JT “okupacija”, sustiprėjo komunistų partizaninė veikla, Stanleyville buvo paskelbta “liaudies vyriausybė” ir ji ėmėsi “išlaisvinti” Kongą. Komunistai

buvo remiami kom. Kinijos, o taip pat Maskvos satelitų Alžiro, Egipto, Sudano. Amerika čia pakeitė savo ligšiolinę politiką. Palaikiusi karą prieš Tshombę, nedavusi jam vizos net J. Tautose pasiaiškinti, ištrėmusi jo agentą, staiga susitarė su Belgija ir pasirūpino, kad Tshombe būtų pakviestas Kongo ministru primininku; tai esąs vieningas žmogus Kongui išgelbėti. Tshombe, nuo liepos 6 pakviestas, sėkmingai kariavo su komunistais, pasikviesdamas baltuosius savanorius samdinius iš Pietų Afrikos, Rodezijos. Amerika, kuri anksčiau rėmė protestus prieš Tshombės samdinius, kai jis buvo Katangos prezidentas, dabar dėl tų samdinių tylėjo. Tylėjo net ir tada, kai kiti ją dėl samdinių kaltino. Padarė dar vieną žingsnį — davė transporto lėktuvus (lapkričio 24) belgų parašutinininkams gelbėti įkaitą, kuriuos komunistai buvo pažadėję žudyti. Čia Amerika nepaisė to, ko ji labiausiai privengia — nepalankios opinijos. Baimė, ką pasakys pasaulio opinija, buvo suparaližavusi prez. Kennedy akciją Bay of Pigs. Prez. Johnsonas čia parodė ryžtingumą. Ir labai sėkmingai: keli šimtai įkaitų buvo išgelbėti. Bet tai truko trejetą dienų. Toliau persvėrė įtaka tų, kurie gąsdino opinija ir ekspedicija buvo nutraukta, nebaigus gelbėjimo operacijos. Tas operacijos nutrau-

kimas nuo opinijos jau neišgelbėjo. Amerika buvo apkaltinta iš naujo Saugumo Taryboj "imperializmu", "kišimusi į vidaus reikalus". Amerika teisinosi, užuot kėlusį bylą tiem, kurie vykdė Konge genocidą, ir dar labiau Alžirui, Egiptui, Sudanui, kurie jį rėmė, kišdamiesi į Kongo vidaus reikalus. Amerika pasidavė suorganizuotam komunistinių satelitų afrikinių valstybių arogantiškam spaudimui, kurį rėmė Maskva, ir sutiko su Saugumo Tarybos rezoliucija, pasisakiusia prieš svetimų jėgų kišimąsi į Kongo valstybės vidaus reikalus, reikalavusia paliaubų, bei pašalinti baltuosius samdinius iš Kongo. Sutikimas su tokia rezoliucija reiškia pirmiausia kišimąsi į Kongo vidaus reikalus, jei tie sukilėliai yra Kongo gyventojai; paliaubų reikalavimas reiškia paramą komunistam, kad jie galėtų persitvarkyti ir gauti naujos paramos iš tų, kurie pažadėjo paramą, kurie tos paramos neatšaukė rezoliuciją priimant ir kurie tikrai pažadą vykdė; trečias reikalavimas pašalinti samdinius reiškia paramą komunistam, nes tik tie samdiniai ir išstūmė komunistus; o kalba apie "baltųjų" samdinių pašalinimą jau yra rasizmo skelbimas, nes samdiniai vertinami pagal spalvą. Dar pridėjo reikalavimą Kongo vyriausybei, kad ji vykdytų konsolidaciją, t. y. priimtų į savo tarpą asmenų, artimes-

nių sukilėliam, taigi komunistam. Tas reikalavimas yra pakartojimas to, ko Amerikos diplomatai buvo reikalavę iš Laos vyriausybės; ko dabar reikalauja iš Vietnamo. Šiame reikalavime atsispindi taurus Amerikos demokratizmo ženklas — koalicijos reikalavimas. Tik užmirštas "pragmatizmo" reikalavimas: ar tikslinga tai, kas gera Amerikai, kas gera taikos metu taikyti ir karo metu ir ypačiai tokia krašte, kuriame daugumas yra beraščiai? Ir Tshombe ir Kasavubu atmetė tiek Amerikos - Belgijos reikalavimus, tiek ir Saugumo Tarybos paliaubų ar samdinių pašalinimo reikalavimą, kaip jis buvo atmetas ir Vietname.

Metų pabaiga rodė, kad Kongas stumiamas į kelią, kuriuo buvo priverstas žygiuoti Vietnamas, nors jam ir neteko patirti J. Tautų globos-okupacijos. Neigiamas rezultatas yra neigiamas įvertinimas vartojamom politinėm priemonėm bei metodam.

#### *Amerika ir J. Tautos*

Nauja tai, kad metų pabaigoje Amerikos spaudoje vis dažniau J. T. vertinamos kaip priėjusios savo akivaizdžią negalią. Keleriopą negalią. Pirmiausia — piniginę: atsidūrė skolo-se, nes nariai nemoka. Amerika pradėjo justi, kad, mokėdama 40 proc. viso biudžeto, tesudarė kitiems nariam įspūdį, jog bus

visai natūralu, jei ir daugiau ji mokės, o kiti gali ir nieko nemokėti; juk ji turtingiausia. Tai pajausta lyg pasityčiojimas, ir Amerika jau pasišiaušė: kilo konfliktas su Sovietais dėl jų nemokamos skolos.

Susikirtimas dėl pinigų J.T. įstūmė į organizacinę negalią — visas mėnuo kalbėjo, ir nieko negalėjo balsuoti. Trečia negalia — politinis neatsakingumas. J. Tautose jau 115 narių. Didžiausias blokas yra naujų afrikinių valstybių, kurių amžius, pasak prez. Johnsono, yra trumpesnis nei jo dukters. Ir šių valstybių balsai gali lemti didelius įpareigojimus kitiems, pačios jokių įsipareigojimų neprisiimdamos nei jų atlikti galėdamos. Ketvirta — moralinė: paskutinės sesijos metinis galas parodė, kad kai kurių naujų valstybių atstovai gali reikštis su nemažesne demagogija kaip Chruščiovas.

Amerikos nuoširdus entuziazmas Jungt. Tautom ir kai kurių ekstremistų, pasaulio vienos valdžios šalininkų, noras visas ginkluotas pajėgas perduoti J. Tautom susilaukė pareitais metais šalto vandens. Negalią išgyvena organizacija ne dėl to, kad jos idėja nesveika, bet kad ji neturi jokios galios nei nutarti, nei priversti nutarimus vykdyti tuos, už kurių pečių stovi Sovietai.

Amerikos politikam pirmu kartu su tokiu rimtumu kilo

abejonė, ar tikslinga Amerikos parama, kurią taip dosniai dalija Maskvos satelitam, vadinamiem neutraliesiems? Ar nereikia didesnės atrankos? O gal kitiems duodamus pinigus nukreipti namie esančiam kai kurių sluoksnių skurdui mažinti?

### *Baigiamosios išvados*

Sutraukiant metų balansą keiliais sakiniais tektų vertinti:

1. Sumažėjo įtampa tarp Vakarų ir Rytų blokų, bet padidėjo įtampa blokų viduje: įtampa tarp Kinijos ir Sovietų, tarp Amerikos ir Prancūzijos.

2. Sulėtėjo kolonializmo naikimo ir naujų valstybių kūrimo tempas Afrikoje, o apie kolonializmo naikinimą Europoje ir kalbos nutilo, bet padidėjo tų nepriklausomų naujų valstybių komunistinimo ir satelitinimo tempas, o apie Europos rytų vidurio valstybes nekalbama, nes jos jau paverstos satelitais.

3. Padidėjo Jungtinių Tautų narių skaičius, bet dar labiau padidėjo tos organizacijos bejėgiškumas ir moralinė degeneracija.

4. Padidėjo ūkinės naudos nusveriantis veiksnys tarpvalstybiniuose santykiuose, bet ima didėti ir skaičius, bent amerikiečių, kurie praregi, kad gausiai duodamas doleris neduoda Amerikai nei draugų nei pagarbos ir kad Amerikoje pervertinta dolerio galia, bet neįvertinta iki pakankamo laipsnio

idėjos galia.

5. Optimizmą metų balansu didina džiaugsmas, kad išlaikyta taika, bet susirūpinimas taika, o ne taiką gimdančiu teisingumu bei laisve yra ženklas, kad taika suprantama kaip status quo išlaikymas.

6. Optimistiškai vertinama, kad per metus nė viena tauta neteko komunistiniam režimui ir laisvė išlaikyta visom valstybėm, kurios ją turėjo, bet tokis optimizmas reiškia atsakymą nuo laisvės išplėtimo ir tiem, kurie jos neturi.

*Lietuviškųjų Studijų XI Savaitė, įvykusi 1964 rugpiūčio 8-16 dienomis Vokietijoje, Vasario 16-sios gimnazijoje Huettenfelde, siunčia ilgesio ir meilės sveikinimą Tėvynei prie Nemuno ir visiems tautiečiams, išblaškytiems po visą žemės rutulį.*

*Susirinkę iš Anglijos, Italijos, Prancūzijos, Švedijos, Šveicarijos, Vokietijos su svečiais iš Jungtinių Amerikos Valstijų, Kanados ir Naujosios Zelandijos, šioje Studijų Savaitėje mes gvildenome krikščionybės ir modernaus pasaulio santykių klausimą ir priėjome išvadą, kad gaivalingame mūsų dienų vyksme idėjos valdo pasaulį ir kad naujos idėjos, kūrybiškai perimtos iš neišsenkančio krikščionybės minčių lobyno, yra galingiausias mūsų ginklas kovoje už naują žmogų ir naują pasaulio ateitį.*

*Šioje Studijų Savaitėje mes taip pat metėme kritišką žvilgsnį į nueitąjį tremties dvidešimtmečio kelią, didžiavomės jos pasiektais kultūriniais laimėjimais ir pasiryžome toliau tęsti savo protestą prieš Tėvynės pavergimą, dar labiau išlaikydami gyvą ryšį su Tėvyne ir svetur gyvenančiais tautiečiais.*

*Mes pagerbėme žuvusiųjų už Tėvynę, ypatingai pakačio Laisvės kovų sąjūdžio aukų, atminimą ir palikome kaip dovaną Vasario 16-sios gimnazijai žiupsnelį žemės nuo Nežinomojo Kareivio kapo, kad čia besimokantis jaunimas jaustų artumą karžygių krauju aplaistytos Lietuvos žemės, kuriai mes visi turime didelę pareigą.*

*Ižengdami į trečiąjį tremties dešimtmetį, mes ryžomės toliau nepailsdami dirbti, kurti ir kovoti už ateitį, kad greičiau ateitų toji diena, kai laisvas lietuvis žmogus galės vykdyti savo darbus laisvoje Lietuvoje ir laisvame pasaulyje.*

## II. KULTŪRINIS IR VISUOMENINIS DERLIUS

Nesiekdami nei tikslios inventorizacijos, nei kritiško vertinimo, tenorime sužymėti faktus, kurie įgalintų skaitytoją susidaryti laisvųjų lietuvių 1964 kultūrinio - visuomeninio derliaus bendrą vaizdą.

*Kūryba.* Lietuvių poezijos aruodą papildė: K. Bradūno "Sidabrinės kamanos", laimėjusios "Draugo" poezijos premiją; J. A. Jūragio (Australija) "Tolimieji miražai"; J. Mikuckio "Derliaus vainikas"; Nerimos Narutės "Relikvijos"; Alės Rūtos "Gyvenimo lašai"; V. Šlaito (Britanija) "Antroje pusėje". Prozos kraitį praturtino A. Barono novelės "Saulės sugrįžimas", J. Kralikausko romanas "Mindaugo nužudymas", laimėjęs "Draugo" romano premiją, Alės Rūtos romanas "Kelias į kairę", laimėjęs "Dirvos" premiją, A. Skirkos (Australija) legendos "Kur bėga Šešupė", V. Volerto romanas "Gyvenimas yra dailus", S. Vanaigaitės pasakojimai "Nulaužta šaka", nauja laida Šatrijos Raganos "Viktutės".

Teatro ir muzikos baruose vaisingai plūšėjo: komp. J. Gaidelis su S. Santvarų prie naujos operos, kun. B. Markaitis, S. J., — prie "Vilniaus varpų" kantatos, Chicagos vyrų choras — prie "Toscos" pastatymo, B.

Pūkelevičiūtė — prie "Auksinės žąsies". "Antrojo kaimo" ansamblis kūrė ir vaidino aktualijų repertuarą, N. Martinaitytė su J. Kelečium — kamerinę teatrą. Chicagos, Detrito, New Yorko saviveiklininkai, vadovaujami profesionalų, statė A. Kairio "Diagnozę" ir kitus veikalus, inscenizavo Donelaičio "Metus". Muzikai Jakubėnas, Šimkus, Zdanisius sielojosi "Lietuviškos muzikos rinktine".

Gyriausiai betgi, atrodo, bus reiškusi vaizduojamoji kūryba. Šalia apžvalginių parodų, kaip Australijos "Lietuvių Dienų" metu, ar jaunųjų dailininkų, arba ad hoc parodų, kaip Lietuvos sukilimams paminėti ar religinio meno, apie 30 dailininkų pasirodė individualinėse ar grupinėse parodose. Tarp jų: J. Bagdonas, R. Bukauskas, S. Čipkuvienė, A. Dargis, P. Gailius, Č. Janušas, V. K. Jonynas, V. Kasiulis, E. Kepalaitė, A. Kurauskas, A. Money, B. Murinas, J. Paukštienė - Dobkevičiūtė, E. Sodeikienė, sesuo Mercedes, V. Stančikaitė - Abraitienė, H. Šalkauskas (Australija), A. ir A. Tamošaičiai, Z. Trinkūnas, E. Urbaitytė, K. Zapkus, K. Žoromskis, R. Žukaitė, G. Žumbakienė... Vaizduojamojo meno sritis yra vienintelė kūrybos sritis, kurioje laisvasis lietuvis kūrėjas, tegu ir ne kiekvienas, gali gyventi "iš meno".

*Mokslas.* Šalia Lietuvių Enciklopedijos XXX ir XXI tomų bei donelaitinių kovo numerio "Aidų", stambų indėlį 1964 mokslo derliui davė E. Kviklio "Mūsų Lietuvos" I tomas, Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos "Suvažiavimo Darbų" V tomas, dr. A. Maceinos "Niekšybės paslaptis", dr. J. Girmiaus "Žmogus be Dievo". Greta jų lietuviškojo žinyno lentynoje išsirikiavo D. Veličkos redaguotas "Kristijonas Donelaitis", A. Merklio "Antanas Smetona", S. Kairio "Tau, Lietuva", Pr. Garšvos "Negęstanti šviesa", V. Žemaičio "Sūduvos praeitis", metų gale N. Sūduvio "Vienų vieni".

Mokslinės kūrybos derliui tenka skirti taip pat Amerikos lietuvių studijų savaitę Dainavoje, Europos lietuvių studijų savaitę Vasario 16-sios gimnazijoje ir Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos suvažiavimą New Yorke.

*Leidiniai kitomis kalbomis.* Apžvelgiant laisvųjų lietuvių 1964 kultūrinį derlių, natūralu būtų pažymėti ir kūrybinis, mokslinis jų dovis už savos tautinės bendruomenės sienų. Gaila, lietuvių bendruomenės organai lig šiol, atrodo, nė negalvoja inventorizuoti šios rūšies derliaus. Turbūt todėl, kad jis tiesiog eina į svetimųjų arodus. O reikalas tikrai vertas tautinio dėmesio, nes iš es-

mės tai yra mūsų tautinis kapitalas.

Tuo tarpu turime tenkintis tik lituanistinio pobūdžio leidiniais. 1964 jų visa eilė išėjo. Anglų kalba: dr. J. B. Končiaus "Vytautas the Great"..., V. Krėvės "The Herdsman and the Linden Tree", (S. Zobarsko "Manyland Books"), Lietuvių liaudies dainos "The Green Linden" (Voyages Press), I. Šeinaus "The Ordeal of Assad Pasha" (St. Zobarsko "Manyland Books"), T. T. Pranciškonų "Art Collection of the Lithuanian Franciscan Fathers", ir periodškai "Lituanus" bei "The Baltic Review". Ispanų kalba išėjo dr. J. Savojo "La Lucha contra Dios en Lituania" ir "Revista Baltica" 13 nr. Vokiečių kalba — N. E. Sūduvio "Allein, ganz allein".

*Kūrybos ir mokslo paskatos.* Šiuo atžvilgiu 1964 derlius tikrai pažymėtinas. Lietuvių Rašytojų Draugijos premiją laimėjo M. Katiliškio "Šventadienis už miesto". "Draugo" poezijos premija teko K. Bradūno "Siddabrinėms kamanoms", o romano — J. Kraliausko "Mindaugo nužudymui". Vinco Krėvės vardo premija atžymėjo Algimanto Mackaus "Neornamentuotos kalbos generaciją ir augintinius", o dr. Vidūno vardo premija — dr. M. Anyso "Senprisių giminių kovas su vokiečių riterių ordinu nuo 1230 lig

1283". Sukilimams paminėti dailės parodos II premiją laimėjo dail. A. Marčiulionis, o III — dail. L. Vilimas (Pirmoji nebuvo paskirta). Dail. R. Viesulas antrą kartą laimėjo Guggenheimo premiją.

*Auklėjimo* derlius buvo dvejopas: teorinio ir praktinio pobūdžio. Pirmajam priklauso L. Dambriūno "Lietuviškas auklėjimas šeimoje", kun. S. Ylos "Moderni mergaitė", S. Jonynienės "Tėvų šalis", dr. J. Prunsio "Mokslas ir religija", kun. S. Žilio "Gyvenimo šaltiniai".

Praktinio auklėjimo srityje, greta šeštadieninių tautinių mokyklų įnašo, 1964 derliuje reikšmingiausias laimėjimas buvo Amerikos lietuvių krepšininčių iškyla į Australiją. Ne tiek jau akivaizdus sporto įnašas tautiniam auklėjimui buvo vietinėse lietuvių bendruomenėse. Žymus vaidmuo tautinio auklėjimo derliuje tenka jaunimo ir apskritai organizacijoms su įvairiais kursais, stovyklomis, suvažiavimais, visuomeniniais teismais ir t.t. Dėmesio verta Los Angeles Lietuvių Kultūros Klubo praktika suartėti seniui su "antrąja karta". Pozityvus tautinio auklėjimo reiškinyb buvo ir tebėra jaunimo organizacijų federacijos vedamas vilkinių radijo programų skyrius "Jaunimas kalba jaunimui", atseit, laisvasis lietuvių jaunimas kalba sovietų paver-

tajam lietuvių jaunimui. Rūpestį tačiau kelia nulietuvėjimo apraiškos "Ateities" žurnale, kuriame tautinį lietuvių katalikų jaunimo auklėjimą vis labiau ima gožėti, sakytum, okupuotoje Lietuvoje sovietų užkarto vadinamo "internacionalizmo" buržuazinis atitikmuo. Nejaugi "Ateities" sąjūdis, kilęs kaip reakcija prieš lietuvių jaunimo nureligijimą ir nulietuvėjimą, pradėtų prarasti vieną pagrindinių savo principų — tautiškumą ? ?

*Visuomeninė veikla.* Šios veiklos pirmoji premija, jei tokia būtų, neabejotinai atitektų New Yorko ir apylinkių lietuviams, sugebėjusiems suorganizuoti pasaulinės mugės teritorijoje labai įspūdingą lietuvių prisistatymą su lietuvišku pakelės kryžium, su keliais šimtais tautinių šokių šokėjų, su pusantro tūkstančio dainininkų jungtiniu choru ir su apie 16, 000 žiūrovų. Bet organizatorių planai ir pastangos būtų žlugę, jei nebūtų radę nuoširdaus atgarsio ir visokeriopos paramos atskirų kolonijų lietuvių bendruomenių, pirmiausia vietinių choristų ir tautinių šokių šokėjų bei jų vadovų ir mokytojų. Kai žmonės ryžtasi aukoti tautiniam reikalui savo laisvalaikio trusą, savo visuomenines išlaidas ir kelionės rūpesčius bei nepatogumus, jie turi būti tikri atliekamo uždavinio didele

reikšme. Tikrai drąsinąs ir dvasią keliąs reiškiny yra tas mūsų išeivijos vietinių bendruomenių tautinės savigarbos jausmo gajumas ir įstangumas. Ttai taip pat paliudijo metų gale vykusios Australijos Lietuvių Dienos su dailės paroda, jaunųjų talentų pasirodymais, masine dainų švente, literatūros vakaru ir rinktinių jėgų koncertu. Laikas nuo laiko spaudoje paskaitom, kad tos ar anos vietinės lietuvių bendruomenės Lietuvos vyčiai yra tiek ir tiek tūkstančių laiškų Lietuvos reikalais savo kongresmanams ar senatoriams papylę. Gal nevisad ir pagalvojam, kad po tais sausais žodžiais slypi to jaunimo gyva tautinė savigarba ir atliekamo lietuviško darbo reikšmės supratimas. Šis 1964 visuomeninės veiklos derlius, išaugęs iš plačiųjų išeivijos sluoksnių, ypač dėmesio vertas dėl to, kad tarp išeivijos aukštesnėse visuomeninės padėties pakopose kaip tik pasirodo sto-kojančių tautinės savigarbos pajautimo, kurie dėl savo patogumų bei išskaičiavimų prisiima su Lietuvos reikalais nesusiderinamus, svetimųjų intere-sais pamuštus, idėjas, nusistatymus ir kelius. Deja, ir tokio visuomeninės veiklos derliaus 1964 būta. Ne be pagrindo "Draugo" vedamasis (65. 1. 9) taria, kad "tuos, kurie trukdo vesti kovą už pavergtos tėvy-nės išlaisvinimą, kurie neturi

bendruomeninio pajautimo susidrausminti ir savo pozityvias jėgas palenkti bendram gėriui, reikia iš šios veiklos išskirti".

Plačiųjų išeivijos sluoksnių visuomeninės veiklos derliui priklauso ir JAV lietuvių bendruomenės tarybos rinkimai. Palyginti su 1961 rinkimais, 1964 rinkimai ir kiekybės ir kokybės atžvilgiu rodė žymią pažangą. Balsavusiųjų skaičius paau-go 62.8 proc. Balsavimas atjungtas nuo tautinio solidarumo įmokų. Tačiau pati rinkimų sistema ir tarybos sąranga paliktos senosios. Senoji mažoritari-nė rinkimų sistema kliūva išeivijos kultūrinėms mažumoms ir jas atstumia. Senoji tarybos sąranga labai atskiedžia tarybos parlamentinį pobūdį įvairių bendruomenės pareigūnų dalyvavimu taryboje, o tradicinių centrinių organizacijų aplenkimu silpnina visuomeninį tarybos užnugarį.

Vadovaujančių sluoksnių visuomeninės veiklos derliuje naujas reiškiny buvo PLB Valdybos suorganizuotas spaudos ir radijo suvažiavimas. Turint galvoj spaudos ir radijo tautinius uždavinius bei vaidmenį, galima tik sveikinti PLB Valdybos iniciatyvą ir linkėti, kad tos pastangos neišsikvėptų su gera pradžia o šios rūšies susitikimai būtų organizuojami sistemingai ir planingai.

Alto suorganizuotas Wa-shingtono, D. C. Amerikos lie-

tuvių kongresas, nors specialaus Washingtono atspalvio negavo ir JAV vyriausybės didesnio dėmesio nesulaukė nei anksčiau buvusieji, nuo buvusių kongresų betgi išsiskyrė pozityviu jaunimo pasirodymu. Kaip paprastai, pirmasis pasirodymas dar stokojo patyrimo, bet pats jaunimo įsijungimo faktas yra didelės reikšmės.

Aplamai, kai anksčiau *jaunimui* skyrėm tik Valiuko vadovaujamo rezoliucijų komiteto veiklą, kuri ir 1964 sėkmingai buvo tęsiama, 1964 prisidėjo ne tik Alto kongreso jaunimas, bet ir Amerikos lietuvių studijų dienų organizatoriai, ir New Yorko Lietuvių Dienos organizavimo talkos jaunimas, ir New Yorko penktadienio diskusijų jaunimas, žodžiu, 1964 lietuvių visuomeninėj veikloj jaunimo vaidmuo turbūt bus buvęs žymiai ryškesnis nei anksčiau. Tai viltingas faktas.

*Balfas* atžymėjo savo 20 metų veiklos sukaktį. Chicagos balfininkai, matyt, turėdami mintyje faktą, kad Chicago pastaisiais metais Balfui daugiausia suaukvoja, nusitarė ir Balfo centrą į Chicago nukelti. Tas jų užmojis, nors Balfo seimo dauguma tam pritarė, pasirodė praktiškai sunkiai įvykdomas. Mat, kiekvienos registruotos, kaip čia sakoma, inkorporuotos organizacijos būstinė yra nurodyta pačioje organizacijos chartoje. Keičiant būstinę, reiktų

keisti pačią organizacijos steigimo chartą. O tatai yra daugiau negu tik organizacijos statuto keitimas.

*Vliko seimas* yra skyrium aptartas (žiūr. 55 p.). Šioj vietoje betgi verta stabtelėti ties Vliko sąrangos vienu atžvilgiu — tęstinumu iš Lietuvos. Kaip jis 1964 atrodė. Ir senieji ir naujieji vlikininkai sutaria dėl paties reikalo išlaikyti Vliko tęstinumą iš Lietuvos, tai yra, Vliko egzilinį pobūdį. Nuomonės tačiau išsiskiria, kurie elementai ar požymiai Vliko egziliniam pobūdžiui yra būtini. Pagal vieną nuomonę Vliko egziliniam pobūdžiui pakanka to, kad jis pačiu savo vardu atitinka Lietuvoje buvusį Vliką ir kad jo nariai — organizacijos savo vardais ir ideologijomis atitinka Lietuvoje buvusiųjų organizacijų vardus ir ideologijas.

(Pagal šios nuomonės kraštutinę išraišką dabartinių Vliko narių - organizacijų visuomeninę svorį taip pat reikia laikyti tolygų atitinkamų vardų grupių visuomeniniam svoriui Lietuvos seime 1926 metais. Tuo būdu liaudininkams išeina apie 26 proc. visos visuomenės svorio, socialistams — 18 proc., krikščionims demokratams, federantams ir ūkininkams — 41 proc., o tautininkams ir Sidzkausko partijai — 6 proc.).

Šiai priešinga nuomonė teigia, kad vien paties Vliko var-

do ir jo narių - organizacijų vardų tęstinumo Vliko egziliniam pobūdžiui išlaikyti nepakanka, nes tai būtų tolygu turėti tą patį narvelį, bet ne tos pačios veislės paukščiukus. Vliko tęstinumą sudaro ne vardų tęstinumas, o vien tik Vliko turėta Lietuvos valstybės žymė. Kas yra šita žymė? Neabejotinai, šita žymė yra Vliko valstybinė priklausomybė. O individo ar kolektyvo valstybinės priklausomybės išraiška yra pilietybė. Mes esame Lietuvos piliečiai, reiškia mes priklausome Lietuvos valstybei. Maža to. Pilietybė sykiu yra ir valstybinės nepriklausomybės liudijimas. Mes esame Lietuvos piliečiai, reiškia esame Lietuvos valstybinės nepriklausomybės konkretūs liudijimai, konkretūs faktai. Kai mes Lietuvos piliečiais prisistatome kurios valstybės konsulatui ir prašome vizuoti Lietuvos pasą, mes tuo pačiu panaujiname Lietuvos valstybės santykius su atitinkama valstybe. Kai Maskvos propaganda visam pasauliui kalte kala, kad Lietuvos valstybės nebėra, kad yra tik LTSR su Sovietų Sąjungos pilietybe ir pasais, Lietuvos piliečiai laisvajame pasaulyje liudija, kad Lietuvos valstybė tebėra, ir tą sovietinę pretenziją nieku verčia.

Lietuvos Vliko, kaip Lietuvos piliečių kolektyvo, valstybinė priklausomybė buvo aiški. Ir Vokietijoje atsteigtasis Vlikas

savo valstybinę priklausomybę Lietuvai uoliai saugojo. Tik į JAV-bes atsikraustęs, jis Lietuvos valstybinės priklausomybės pradėjo nepaisyti ir turėtos Lietuvos valstybės žymės išlaikymu nesirūpinti, o tuo pačiu nesirūpinti ir savo egziliniu pobūdžiu. Nesgi kas yra Lietuvos egzilas? Lietuvos egzilas yra Lietuvos pilietis ar Lietuvos piliečių kolektyvas, priverstas palikti savo valstybę, bet neprišimęs priklausomybės jokiai kitai valstybei. Prisiimdamas priklausomybę kitai valstybei, egzilas praranda savo turėtą buvusios valstybės žymę, įgyja kitos valstybės žymę, tapdamas jos imigrantu. Niekas negali užginti egzilui prisiimti kitos valstybės priklausomybę. Ko betgi galima norėti, tai kad visi lietuviai, Lietuvos valstybės žymę turintieji ir jos neturintieji, pripažintų Lietuvos valstybinio tęstinumo reikšmę laisvės kovai ir nebandytų tos reikšmės nuvertinti ar ir visai paneigti tik dėl to, kad tuo atžvilgiu ne visi lietuviai yra "eligible". "Egzilinį politinį organą išlaikyti yra nelengvas uždavinys", teisingai priminė V. Bgd. "Drauge" (1955.12.8), toliau pastebėdamas, kad "Vliko uždavinys tam tikru atžvilgiu stovi net kontrasto santykyje su lietuvių tautos išikūrimu pasaulyje", ir kad "Vlikas neprivalo susigundyti išikūrimo pasaulyje vilione", nes "ši

vilionė jam yra mirtina". Kad šis įspėjimas 1955 nebuvo be pagrindo, 1964 liudijo apsijungusio Vliko seimo sudėtis. Vliko egzilinis pobūdis, jo valstybinės priklausomybės tęstinumas praktiškai teko susiaurinti tik į Vliko valdybos sudėtį. Blogiausia, kad vadinamos "didžiosios grupės", su tikrai didelėmis pretenzijom, faktiškai taip yra susigundžiusios įsikūrimo vilione, kad nebeturi nė "hard core" su Lietuvos valstybinės priklausomybės žyme. 1964 Vliko apsijungimo pasitarimai ir apsijungusio Vliko pirmieji žingsniai rodo, kad jo tęstinumas iš Lietuvos yra sunkių bandymų nuolatinėje grėsmėje.

#### *Padrąsinimai ir nuostoliai.*

Kai asmens sukaktis dažnai jau primena ir besitariančią jo gyvenimo saulėlydį, įstaigos ar organizacijos sukaktis veikiau rodo tik augantį įstangumą. Todėl ir 1964 atžymėtos "Naujiečių" dienraščio ir Lietuvių marijonų vienuolijos auksinės sukaktys buvo lietuvių bendruomenei didelis padrąsinimas puoselėti tautinį savitumą, nepaisant, kad mirtis plėšriai kirto vieną po kito jos iškiluosius tautiečius: Lietuvos universiteto profesorių Vik. Biržišką, Klaipėdos sukilėlių vadą ir Lietuvos generalinį konsulą J. Budrį, Lietuvos savanorių organiza-

torių ir nepriklausomybės karų veiklų dalyvį gen. V. Grigaliūną - Glovackį, Lietuvos universiteto profesorių ir eilės veiklų autorių V. Jungferį, Lietuvos nepriklausomybės atstatymo akto signatarą, Lietuvos demokratinių seimų atstovą, Lietuvos universiteto profesorių, Lietuvos Vliko pirmininką, Lietuvos socialdemokratų lyderį St. Jz. Kairį - Kaminską, rašytoją ir literatūros kritiką dr. J. Kaurą, poetą, žurnalistą F. Kiršą, Lietuvos universiteto profesorių, eilės veiklų autorių, hidrologą S. Kolupailą, žurnalistą, rašytoją S. Leskaitį, jauną poetą, žurnalistą Alg. Mackų, muziką, dirigentą Stp. Sodeiką, Lietuvos nepriklausomybės atstatymo veikėją kan. A. Steponaitį, Lietuvos nepriklausomybės atstatymo akto signatarą, Lietuvos universiteto profesorių, Steigiamojo seimo atstovą prel. Kz. Šaulį, žurnalistą ir darbštą Lietuvos padėties tyrinėtoją dr. A. Tarulį, visuomenininką dr. V. Tercijoną, diplomata, Vliko pirmininką, Lietuvos Laisvės Komiteto narį dr. A. Trimaką, visuomenininkę, tautinės minties skleidėją bei ugdytoją L. Vanagaitienę. Išeivijos tautinių jėgų balanse šioms nuostoliams padaro didelę spragą. Jis juo labiau jaučiamas, kai jaunojoje kartoj nesimato didesnių pastangų apsiūti mirusiųjų gyvenimo batų, kad estafetė nenutrūktų.

## VISIEMS LIETUVIAMS

Visos tautos turi neatimamą teisę į laisvę ir nepriklausomybę. Amžiai liudija lietuvių tautos ištikimybę šiai teisei, ištikimybę laisvei ir nepriklausomybei. Kovoje dėl šios teisės susikūrė istorinė Lietuvos valstybė. Kovoje dėl šios teisės Lietuva atgavo nepriklausomybę 1918. Visuotiniu tautos sukilimu laikinai atstatė Lietuvos vyriausybės veikimą 1941. Sukūrė Vyriausią Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą 1943. Kovoje dėl šios teisės paguldė galvas dešimtys tūkstančių laisvės kovotojų nuo 1944 metų. Ir jokia svetimųjų jėga negalės sulaukyti lietuvių kovos dėl šios teisės, iki Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės bus laimėta.

Afrikos ir Azijos tautos laisvai apsisprendžia. Tik sovietinis Rusijos kolonializmas prievartauja, išnaudoja ir rusina pavergtąsias tautas. Tik Sovietų Sąjungos užgrobtuose kraštuose Atlanto Chartos, Visuotinės Žmogaus Teisių Deklaracijos ir kiti Didžiųjų Demokratijų įsipareigojimai tebelaukia vykdomi.

Lietuvių tauta — išvien su likimo broliais latviais ir estais bei kitomis sovietų pavergtomis tautomis — kovoja bendrą kovą prieš sovietinį kolonializmą, už laisvą apsisprendimą. Šioje kovoje lietuvių tauta reikalinga visų laisvę mylinčių paramos. Tačiau pirmieji kovos talkininkai yra laisvojo pasaulio lietuviai, vadovaujami apsijungusio Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto.

Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, paskelbęs 1944 m. vasario 16-tos deklaraciją, yra lietuvių tautos laisvas ir autentiškas balsas bei jos valios reiškėjas. Jis telkia visas Lietuvai nepriklausomybės siekiančias lietuvių gyvasias jėgas. Savo nusistatymą ir veikimą jis, — tiek vertindamas besikeičiančių tarptautinę raidą, tiek Vakarų politiką Sovietijos atžvilgiu, tiek pačios Sovietų Sąjungos politiką, — rikiuoja į nepriklausomos, demokratinės Lietuvos išlaisvinimą, į lietuvių tautos priespaudos, pažeminimo, išnaudojimo ir skurdo pašalinimą.

Palaikydamas ir stiprindamas Lietuvos Respublikos de jure tęstinumą, bendradarbiaudamas su nepriklausomos Lie-

tuvos diplomatine tarnyba, su laisvųjų lietuvių organizacijomis bei įstaigomis, su sovietų pavergtomis tautomis ir su atskirų valstybių bei tarptautinėmis institucijomis, Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas:

— stengsis laimėti Lietuvos bylai viešosios opinijos, politinių ir diplomatinų sluoksnių, tarptautinių institucijų palankumą bei paramą;

— rūpinsis Lietuvių Tautai atstovauti, už ją, — negalinčią savo valios laisvai reikšti, — kelti balsą ir ginti jos teises tarptautinėse ir atskirų valstybių įstaigose;

— kovos už pavergtojo lietuvių pagrindines žmogiškas teises: už religijos ir auklėjimo laisvę, už mokyklos ir mokslo laisvę, už kūrybos ir darbo laisvę, už keliavimo ir gyvenamosios vietos pasirinkimo laisvę, už visas kitas, Vi suotinės Žmogaus Teisių Deklaracijos paskelbtas, asmens laisves;

— informuos Lietuvą apie pasaulio reikšmingus įvykius ir laisvųjų lietuvių gyvenimą, o laisvuosius lietuvius — apie padėtį krašte ir okupanto veiksmus bei kėslus Lietuvos, lietuvių tautos ir laisvųjų lietuvių atžvilgiu;

— telks lėšas ir kitas medžiagines bei dvasines priemones Lietuvos laisvės kovos uždaviniams.

Apsijungęs Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas,

— reikšdamas meilės ir pagarbos atminimą tiems, kurie savo ryžtą Lietuvos laisvės kovoje patvirtino savo gyvybės aukomis;

— tikėdamas, kad Lietuva išsilaisvins iš sovietinės okupacijos ir tvarkysis pagal savo gyventojų laisvai pareiktą valią, —

s k e l b i a šį vieningos kovos įsipareigojimą sau ir kviečia visus lietuvius atnaujinti įžodį Lietuvos laisvei ir savo darbu, mokslu bei lėšomis jungtis į bendras aukas ir bendras pastangas savo ar savo tėvų Tėvynei Lietuvai vaduoti.

Vardan tos Lietuvos vienybė težydi.

## VYRIAUSIAS LIETUVOS IŠLAISVINIMO KOMITETAS

New Yorkas, 1964 — Donelaičio — metai

# AKADEMINĖ LAISVĖ

ANTANAS MUSTEIKIS

## *I. Akademinės laisvės tradicija*

Informuodami pasaulį apie palaužtą Lietuvos dainą ir gindami jos, o drauge ir visų kitų kraštų laisvę, susiduriame su ypatinga aukštojo mokslo tradicija, kuri daugiur yra vadinama akademine laisve, kuri tačiau lygiai gali ginti laisvę ir nelaisvę. Ar nevertėtų mums paieškoti vaisingesnių kelių, kurie vien laisvei tetarnautų.

Akademine laisvė—tai principas, skirtas apsaugoti mokytojui nuo pavojų, kurie turi tendencijos trukdyti tiesos ieškančio mokytojo pareigų atlikimą (W. T. Couch). Daugelyje kraštų, ypatingai JAV, akademine laisvė yra dažnai minimi žodžiai, žadiną pasigėrėjimą ar pasipiktinimą. Tie patys epitetai lydėjo akademinės laisvės apraiškas nuo graikų akademijos laikų, per autonominius viduramžių universitetus ligi šių dienų aukštojo mokslo institucijų.

Štai klasiškas senovės akademinės laisvės balsas, išpirkęs tiesos meilę savąja gyvybe: „Atėniečiai, aš jus gerbiu ir myliu; tačiau aš labiau klausysiu Dievo nei jūsų ir, kol gyvas ir stiprus, nesustosiu filosofuoti ir mokyti filosofijos, savo įpročiu kiekvieną sutiktąjį skatindamas

ir įtikinėdamas šiais žodžiais: Mano drauge, kodėl tu, būdamas didžio, galingo ir išmintingo Atėnų miesto pilietis, taip labai rūpiniesi sukaupti didžiausią pinigų apstą, garbę ir gerą vardą, o tiek mažai kreipi dėmesio į išmintį ir tiesą ir visiškai aplenki sielos tobulinimą?”

Sokratas pirmasis nubrėžė akademinės laisvės paskirtį: tarnauti reikia tiesai bei dievybei, bet ne smulkiems visuomenės interesams bei įgeidžiams.

Platono akademija oficialiai baigė savo dienas VII šimtmety, o viduramžiais akademine laisvė išliko universitetuose. Jie, dažniausiai įkurti bažnyčios, valdėsi savarankiškai. Profesoriai ir studentai savęs nelaiškė visuomenės tarnais, bet negalima sakyti, kad jie niekam nebuvo atsakingi. Savivalda neimplikavo atsakomybės atsikratymo. Nors paprastai universiteto žmonės nepriklausė vietinei bažnytinei valdžiai, jie vis dėlto negalėjo ryškiau šiauštis prieš aukštuosius bažnyčios dignitorius ar kunigaikščius. Nežiūrint to, profesoriai mokė dalykų, kuriuos jie patys pasirinko, ir dėstė juos pagal savo skonį.

Kai kurie to laikotarpio žinovai teigia, jog viduramžių

universitetai apamai galėję turėti daugiau akademinės laisvės, nei panašios institucijos prieš tai ar po to.

Su naujųjų amžių užtelėjimu akademinės laisvės srovė daugiau pasisuko 180 laipsnių kryptimi. Anksčiau siektas idealus žmogaus tipas, suvoktas krikščioniško šventumo rėmuose, turėjo užleisti vietą moderniajam tipui, besiblaškančiam egzistenciniame ribotos žemės paviršiuje. Iš pagrindų jis imta matuoti materialiniais bei empiriniais matais. Pagal tai ir akademinės laisvės vertinimai susikryžiovo. Tas, kuris ilgisi negrižtamų viduramžių vaidinio, smerkia moderniškąjį, o tas, kuris kratosi “tamsiųjų” viduramžių palikimo, mato palaimą neribotoj mūsų laikų akademinei laisvei, ypatingai, kai ta laisvė išlieka abstrakti ir nereikalauja atsakomybės pradėti ją vykdyti nuo savęs.

Kol akademinė laisvė pasilieka už storų aukštojo mokslo institucijų mūrų, visuomenė nesijaučia ryškiau paliesta ar pažeista. Tik kai profesorius nevengia savo mintis apipavidalinti konkrečioje politinėje situacijoje, visuomenė tučtuojau reaguoja.

## II. Tradicinė ir liberalistinė akademinė laisvė

Prof. Russel Kirk (“Academic Freedom”) išskiria dvejopas fakulteto narių pažiūras,

atstovaujamas tradicinių indoktrinuotojų ir jiems prieštaraujančių, “antidoktrininį” liberalų.

Indoktrinuojantieji tradicininkai ir tarp savęs nesutinka, kurios doktrinos turėtų būti skiepijamos. Vieni su W. F. Buckley jaunuojų priešaky nori tęsti status quo pateisinimą, o kiti, socialiniai reformuotojai, vadovaujami nemažos dalies Dewey pasekėjų, perša “prisitaikymą prie visuomenės”, skatindami įaugti į besikeičiančią dabartį ir atsikratyti praeities palikimu.

Antidoktrininiai liberalai, laikydami antidoktrininį nusistatymą nepajudinama doktrina, suvokia mokytoją bei mokslininką kaip jokiai vyresnybei nepriklausančius “žodžio nešėjus”, kurie perteikia įvairias mintis, bet jokiai nesiangažuoja. Jie nėra nei paprasti samdyti tarnautojai, nei tiesos ieškotojai. Tokie žinomi liberalai, kaip prof. H. S. Commager ar universitetų rektoriai H. Taylor ir R. M. Hutchins, ir kai kurie Amerikos universitetų profesorių sąjungos nariai galvoja apie akademiją kaip apie “idėjų rinką”, kur profesoriai nuolat kalba apie neįmanomumą ką nors tikrai pažinti, apie būtinumą atsižvelgti į kiekvieną pažiūrą ir apie reikalą visuomet būti liberaliam.

Pagal tai švietimas demokratiname krašte esą neturėtų

mokyti jaunimą paklusti autoritetui, o atvirkščiai, turėtų jį auklėti laisvą, protaujantį, tolerantingą ir t.t. Esą autoritetas išplėšęs iš vokiečių jaunimo savarankiskumą ir atidavęs jį nacizmui. Nutylima betgi, kad nacių judėjimą toleravo įvairios srovės, neišskiriant nė liberalų. Tatai įgalina kritikus mesti liberalams priekaištą, jog jie neturi atsakomybės pajautimo ir yra linkę į palaidumą.

Tačiau nebūtų teisinga laikyti liberalus grynais reliatyvistais ir skeptikais. Vienu atveju jie gana sutartinai kreipia akademinę laisvę, taip sakant, pozityvia kryptimi: jie gina demokratiją. Tiesa, konservatyvieji kritikai ir čia neatranda tikrosios akademinės laisvės, nes liberalų demokratija konkrečiai apibrėžiama materialinėmis priemonėmis ir siekimais, aplenkiant dvasinius demokratijos aspektus. Dar daugiau. Demokratija statoma dievybės vieton, tuo pabrėžiant vienašališką akademinės laisvės kryptį.

### *III. Akademinės laisvės sargai*

Oficialiai daugiausia akademine laisve JAV rūpinasi gausia nariais ir pajėgi Amerikos universitetų profesorių sąjunga (American Association of University Professors). Kiekvienas šios sąjungos žurnalo numeris išsamiau paliečia vie-

ną ar kitą akademinės laisvės pažeidimo atvejį, aprašo nuolatinės komisijos, pažymėtos "A" raide, tyrimus bei apklausinėjimus, "suspenduoja" prasižengusius universitetus ir kt. Pagrindinis matas akademinė laisvei apspręsti yra jos 1940 m. pareiškimas, paremtas 1925 m. principų deklaracija. Jame skaitome:

(a) Mokytojas turi visišką laisvę tyrinėti ir skelbti tyrinėjimų išdavas, jeigu jis tinkamai atlieka savo kitas akademines pareigas; tačiau tyrinėtojas, atskirai atlyginamas už savo darbą, pirma turi susitarti su savo akademine institucija.

(b) Mokytojas turi laisvę diskutuoti savo mokomąjį dalyką klasėje, tačiau jis turi vengti kontraversinių klausimų, neturinčių ryšio su dėstomuoju dalyku. Akademinės laisvės aprižimas institucijos religiniais ar kitokiais tikslais privalėtų būti aiškiai pažymėtas mokytojo ir institucijos sutarty.

(c) Kolegijos bei universiteto mokytojas yra pilietis, profesinės organizacijos narys ir švietimo institucijos pareigūnas. Kai jis kalba ar rašo kaip pilietis, jis privalo būti laisvas nuo institucinės cenzūros ir drausmės, tačiau jo ypatinga padėtis visuomenėj jį specifiskai įpareigoja. Kaip mokslo žmogus ir švietimo pareigūnas jis privalėtų atsiminti, kad iš jo pareiškimų visuomenė gali

spręsti apie jo profesiją ir instituciją. Todėl visada jis turėtų būti tikslus, privalėtų save kontroliuoti, turėtų gerbti kitų nuomones ir privalėtų visomis pastangomis nurodyti, jog jis nėra institucijos atstovas.

Šie akademinės laisvės principai atrodo gražūs ir jų paskirtis priimtina. Bet juos vykdamant praktiškai susiduriama su kai kuriais neaiškumais, ypač kai iškyla komunistinio ar vad. rausvo profesoriaus problema. Liberalistiniai akademinės laisvės gynėjai dažniausiai kritikuoja įstatymų leidėjų ir visuomenės pastangas pašalinti indoktrinuojančius profesorius. Esą jų protai yra akiai užtverti jų doktrinų. Esą tokius protus turį ne vien komunistai. Antra vertus, yra aišku, kad aplamai komunistinių profesorių pakanta būtų konspiracijos pakanta. Amerikos universitetų profesorių sąjunga tam tikra prasme bando atstovauti viduriui tarp abiejų pažiūrų. Ji sutinka, kad kolegijos bei universiteto administracija privalėtų, turėdama žinomus duomenis apie kandidatus, nekviesti komunistų dėstytojais, tačiau, jei komunistas jau yra tapęs fakulteto nariu, jis galėtų būti atleistas tik tuo atveju, jei jo elgsena — kaip mokytojo — ir jo pagėjumas — kaip mokslininko — būtų tokio lygio, kuris pagrįstų bet kokio kito profesoriaus atleidimą. Šia proga

pabrėžtina, kad vis tik žinomas liberalų autoritetas filosofas Sidney Hook nesutinka būti atleistas ir įsisenėjusiems fakulteto nariams komunistams, kurie juk esą labiau patyrę indoktrinacijos mene, tad žalingesni nei naujokai.

#### *IV. Aprėžtos laisvės iliuzija*

Aplamai, JAV kolegijos bei universitetai yra jautrūs visuomenės sentimentams ir vengia samdyti dėstytojus komunistuojančius. Kitas reikalas, — kai tos institucijos pradeda seriją paskaitų, ypač politinės srities, kur liečiamos visokios ideologijos. Tokiu atveju neretai atitinkami studentų organai pakviečia ir vadinamus ekstremistus. Esą svarbu pažinti studijuojamą dalyką iš pirminių šaltinių. Čia tie, kurie kovoja prieš komunizmą, gali sutikti neperkopiamų kliuvinių. Čia ir mūsų sovietinės tikrovės patirtis gali likti neveiksminga. Čia ji atsiduria prieš specifines demokratijos ir pluralinės visuomenės premisas, giliai įaugusias JAV politinėje, akademinėje ir kitose srityse. Lietuvių vyresnioji karta, skelbianti kryžiaus karą komunizmui — bent informacinėje plotmėje, — skirtingai suvokia demokratiją, žodžio laisvę ir kitus amerikiečių gyvenimo aspektus. Tai gera dalimi paaiškina ir mūsų kai kurias nesėkmes.

Atrodo, yra du keliai kovoje prieš komunistinę indoktrinaciją akademinėj plotmėj. Jie išplaukia iš dvejopos akademinės laisvės: griežtos ir neaprežtos.

Pirmuoju atveju galioja viešas, bet "tylus sutarimas" laikytis vad. "žaidimo taisyklių", vadinas, nemeluoti, neiškraipyti faktų, o skelbti tiesą ir pan. Pagal tai komunistinis kalbėtojas gali ginti savo ideologiją ir aiškinti marksizmą savu stiliumi, tačiau neturi teisės išrasti ar falsifikuoti faktų. Jis gali tikėti komunizmą kaip religiją, bet neturi teisės tvirtinti, kad komunizmas yra mokslinė sistema, patvirtinta empiriniu metodu. Jis gali tikėti vizija, jog komunistinė santvarka atnešianti žmonijai rojų, kur "valstybė suvys", bet neturi teisės iškreipti realybės Sovietų Sąjungoje, kur beveik per pusšimtį metų negalima pastebėti jokių ženklų, kad valstybinis (politinis) smurtas būtų žymiai pakitęs ar artėtų prie demokratijos. Jis gali drastiškai kritikuoti visas kapitalizmo tezes laisvajame pasauly, bet neturi teisės pamiršti, kurį šimtmetį jis kritikuoja ir kad dabarty tikrasis valstybinis kapitalizmas klesti tik Sovietų Sąjungoj ir jos dominuojamuose kraštuose, ir nė viena Vakarų valstybė nesivadovauja tomis kapitalizmo premisomis, kurias griovė Marksas. Jis gali mums rodyti žmonių lygybę ir laisvę už geležinės už-

dangos, bet neturi teisės nutylėti, kiek milijonų žmonių perėjo priverčiamo darbo stovyklas, kiek jų ten žuvo ir kaip lygiai priverstinai vyrai ir moterys "dalyvauja naujose komunizmo statybose" Sibire ar gimtiniuose kraštuose. Jis gali cituoti sovietų konstituciją apie kulto laisvę, bet neturi teisės pamiršti, kiek bažnyčių, koplyčių, kunigų seminarijų, vienuolynų ir k. buvo prievarta uždaryta; kiek dvasininkų likviduota ir kiek laisvas yra sovietų pilietis eiti į bažnyčią be pavojaus užsitraukti kietas sankcijas sau ir savo šeimai. Jis gali žavėtis sovietine santvarka, bet neturi teisės nutylėti, kad dažnai sovietinio jausmo esti tik viename, pačiame aukščiausiam sovietinės valdžios asmeny, kai, pvz., Stalinas tarėsi su savim pačiu ar kai centrinis partijos komitetas vienas pats nutaria, ką pavergto ar laisvo pasaulio piliečiai norėjo, nori ar norės... ir t.t.

Susitarti su komunistiniu kalbėtoju galima, ypač jei tai "tylus susitarimas". Bet paskaitininkas nebūtų tikras komunistas, jei savo žodį ištesėtų ir išvengtų melo, iškraipymų ir in-sinuacijų. Jam vistiek jokios "žaidimo taisyklės" negalioja, jei bent jos padėtų sujaukti ir suklaidinti klausytojus.

Tad prieinam išvadą, kad geriau nė neturėti pretenzijų į apręžtą akademinę laisvę, kuri

tik sudarytų iliuziją, jog ja besinaudoją komunistiniai paskaitininkai sustoja ties apgaulės bei klastos riba.

Geras kovos būdas prieš tokią akademinės laisvės piktnaudojimą būtų paskyrimas “lygaus laiko” kitam kalbėtojiui, kuris grąžintų klausytoją į realią komunistinės sistemos situaciją. Tačiau “lygaus laiko” atsakas neįmanomas jau vien dėl to, kad jis galėtų būti aiškinamas kaip skriauda paskaitininkui, insinuojant . . . akademinės laisvės pažeidimą. Aplamai tad vargiai įmanoma paveikti kova su tariamai aprėžta akademinė laisve.

#### V. Neaprežta akademinė laisvė

Antroji akademinės laisvės samprata neimplikuoja jokio apribojimo. Ji yra mėgiama plačiose demokratijos masėse, juo labiau studijuojančio jaunimo. Pastarasis kaip tik ir didžiuojasi savo subrendimu, kuris, jo nuomone, ir yra įrodymas tuo, jog kiekvienas turi pilną teisę skelbti tai, ką jis žino ar tiki, o kiekvienas klausytojas gali pasirinkti, ar atmesti tai, kas sutinka ar nesutinka su jo paties sprendimu. Kad tai yra amžinas ratas, kur priežastį pateisina išdava ir išdavą pateisina priežastis — to jaunimas nepastebi.

Amerikiečiai yra rodę ir teberodo nemaža pakantos įvai-

riausiems savo daugiakultūrinės visuomenės sluoksniams, turintiems skirtingas sąrangas ir filosofijas bei įsitikinimus. Toji pakanta gal labiausiai yra išryškėjusi reklamos ir politikos srityse. Pramonininkas yra įpratęs skelbti, kad jis gamina pačius geriausius produktus, nors šalia jo užtiksimė tūkstančius kitų, kurie turės lygiai pagrįstas pretenzijas į savo “geriausius produktus”. Visuomenė tatau laiko “normalia” situacija. Reklamoje ir politikoje užtenka tik 50 procentų tiesos pasakyti. Ta pačia “pakanta” vadovaudamiesi, studentai klauso bet kokio politinio ideologo, tikėdamiesi išgirsti tą pačią tiesos proporciją. Kai klauso savo liberalių ar konservatyvių kalbėtojų, studentai tuo atžvilgiu yra gana teisūs, nes nei vieni, nei kiti pačių faktų neiškreipia, tik jų interpretacija išsiskiria. Bet visai kitas reikallas, kai turime komunistinį kalbėtoją (išimty, t. y. nukrypsta nuo linijos, paprastai greit išvalomos), kuriam nei tiesa, nei faktai nerūpi, o tik indoktrinacija. Ir čia visai nesvarbu, ar tas kalbėtojas pats tiki komunizmo tiesa, ar tik atlieka savo vaidmenį pagal tai, ko iš jo tikisi bei reikalauja vyresnieji. Studentams tatau nerūpi. Įpratę pusę kalbėtojo minčių laikyti tiesa, tą pačią proporciją taiko ir komunisto paskaitai, nors tikrumoje ten

# LIETUVIŠKOSIOS REZISTENCIJOS ORGANIZACIJA UŽSIENYJE

E. V. ŽĖRUTIS

*Pagunda kalbėti apie laisvės aparato organizavimą lengvai pagauna žmones, nes tai nereikalauja kūrybinės iniciatyvos, pastangų, nusimanyimo. Reikalas numatyti konkretų veiklos turinį reikalauja nuolatinio minties budrumo ir gyvumo — sekti įvykius, pagal juos pramatyti naujus šūkus ir metodus.*

PROF. J. BRAZAITIS

*Rezistencijos dvasia neužmerkia akių prieš tikrovę, nesiramina, kad “viskas neblogai”, ima dalykus, kokie jie yra.*

DR. J. GIRNIUS

Šios apžvalgos tikslas — kritiškai peržvelgti lietuviškosios rezistencijos organizacijos užsienyje klausimą. Tai reiškia, jog čia neliesime nei šios re-

zistencijos organizacinių apraiškų pavergtajame krašte nei, juo labiau, viso gaivalinio pasipriešinimo vyksmo, kur ir kaip jis besipasisaikštų krašte ar užsieniuose.

neiškraipytų faktų ir tiesos gali būti tik keli procentai. Čia ir iškyla akademinės laisvės pavojus, kurio Amerikos akademinis jaunimas negali išvengti. Tokių akademinės laisvės išdavų negali numatyti nei tie studentų organai, kurie paskaitas organizuoja.

Šiam pavojui sumažinti gal paprasčiausias būdas būtų laiku painformuoti atsakingą studentų valdybą apie tai, ką iš tikrųjų nauja gali studentai išgirsti iš komunistinio paskaitininko. Žinia, jei jie nori pamatyti žmogų su akla galvosena,

ar ligi kokio laipsnio žmogaus smegenys gali būti perplautos, jų norai gali išsipildyti. Bet tai būtų pravartu tik psichologijos ar psichiatrijos studentams, bet ne politinių mokslų klausytojams. Bet ir tokiu atveju studentai galėtų pasirinkti įdomesnę eksponatą vietoj komunisto. Sakysime, pasikviesiti prelegentą iš mirtininkų cėlės — kokį žymų nusikaltėlį, kuris galėtų studentams papasakoti apie ypatingus savo išgyvenimus. Ir jis būtų nepalyginamai nuoširdesnis nei komunistinis paskaitininkas.

Toks dalyko apribojimas remiasi dviem reikšmingais skirtumais: 1. tarp rezistencijos gaivalinio vyksmo ir organizacijos; 2. tarp organizacijos krašte ir užsienyje.

Rezistencija kaip pavergtos, pavergėjui besipriešinančios ir už laisvę kovojančios tautos apraiška pirmiausia yra gaivalinis vyksmas, kurio veikmių neįmanoma pilnai išskaičiuoti, lygiai kaip ir normaliam, t. y. taikingame, nepriklausomos tautos gyvenime. Todėl jokia rezistencijos organizacija negali aprėpti viso gaivalinio vyksmo gylio ir pločio. Dėl tos pačios priežasties nepasisekimui yra pasmerkti ir visi prieš mėginimai organizuotos jėgos priemonėmis sunaikinti gaivališkąjį pasipriešinimą, kuris, kaip požeminė srovė, tvenkiama ir slopinama vienur, prasi-gaužia naujus kelius ir reiškiasi kitur.

Rezistencinės organizacijos tikslas ir paskirtis — ne apvaldyti ir į savo rėmus išprausti žymiai turtingesnę gaivalinę tikrovės klodą, bet jam tarnauti. Toji tarnybinė paskirtis yra dvejopa: 1. derinti ir kreipti gaivalines pastangas į pasipriešinimo tikslą, siekiant didžiausios sėkmės mažiausia kaina; ir 2. padėti kovojančios tautos atskiriems nariams bei jų junginiams atlikti tai, ko jie patys savomis jėgomis nepajėgia.

Šia prasme rezistencijos orga-

nizacija krašte ir užsienyje nesisiria. Jas skiria ir toji aplinkybė, jog pavergtajame krašte veikiančioji rezistencijos organizacija yra betarpiškame sąlytyje su priešu, o užsieninė — ne. Tai svarbi aplinkybė, kuri toliau skiria abi organizacijas. Betarpiškame prieš sąlytyje kovos sąmonė išlieka nuolat budri, tačiau pati organizacija, beatodairiškai persekiojama, yra verčiama nuolat keistis, nepajėgia pilnai atlikti savo paskirties, net gali būti kuriam laikui visiškai išvesta iš rikiuotės. Todėl neretai jos vadovaujantys asmenys persikelia į palankų ar bent nešališką užsienio kraštą, iš kurio gali laisvai atlikti savo vaidmenį, tačiau tuo pačiu atsiduria prieš kitą pavojų, būtent, prarasti ryšį su kovojančia tauta ir atitrūkti nuo pačios pasipriešinimo kovos.

Išeinant iš to, kas pasakyta, rezistencijos organizacija užsienyje pateisinama tik tiek, kiek ji: 1. išreiškia krašto rezistencijos reikalus; ir 2. jai tarnauja aukščiau minėtomis prasmėmis.

Kiekvienai organizacijai greisia pavojus užmiršti savo tarnybinę paskirtį ir iš priemonės virsti tikslu. Ir rezistencinės organizacijos nuo to neapsaugotos. Ginčai ir varžybos dėl įtakos organizacijoje yra tikras tokio pavojaus išpėjamas ženklas. Jeigu organizacijos per-

vertinimas kovos sąskaita yra vienas kraštutinis, tai priešingas kraštutinis — leisti sumenkėti ar net visai sunykti rezistencijos organizacijai ir tuo pačiu priešui naudai atsisakyti veiksmingo kovos būdo, kuriam užsienio sąlygos kai kuriais požiūriais yra nepalyginti palankesnės negu krašte.

Todėl svarbu laikas nuo laiko kritiškai apžvelgti padėtį ir ją patikrinti.

## II.

Antrojo pasaulinio karo gale drauge su pabėgėliais ir išvirintaisiais Vakaruose atsidūrė ir tam tikras skaičius lietuviškojo pasipriešinimo sąjūdžio veikėjų. Vieni jų perėję nacių kalėjimus, kiti įgalioti savo vadovybės, tretį savo valia. Atsteigtasis VLIKas pirmaisiais pokario metais buvo vienintelė ir vyriausia bendra rezistencinės kovos organizacija, sudaryta dar nacių okupacijos metu pavergoje Lietuvoje iš eilės vadovaujančiųjų kovos sąjūdžių ir politinių partijų. Jis reiškėsi daugiau kaip uždaras veiksnys, neprieinamas ne tik nuošalyje jame atstovaujamųjų vienetų atsidūrusiems rezistentams ir priaugančiajai kartai, bet net ir platesniems tų vienetų sluoksniams. Vieni jų buvo iš tikrųjų labai negausūs ir tenkinosi simboliniu atstovavimu. Kiti, net gausesni, kaip pvz. LF, pradžioje sąmo-

ningai atsisakė organizuotis (Fellbacho konferencija 1948 pavasarį) ir ribojosi savo atstovų veikla Vlike. (Šalia Vilko buvo leidžiamas “Mažasis Židins”, vėliau — “Į Laisvę”. Buvo ryškinama LF ideologija ir nepasaulėžiūrinės politikos samprata. LF žmonės dalyvavo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus, Liet. Tremtinių Bendruomenės, Ateitininkų Federacijos ir kitų kultūrinių ar profesinių tremtinių organizacijų vadovybėse. Red.).

Čia nesustosime plačiau prie ano rezistencinės organizacijos užsienyje laikotarpio, kurį žymėjo vadovaujantis Vliko vaidmuo. Tenka tik pažymėti, jog ryšiai su kovojančiuoju kraštu pirmiausia buvo sumegzti šalia Vliko atsidūrusių LLKS (nesuimaišyti Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos su vėliau centralizuota krašto rez. organizacija Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžiu) narių dalies. (Pirmųjų ryšių su Kraštu sudarymas buvo anų LLKS žmonių bendrai su Vliko kairiųjų grupėmis aptartas ir vykdomas. Red.). Pastarieji, veikę daugiau konspiracijos priemonėmis, taip pat nematė reikalo į rezistencinę veiklą traukti platesnius sluoksnius. Tokiu būdu organizacija užsienyje buvo suprantama arba kaip vyriausias rezistencijos organas arba kaip krašto rezistencijos atstovybė užsienyje, abiem atvejais — kaip iš-

skirtinė padėtis, dėl kurios vyko varžybos negausiame uždaramame vadovaujančiųjų rate.

Vlikas toks pasiliko iki mūsų dienų. Net vėliau priverstas ieškoti paramos (daugiausia piniginės) užsienio lietuvių visuomenėje, jis nerodė iniciatyvos įtraukti į savo veiklą visų, kuriems brangus rezistencinės kovos idealas, neišvystė atviros, plačios ir visiems prieinamos rezistencijos sampratos, net priešingai: lemtingais 1952 m., kai krašte ginkluotasis vieningas sąjūdis buvo ištiktas smūgių, nutraukė ryšius su Krašto rezistencijos įgaliotiniu, buvo apleistas veiklesniųjų grupių ir faktiškai prisidėjo prie tolesnio abejingumo rezistencijos idėjoms platesniuose visuomenės sluoksniuose išsivijoję.

Tik dvi tiesiog iš rezistencijos išsriedėjusios organizacijos, abi tuo metu už Vliko, peržiūrėjo savo nusistatymą, prisitaikė prie naujų veikimo sąlygų užsienyje ir atvėrė plačiai duris rezistencinės dvasios lietuviams: tai — buvusiųjų LLKS vadovaujamoji LRS ir iš LF bei jam palankiai nusiteikusių susidarę LFB. Kitos Vlike atstovaujamos rezistencinės grupės, kaip VS, LLKS, pasiliko simbolinėmis atstovybėmis ir jokia veikla neužsiėmė.

Išskyrus revendikuojamų sričių tikslus turinčius Maž. ir Rytų Lietuvos rezistencinius sąjūdžius, iki šiol lietuviškosios

rezistencijos organizacija užsienyje programiškai ir planingai tesirūpino tikrai LRS ir LFB. Abiejų rezistencinių organizacijų veikla todėl nusipelno nuodugnesnio kritiško nagrinėjimo ne tik dėl to, kad jos tebesireiškia ir turi būti patikrintos aukščiau išdėstyta prasme, bet ir dėl to, kad, neišnagrinėjus čia sukauptos patirties, neįmanoma siekti tobulesnės organizacijos, kurios reikalą užsienyje iš naujo kelia šiuo metu persitvarkantis apsijungęs Vlikas.

### III.

Lietuvių Rezistencinė Santarvė (LRS) formaliai įsteigta 1950.IX.8. Jos steigimo reikalas pagrįstas 5-kiomis pagrindinėmis prielaidomis:

1. "... užtenka buvusio ir didžia dalimi tebesamo išsibars-tymo užsienyje rezistenciniame darbe... Pribrendo metas rezistenciniu darbu besidomin-tiems ir jį remiantiems lietu-viams visame pasaulyje susi-burti į vieną galimai platesnę organizaciją... Dirbti ne tar-pusavio kovos, konkurencijos ar rivalizacijos, bet santarvės dvasia".

2. "...tęsti ir stiprinti dau-giau nei dešimtmečio mūsų tau-tos kovinę - rezistencinę tradi-ciją. Pagrindines savo pajėgas pirmon vieton... skirti laisvės kovai ir, kiek tai įmanoma, tiesioginiam Krašto parėmi-mui. .

3. "... laisvės kovotojams Krašte ir mūsų tautos branduoliui Tėvynėje palikti teisę, Nepriklausomybę atstačius, laisvai apsispręsti pagal naujas sąlygas dėl savo tvarkymosi ir ateities gyvenimo... atmesti diskusijas dėl pirmenybių ir "vyriausybės politikos" tremtyje ... suteikti didesnę visuomeninę paramą ir deramą respectą Lietuvos Respublikos suverenumo tebesantiems teisėtiems atstovams užsienyje. . .".

4. "... Kavinės tradicijos išlaikymas, idealizmo sužadimas, tikėjimo ir savo jėgomis pasitikėjimo sustiprinimas, pasipriešinimas susmulkėjimui, defetizmui, nevilčiai ir apatijai, — yra svarbiausi mūsų moraliniai uždaviniai emigracinės visuomenės atžvilgiu".

5. "... Krašto palaikymo sumetimais ir kitais motyvais,... siekti, kad visos lietuviškos jėgos užsienyje būtų darniai apjungtos ir kad jos veiktų pagal realius, gyvenimiškus ir mūsų laisvės kovai sveikiausius dėsnius. ..".<sup>1</sup>

Atidžiau pažvelgus, nesunku nustatyti, jog 1-ji ir 5-ji, 2-ji ir 4-ji yra tapačios prielaidos, nusakančios rezistencinės organizacijos reikalą ir tikslą; 3-ji prielaida — grynai polemė, nukreipta prieš tuometinio Vilko liniją, ypatingai pabrėžianti užsienio organizacijos ribas ir santykius su kitais politiniais veiksniais, teigiant visišką

Krašto rezistencijos ir tam tikrą diplomatinės tarnybos pirmumą.

Jeigu tad visumoje šios prielaidos atrodė kiek improvizuotos ir sąlygojamos ginčo su Vliku, tai pačiame LRS-ės steigimo akte programinės gairės buvo suformuluotos labai nuosekliai tikra rezistencine dvasia, kuri neišskyrė jokio patriotiškai nusiteikusio lietuvio ir nūdien tebegalioja kaip ideali bendroji platforma, būtent:

1. Lietuvos išlaisvinimas,

2. Nepriklausomos Lietuvos Respublikos, demokratiniais pagrindais tvarkomos, atstatymas lietuvių žemėse,

3. Įgyvendinimas laisvoje tėvynėje mūsų tautos karštųjų troškimų ir žmonijos didžiųjų idealų: krikščioniškos moralės, humaniškos meilės žmogui, laisvės, teisės ir socialinio teisingumo.<sup>2</sup>

Šiems tikslams pasiekti numatytos priemonės — uždaviniai:

1. Visomis pajėgomis dėtis prie tautos vedamos išlaisvinimo kovos,

2. Remti Lietuvos Respublikos diplomatinis atstovus, jiems ginant Lietuvos Respublikos suverenines teises ir kovojant dėl tų teisių vykdymo atstatymo,

3. Bendradarbiauti su visomis politinėmis institucijomis, kurios veda laisvinimo akciją,

4. Palaikyti ryšį su politiniais sambūriais bei visuomeninėmis organizacijomis, kurios savo veiklą grindžia Lietuvos nepriklausomybės ir demokratijos idėja.<sup>3</sup>

LRS-ės veiklai planuoti, prižiūrėti, atstovauti ir vykdyti buvo sudaryta plati organizacinė schema: Vyr. taryba, kraštų ir skyrių komitetai, branduoliai; Vyr. biuras, Kraštų sekretoriatai ir apygardų patikėtiniai. Pagrindinis organizacinis vienetas — skyrius, sudarytas ne mažiau kaip 7 narių; branduolys — nuo 2 iki 6 narių.<sup>4</sup>

Laikinieji nuostatai numatė tokias LRSės nario pareigas:

1. pasiduoti rezistencinei drausmei,

2. pagal savo dvasines, fizines bei materialines išgales prisidėti prie LRS veiklos ir be įrodytų kliūčių neatsisakyti nuo organų pavesto darbo, ypačingos paskirties uždaviniams taikant savanoriškumo principą,

3. dėti pastangas veikti savo aplinką steigimo akte formuluotų tikslų prasme bei dvasia,

4. griežtai laikyti patikėtąsias paslaptis,

5. LRS kaip organizacijos ir jos atskirų narių orumui išlaikyti ir tarpusavio solidarumui ugdyti, moraliai ir, reikalui ištekus, materialiai remti kitus LRS narius, o LRS rėmuose at-

sisakyti nuo bet kurios ideologinio ir ypač asmeninio pobūdžio kovos ar nesutikimų ir jų vengti už LRS ribų.<sup>5</sup>

LRS įsteigimas buvo praneštas savais ryšio kanalais kraštui, diplomatom, Vlikui ir užsienio visuomenei.”

Organizacija rado atskambį visuomenėje, ypač Anglijoje ir JAV-se. Tai neabejotinai dėka populiariai išdėstytos rezistencinės kovos programos, kuri atvėrė galimybes prisidėti ir platesniems sluoksniams. Priešinga Vliko grupių linija nesukliudė LRS-ei pasireikšti pajėgiu vienetu. Tai įrodymas, kad kaip tik Vliko pusėje buvo per menkai įtvirtintas rezistencinio idealo patrauklumas tremties visuomenėje.

Ne tik LRS-ės iškilimas, bet ir vėlesnis sunykimas, pastebimas nuo 1958 m., kai sustojo “Santarvės” žurnalas, yra labai reikšmingi faktai, kurių nuodugnesnis išnagrinėjimas šiuo metu turi didelės svarbos lietuviškosios rezistencijos organizacijos teorijai ir praktikai.

Čia nemėginama sistemingai išnagrinėti tokį sudėtingą klausimą, apie kurį net visa prieinama medžiaga nėra dar surinkta. Tenkinamės kai kuriais subendrinimais, kuriuos, aišku, teks peržiūrėti, gal net visai kitaip vertinti, kai ateityje paišiks daugiau smulkmenų.

1962 m. sovietinė spauda paskelbė kai kuriuos pareiškimus,

priskirtus Jonui Deksnui, dar ne visai išaiškintomis aplinkybėmis patekusiame į sovietinės rankas pagrindžio ryšininkui.<sup>7</sup> Tų pareiškimų tikslas, atrodo, buvo taip nušviesti LRS-ės klausimą, kad būtų savotiškai patvirtinti patys blogiausi įtariamai, kurie buvo skleidžiami neviešų gandų forma dar jos steigimosi metu. Taip 1952 m. savo informacijos leidinyje LRS skundėsi: „Santarvei dar nepradėjus viešai veikti, Vliko Vyk. Taryba, nepasirūpinusi susipažinti su tikra dalykų padėtimi, 1951 m. ankstyvą pavasarį pasiskubino per spaudą pateikti savo nusistatymą, jog LRS esanti nepageidaujamas jėgų skaldymas. Tam tikrų mūsų politinių krypčių spaudai tai buvo tarsi ženklas pradėti Santarvės puolimą, kuris savo intensijomis, išsireiškimais, inkriminacijomis ir šmeižtais veik neturi analoginio pavyzdžio lietuvių spaudos istorijoje ... LRS buvo apkaltinta ne tik kaip „vieningo lietuviško darbo skaldytoja“, bet ir kišanči koją Vlikui, norinti užimti jo vietą, Lietuvos priešų tikslams tarnaujanti organizacija, ne rezistencinė, bet „sušlapusių vištų“ grupelė, fikcija, enkavedistų talkininkaujama. . . ir t.t.“.<sup>8</sup>

Nebūtų menkiausio reikalo prisiminti šios aitrios ir skaudžios vidaus polemikos, kuri iš esmės, kaip matėme, priešstara-

vo pačioms LRS-ės prielaidoms „dirbti ne tarpusavio kovos, konkurencijos ar rivalizacijos“ dvasia ir įsakmiai nusakytai jos narių pareigai „atsisakyti nuo bet kurios ideologinio ir ypač asmeninio pobūdžio kovos ar nesutikimų ir jų vengti už LRS ribų“, jeigu viskas tebtų buvę tik blogos valios prasimanymas.

Paminėtame Deksnio pareiškime, 10-čiai metų praslinkus, štai kaip pavaizduoti jo ryšiai su LRS steigėjais. Atlikęs savo pirmąją kelionę kaip Krašto rezistencijos ryšininkas Vakaruose, Deksnys 1946 III Luebecke susitikęs prof. S. Žymantą, Alg. Vokietaitį, Alf. Greimą, Vyt. Staneiką ir Kar. Drungą ir su jais bendrai nusprendęs „užsitikrinti anglų žvalgybos paramą ir paveržti iš Vliką dominuojančių krikdemų politinės burž. emigracijos veiklos vadovavimo iniciatyvą“.<sup>9</sup> Po to sugrįžęs Lietuvon ir antrą kartą iš ten atvykęs tų pačių 1946 m. rudenį su naujais krašto rezistencijos (BDPS ir VLAKo) įgaliojimais, kurie, tarpininkaujant anglams, buvę tuojau panaudoti kovai su Vliku. Apie netikrą tų įgaliojimų vertę Deksnys tariamai painformavęs savo bendraminčius: Vokietaitį, Staneiką, Drungą, Greimą ir Railą.<sup>10</sup> Ten pat sakoma, kad „krikdemų lyderiai — Krupavičius ir Ambrazavičius — tikruosius siekimus, ma-

tyt, perprato ir jiems skirtų tariai iš krašto įgaliojimų nepriėmė", todėl Deksnio sugrįžta Švedijon "su tvirtu nusistatymu pradėti viešą antivlikinę kampaniją emigracijoje". (M. Krupavičius, kaip ir J. Kaminskas, Deksnio atgabendus VLAK įgaliojimus buvo lygtinai priėmęs. Red.). Po Baden-Badeno susitarimo (1948 VII) Deksnys pasižadėjęs nutraukti antivlikinę kampaniją ir už tai tikėjęsis, kad Vlikas (Kairys, Krupavičius, Sidzikauskas, Ambrazavičius) jam vienam patiksias ryšių su kraštu palaikymą.<sup>11</sup>

Šitie Deksnio vardu padarytieji pareiškimai sov. spaudoje pilnai tiesos neatitinka. Tatai įrodo pvz. nutylėjimas fakto, kad Baden - Badeno susitarimo metu Vakaruose jau buvo kovojančio krašto įgaliotinis Daumantas-Skrajūnas-Lukša ir jau vien dėl to Deksnys negalėjo turėti iliuzijų pats sau monopolizuoti ryšių reikalą. 1949 m. drauge su Daumanto bendražygiu iš Švedijos Deksnys trečią

kartą iškeliauvo Lietuvon, nuo jo atsiskyrė dar Žemaitijoj ir, galimas dalykas, netrukus atsidūrė sovietų rankose, nes jau 1950 m. vasarą jis siuntė pakartotinas žinias į Vakarus, šmeižiančias partizanus, kas rodė staiga pakitusią jo padėtį.

Pastarasis faktas buvo žinomas plačiau už Vliko ribų tuo metu, kai įvyko formalus LRS steigimas (1950 IX 8). Netrukus po to sugrįžo į kraštą Lukša, kuris jau 1950 XII 27 perdavė vyriausios krašto rezistencijos vadovybės — LLKS prezidiumo — patvirtinimą jo paliktų ryšininkų užsienyje.<sup>12</sup>

Turint mintyje šiuos faktus, kiek jie buvo žinomi LRS steigėjams, pastarieji negalėjo būti visiškai tikri, kad jų veikla neprieštarauja jų pačių suformuluotai 1-jai rezistencinės kovos prielaidai "dirbti ne tarpusavio kovos, bet santarvės dvasia". Kitais žodžiais tariant, šitoji svarbi prielaida nebuvo įvykdyta. Čia todėl ir reikia ieškoti lemiamos priežasties, dėl

*Lietuviškoji mūsų tikrovė yra kuriama bei ugdoma ne atsitiktinės laimės švystelėjimais, bet pastangomis tų žmonių, kurie nuolat kala, tarytum būtų lietuviškojo likimo kalviai. Ir kol tokių žmonių turime, tol galime būti tikri, kad lietuviškasis gyvenimas išsivijoj neišblės . . . Ten, kur išnyksta tokio pasiaukojančio idėjingumo žmonės, nuskurstata ir lietuviškoji veikla.*

*Tėviškės Žiburiai, 1965 Nr. 1*

kurios anksčiau ar vėliau turėjo griūti gražiai suplanuotas organizacijos statinys.

Kiekvienu atveju, 1951-1952 m. LRS ryšys su kraštu, atrodo, tebėjo per Deksnį, kuris greičiausiai tuo metu jau tebuvo paprastas įrankis sovietų rankose. Kokią naudą iš to turėjo čekistai ir kokią žalą patyrė lietuviškasis pagrindis, to dar ir šiandien niekas šioje pusėje nežino. Faktas, jog pačiai LRS-sei ir jos gabiai suformuluotai rezistencijos organizacijos užsienyje programai buvo suduotas didelis smūgis.

Nelaimingą ryšių klausimą netrukus sekė Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio vadovybės sukrėtimai. Reikėjo iš naujo prisitaikyti prie smarkiai kintančios padėties, ypač po Stalino mirties (1953). Neatsigavusi nuo sukrėtimų, LRS greičiau pakriko savo viršūnėje, negu skyriuose, kurie veltui laukė smulkiau išdirbto rezistencinės veiklos plano ir ištvermingo jo vykdymo. Toks planas buvo būtinas, norint užpildyti nepasitenkinimą keliantį tarpekį tarp formalų nario pareigų ir per daug bendrų organizacijos uždavinių. To nepadaryta. 1955 m. LRS įsijungė į šalia Vliko esančių tautinių (tautininkiškųjų) organizacijų sąjungą (Liet. Nepriklausomybės Talką), kurios dėsniuose jau nematyti LRS-ei būdingų uždavinių. (Talkos išleistos „Laisvės ko-

vų dainos” yra žymus tremties lietuvių įnašas rezistencijai. Red.). Nors ir neužsidariusi, LRS, ypač po 1958 m., kai buvo sustabdytas „Santarvės” žurnalas, tapo kone tokia pačia vardine ir negyva rezistencijos organizacija, kaip LLKS ar VS, išskyrus individualiai besireiškiančias išimtis.

Tai labai apgailestautina, nes LRS tebeturi eilę veikliai visuomenėje besireiškiančių pajėgų, gerai suformuluotą veiklos programą, dėmesio vertą visuomeninį užnugarį (ypač liberaliniame sparne) ir galėtų svariai prisidėti prie lietuviškosios rezistencijos organizacijos užsienyje pajėgumo sustiprinimo.

Dėmesio vertas vieno vadovaujančiųjų LRS veikėjų — Br. Railos pareiškimas, kuris kitaip aiškina organizacijos susilpnėjimą:

“Rezistencinė Santarvė nebuvė šykšti stipresniais šūkiais prieš partinį užsienio lietuvių susiskaldymą ir prieš Vliką, kėlusį chaosą mūsų tautinėje rezistencijoje ir smerkusį be atodairos kiekvieną „maištininką”, jo valdžios nepaisantį, kaip tautos vienybės skaldytoją, kenkiantį „kovai” ir patarnaujantį Maskvai. Bet visi šūkiai buvo susilpninti nuo 1955 m., kai Ženevoje įvyko keturių dienių „viršūnių konferencija” ir beveik nutilo po 1956 m., po Vengrijos prieškomunistinio su-

kilimo, kada visų bolševizmo pavergtų tautų laisvės kovotojai buvo gyvenimo tikrovės priversti persvarstyti savo veiksmų platesnę prasmę ir veiklos būdus.

“Aš buvau vienas iš tų, kuris su kančiomis ir svyravimais nuo tada prileidau galimybę, kad mums vertėtų geriau sustabdyti patiems “Santarvės” žurnalą, negu mūsų realiosios rezistencijos garbę, tam laikotarpiui pasibaigus, pūdyti daugmaž fiktyviais šūkiais. Žurnalas konkretų uždavinį savame laike jau buvo tiksliai atlikęs. Vėliau, visokiai visuomenės įtampai atslūgus, jis būtų turėjęs žymiai keisti savo pobūdį, paskirtį ir turinį, virsdamas, pvz., kultūros ar literatūros žurnalu. Palankių nei ekonominių, nei moralinių sąlygų tam nebuvo, o tik norai leisti būtinai naujus, atskirus ir nuosavus žurnalus. Merdėjančius žurnalus ..

“Iki šiol tebesilaikau nuomonės, kad tokiomis aplinkybėmis buvo tikslingai padaryta ‘Santarvės’ žurnalą ir jo šūkius sulaikant, net nutildant. Bet buvo ir kitokių nuomonių, kurių neketinu kritikuoti, nes jos juk gražios. Tebėra ir platesnėje aplinkoje galvojimo, kad, pvz., yra naudingas ir plėstinas žymiai lengvesnis abstraktinės rezistencijos puoselėjimas, studijų savaičių ir specialių stovyklų parengimai, net

bandymai išpopuliarinti jos “šventųjų kultą”, kaip tatai su nauja įtanga rodo Liet. Fronto Bičiuliai ir jų žurnalas. Ateitis parodys, kiek tatai prasminga . .

Galop, rezistencinė dvasia autoriui lieka “žarijos, kurios tam tikrą laiką dar spinksi pelenuose ... Aš ir jas lakiyčiau kai kuo geriau, negu visiška tamsa, negu tik pelenų krūva vėjams išpustyti” . . .<sup>14</sup>

Sutinkant su kai kuriomis taikliomis Br. Railos pastabomis, tenka vis dėlto pasakyti, kad jo paaiškinimas ir pateisinimas nepakankamas dviem požiūriais: 1. kokių būdu organizacinėje plotmėje patirtoji nesėkmė gali atpalaiduoti nuo pareigos, kurią uždeda gaivališkai vykstanti tautos pasipriešinimo kova? ir 2. kodėl šiuo metu ir artimiausioje pramato-moie ateityje toliau negalioja LRS gražiai suformuluota prie-laida: “Kovinės tradicijos išlaidymas, idealizmo sužadinimas, tikėjimo ir savo jėgomis pasitikėjimo sustiprinimas, pasipriešinimas susmulkėjimui, defetizmui, nevilčiai ir apatijai yra svarbiausi mūsų moraliniai uždaviniai emigracinės visuomenės atžvilgiu”?

#### IV.

Kitas rimtas mėginimas sukurti atvirą rezistencijos organizaciją užsienyje yra susijęs su LFB vardu.

Lietuvių Frontas, žymiausioji krikščioniškųjų nuotaikų rezistencinė organizacija, išvarė stambiają vagą nacių okupacijos metais ir stipriai reiškėsi pokačinėje Vliko veikloje iki 1952 metų, apsiribojęs savo intelektualiniu branduoliu, kurį sudarė: Brazaitis, Būtėnas, Damušis, Girmius, Ivinskis, Maceina, Padalis ir kt. (Nors čia minimas LF intelektualinis branduolys daug reiškė LF veiklai, bet vienu juo LF anaipol nebuvo apsiribojęs ir skaičiavo apie 600 frontininkų, su kuriais ryšį palaikė ne tik per „Mažąjį Židinį“, bet ir įvairiais kitais būdais ir priemonėmis. Red.).

Krašto rezistencijos pirmumas čia buvo taip gyvai jaučiamas, kad, atrodo, tos minties poveikyje net neįsivaizduota kitokios veiklos užsienyje galimybės, kaip tik atstovauti krašto rezistencijai (atstovavimą suprantant formaliu įgaliojimu).

Mintis steigti statutinę rezistencijos organizaciją užsienyje buvo atmesta vadinamo sąjūdžio naudai. Nei užsienyje atsidūrusieji buvę LF-to nariai, nei, juo labiau, jaunimas nebuvo telkiami. Telkiamasis vyko savaime, gaivališkai, skatinamas pokario nuotaikų ir bendro susižavėjimo rezistencijos idealu.

Reikalą organizuoti vis labiau kėlė aštrėjantys tarpgrupiniai santykiai Vliko ir prasi-

dėjusi užjūrinė emigracija. (LF Atstovybės laisvajame pasaulyje, taip pat LF Fellbacho konferencijos 1948 mintis, kad tremtyje atsteigti politinių grupių ar rezistencinių organizacijų tęsinius nebūtų tikslinga, tremties gyvenimo buvo paneigta. Tik vieni socialdemokratai lig šiol išsilaikė Lietuvos Socialdemokratų Partijos *delegatūros* plotmėje, neatsteigę partijos tęsinio. LF žmonės susiorganizavo į LFB. Red.).

LFB pradžia paprastai laikomi 1951, kai buvo sudaryta JAV LFB pirmoji valdyba. Teisingiau ją laikyti 1952 m., kai LFB protesto ženklan išstojo iš Vliko. Kiekvienu atveju, LFB organizacija pradėjo veikti vėliau negu LRS. Iš karto susidarė dvi savarankios LFB organizacijos: Amerikoje ir Europoje (pastaroji formaliai įsteigta 1953 m.).

1952 m. Clevelande priimtas AmLFB statutas savo narių uždavinius nusakė taip:

1. veikliai dalyvauti Lietuvos laisvinimo kovoje,
2. palaikyti gyvą Lietuvos nepriklausomybės mintį,
3. rengtis demokratiniam vadovavimui išlaisvintoje Lietuvoje, ugdant politinės, ūkinės, kultūrinės demokratijos idėjinį supratimą ir planuojant jos praktinį vykdymą,
4. veikliai įsitraukti į lietuvių išlaikymą išeivijoje, dalyvaujant lietuvių bendruome-

nės gyvenime, ugdant Lietuvių chartos supratimą, gaivinant ir palaikant visus lietuviybės židinius.<sup>13</sup>

Krinta į akis, jog su krašto rezistencija ryšį teturi tik du pirmieji uždaviniai: dalyvavimas laisvinimo kovoje ir palaišymas nepriklausomybės minties. Kaip, kokiomis priemonėmis jie siejami ir vykdomi, statusas nepramatė. Nenurodyta, nė kokie ryšiai sieja AmLFB organizaciją su LF Atstovybe tremtyje.

Europos LFB statute, kurį patvirtino Schondorfo konferencija 1955 m. narių uždaviniai nusakyti kiek kitaip:

1. vykdyti LF rezistencinius įsipareigojimus lietuvių tautai,
2. ruošti Lietuvai atstatyti LF programos dvasia,
3. dirbti lietuvių kultūrai išlaikyti ir ugdyti tremtyje,
4. aktyviai dalyvauti lietuvių gyvenime,

5. bendradarbiauti su kitų tautų organizacijomis bei organais.<sup>16</sup>

ELF Bičiulio pareiga nustatyta:

1. veikti tiek lietuviškoje, tiek svetimoje aplinkoje pagal LF programos dvasią,
2. vykdyti uždavinius, kuriuos jam paveda jo židinys arba ELFB Valdyba, kai židinys arba valdyba neranda savanorio numatytiems uždaviniams vykdyti,
3. mokėti mėnesinį mokestį, nustatytą suvažiavimo.<sup>17</sup>

Tos pareigos buvo kiek kitaip nustatytos 1957 m. antrojo Schondorfo konferencijoje:

1. veikliai dalyvauti ELFB organų — židinių ir komisijų — darbuose,
2. palaikyti ryšį su valdyba,
3. prenumeruoti, platinti ir remti *Į Laisvę*,
4. mokėti mėnesinį nario mokestį,

*Amerikiečiai visada kovojo dėl laisvės ir apsisprendimo principų visoms tautoms ir smerkė jų prievartinę paneigimą visur, kur tai bebūtų. Jungtinių Valstybių vyriausybė, tvirtai ir nuosekliai atsisakydama pripažinti neteisėtą Lietuvos aneksiją, įvykdė Sovietų Sąjungos, pagerbia lietuvių tautos atsidavimą laisvės ir teisingumo idealams. Mes esame tikri, kad lietuvių, tautos ištvėrimumas padės jai eventualiai laimėti jos teisėtus valstybinės nepriklausomybės sieki-  
mus.*

*Dean Rusk, Valstybės Sekretorius*

1964. 2. 16

5. pagal išgales remti ELFB fondą.<sup>18</sup>

Antroji redakcija aiškiai labiau pritaikyta organizacijos reikalams, tačiau ir iš jos sunku spręsti, koks ryšys sieja nario pareigas su plačiais organizacijos uždaviniais. Trumpalakiame nuotolyje toji spraga užpildoma kasmet šaukiamu ELFB suvažiavimu, kuris “renka valdybą ir komisijas vieneriems metams ir pasisako programiniams bei organizaciniais klausimais”.<sup>19</sup>

Nuo 1953 m. ELFB tokius metinius suvažiavimus reguliariai šaukė ir tuo būdu išsiškyrė iš visų rezistencinių ir politinių organizacijų užsienyje. Studijų savaitėmis, ELI straipsnių talka spaudai ir savo biuleteniui tam tikra apimtimi buvo vykdomi visi nuostatais numatyti uždaviniai, išskyrus 5-jį (nesukūrus jokios praktiškos priemonės vykdyti bendradarbiavimui su “kitų tautų organizacijomis bei organais”). Su šia išimtimi ELFB organizacinė veikla gali būti labai teigiamai vertinama, jeigu atsižvelgsime į jos narių mažą skaičių (metinių suvažiavimų ir organų darbe dalyvaujančiųjų vidurkis, atrodo, niekad neprašoko 20-ties asmenų, išsisklaidžiusių po įvairius V. Europos kraštus). Tačiau kaip tik toks mažas skaičius yra nesėkmės organizacijai, kuri iš esmės yra atvira ir siekia telkti visas jė-

gas, galinčias reikštis kuriamajame darbe. Pastebėtina, kad LFB organizacija save pateisina ne formaliai nepriekaištinga veikla, bet tuo, kiek ji savo nusistatytųjų uždavinių ribose sugebėjo sėkmingai paremti atskirų veikėjų pastangas ir išlaikė sutelktines priemones rezistencinei dvasiai skleisti, laisvės kovų sąjūdžio aukų prisiminimui ir pn. (per “Į Laisvę” žurnalą, to paties vardo fondą knygoms leisti, periodinius susitikimus). (Dera pabrėžti LFB pastangos ir vaidmuo per eilę metų, puoselėjant tarp laisvųjų lietuvių, ypač tarp jaunimo, partizanų kultą, išleidžiant Daumanto “Partizanus”, tapusius “bestselleriu”, ugdant rezistencijos sampratą bei dvasią, ginant rezistencijos galimybę tremtyje nuo partinių fanatikų nihilistinių išpuolių. LRS vaidmuo kovai dėl pačios rezistencijos galimybių tremtyje taip pat yra pažymėtinas. Red.)

Vis dėlto dar svarbiau atrodė patikrinti organizacijos veiklą, kiek ji save pateisina kaip rezistencinės kovos organizacija. Man regis, tiek Amerikos, tiek Europos LFB nesuformulavo tokios aiškos ir populiarios rezistencijos sampratos, kaip tai buvo pavykę LRS-ei. Jau pačiame vardo pasirinkime atsispindėjo savotiškas svyravimas.

1958 m. paskelbtame LFB Valdybos pasisakyme yra nu-

šviestas klausimas, “kodėl laisvajame pasauly vietoj LF yra LFB,”

“Du argumentai tatau nulėmė. (1) LF liko Lietuvoje ir įsijungė į antrąją Sovietų okupacijai rezistencijos sąjūdžio organizavimą bei vadovavimą. Laisvajame pasauly atsidūrę frontininkai ir jų dvasios jaunimas, nebūdami tiesiogiai veikiami nei krašto rezistencinės kovos sąlygų nei organizacijos tolydumo, bet tęsdami LF rezistencines ir idėines tradicijas, savo organizacijai pasirinko LFB vardą. (2) LRB vardas, be to, labiau derinasi į padėtį tų bičiulių, kurie yra ne Lietuvos piliečiai, nes LF bičiulių, Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio talkininkų bei rėmėjų gali būti kiekvienas lietuvis bet kurios valstybės pilietis.<sup>20</sup>

Sunku suprasti, kodėl LF bičiulių negalėtų būti ne tik svetimoms valstybės pilietis, bet ir kitatautis, jeigu jis tikrai norėtų sąžiningai talkinti ir remti Lietuvos laisvės kovos sąjūdį? Juk tokių talkininkų ir rėmėjų užsienyje ieškoti visuomet buvo reikalas. (Ginkluotoj Krašto rezistencijoje gali dalyvauti ir faktiškai dalyvavo ne vien tik lietuviai. Tačiau pagal autoriaus aukščiau cituotus, LFB statuto numatytus, LFB uždavinius tautybės požymis yra vienas iš LF bičiulį apsprendžiančių požymių, nes tikrai sunku būtų suprasti statuto reikalavimas

ne lietuviui LF bičiuliui “veikliai įsitraukti į lietuviybės išlaikymą išeivijoje, dalyvaujant lietuvių bendruomenės gyvenime, ugdant lietuvių Chartos supratimą, gaivinant ir palaikant visus lietuviybės židinius”. Red.).

Tuo išskyrimu regimai norėta pabrėžti, kad ir LFB, nors nesudarydami tapačios su LF organizacijos, taip pat priklauso tautinei rezistencijai. Tačiau kokia toji rezistencija, LFB organizaciniai statutai aiškiai nenusakė. Daugeliui liko neaiškus skirtumas tarp LF ir LFB. (Būdingas nesusigaudymas visuomenėje ir pačiuose bičiuliuose pastebėtas ryšium su Vliko konsolidacinėmis derybomis, kai buvo kalbama apie LFB grįžimą. Iš Vliko pasitraukė LF, ir tik jis galėjo sugrįžti. Tuo tarpu LFB Vliko atžvilgiu yra visai nauja organizacija).

LFB taip pat neišryškino skirties tarp Krašto ir užsienio rezistencijos ir nepabrėžė Krašto pirmumo taip aiškiai, kaip LRS. Gal čia ir glūdi viena priežasčių, kodėl LFB nepajėgė iki šiol įtikinti platesnių visuomenės sluoksnių, jog ji — tikrai rezistencinė organizacija, veiksmingas ir įtakingas veiksnys toje tautinio pasipriešinimo kovoje, kuri vyksta pavergtame krašte. Čia glūdėtų ir šaknys to nusivylimo, kuris pastebimas tuose LF bičiuliuose, kurie tikėjosi šioje organizacijoje

rasti priemonę — dalyvauti pagal savo užsienines sąlygas pavergtajame krašte vedamoje laisvės kovoje.

Jau 1958 m. LFB Valdybos pareiškime buvo mėginta nurodyti savitą užsienio rezistencijos organizacijos pobūdį, skirtingą nuo Krašto rezistencijos. “Kitos yra čia rezistencijai sąlygos nei okupuotoje Lietuvoje, kitos ir priemonės, bet tikslas tas pats — kur ir kiek įmanoma priešintis okupantui ir stiprinti pačios tautinės bendruomenės — išeivijos tautinės bendruomenės — sąmoningumą, dvasios gyvumą ir kūrybines pastangas”.<sup>21</sup>

Iš tiesų, rezistencijos sąvoka yra žymiai platesnė, negu ji paprastai suvokiama ir vartojama. Kai kalbama apie krašto rezistenciją, dažniausiai turima mintyje tik toji jos forma, kuri, kiek mums žinoma, išsilaikė iki 1950-jų pradžios (tiksliau iki Stalino mirties) ginkluotuoju pagrindžiu. Tačiau ginkluotasis pagrindis, nors ir pats ryškiausias bei išpūdingiausias kovos laukas, neapėmė ir neišsėmė (kaip bet kuri kita organizuota lytis) viso tautinio pasipriešinimo kovos turinio. Rezistencija, ypač savo gaivaliniu pavidalu, nesužlugo, nors partizaninis sąjūdis buvo priverstas po karžygiškų ir neįsivaizduojamų dešimtmečio pastangų sustoti. Su juo drauge iširo ir tuometinė centrinė or-

ganizacija bei ryšiai su užsieniu.

Dar labiau ryšys pasunkėjo dėl kovojančio krašto kintančios vidaus jėgų būklės. Nesulaukęs jokios paramos, net moralinės, paliktas vienas sau, kraštas nusikreipė į naujus kelius, išaugo ir subrendo naujos jėgos, nesižvalgančios į šalis, bet pasitikinčios savimi.

Tokioje naujoje padėtyje užsienio rezistencijos organizacijai iškilo ypatingas uždavinys ieškoti būdų atstatyti prarastam ryšiui, kuris jai yra gyvybinės reikšmės. Deja, ta linkme pernelyg mažai, jei iš viso, kas bedaroma.

Skiriantį tarpą savo ruožtu padidina net visa tai, kur užsienio organizacija labai reikšmingai reiškiasi, būtent, savitoje rezistencijoje “prieš tremties dvasią”,<sup>22</sup> kaip tai buvo įtaigiai suformuluota prof. Maceinos 1-je ELFB konferencijoje Tuebingene (1953 m.).

Nors ir labai svarbi toji “rezistencija prieš tremties dvasią” išeivijai, tačiau ji kaip veiklos programa visiškai negalėjo patenkinti sąmoningosios visuomenės dalies, kurioje tebėra gyvas pradinis rezistencinio įsipareigojimo pergyvenimas.

Tatai, atrodo, jautė ir prof. Maceina, kuris 1960 m., sveikindamas AmLFB suvažiavimą Clevelande, naujai performulavo rezistencinius bičiulių uždavinius, nors ir nejungdamas jų

su krašto rezistencija, bet mėgindamas išplėsti juos į pasaulinę kovos su komunizmu plotmę. Buvo nurodyti 3 uždaviniai:

1. Rezistencija prieš melą turėtų sudaryti platų kovos barą su mūsų tautos pavergėju, nes tasai senas Dievo priešas, kurį pats Kristus yra pavadinęs melo tėvu ir kuris šiandieną kardu rašo į baltą Rusijos lapą, apkala pančiais tautas ne tik politinė, bet ir dvasine prasme. ... ji būtina, nes greit kitaip nesuprasime lietuvių iš už anapus geležinės uždangos, nors ir lietuviškai su juo kalbėdami”.

2. Rezistencija prieš intelektualinį nerangumą ir tingumą. (“LF niekadės neužsisklendė smulkios politikos baruose. Jau ir Lietuvoje jis viena ranka laikė ginklą, antra tačiau tiesė būsimos valstybės pagrindus socialinei, kultūrinei ir politinei demokratijai. Šiandien tie pagrindai suformuluoti ir paskelbti, bet jie reikalingi gilesnio nagrinėjimo bei skleidimo visuomenėje”).

3. Rezistencija Vakarų iliuzijom. “Mes suprantame aistringą taikos norą. Suprantam karo baimę visų tų, kurie jį yra pergyvenę. Ir mes stovime taikos pusėje. Ir mes smerkiame karą kaip priemonę tarptautiniams klausimams spręsti. Tačiau negalime užmerkti akių regėdami kaip taika norima pirkti laisvės kaina, kaip taikos vardu

pats sau žmogus kala pančius, tikėdamas bolševikų žodžiais bei vilionėmis”.<sup>23</sup>

Šitais trim uždaviniais prof. Maceina konkretizavo užsienio liet. rezistencijos gaires esamomis sąlygomis ir drauge nurodė ilgalaikio plano kryptį ateinančiam dešimtmėčiui:

“1-mas uždavinys vestų mus į tiesos atskleidimą bolševikų iškreipiamosiose vertybėse: religijoje, moksle, mene, istorijoje.

2- as uždavinys reikalautų mūsų idėjų pagilinio bei išplatino, jungiant jas su dvasiniu gyvenimu bei dvasinės kultūros aktualiomis problemomis.

3- čias uždavinys skatintų mus stipriau susidomėti vis labiau augančiomis iliuzijomis bolševizmo atžvilgiu ir mėginti sistemingiau bei ryškiau šias iliuzijas išsklaidyti”.<sup>24</sup>

“Bičiulės ir bičiuliai, ši trijų rezistencija yra nelengva — baigdamas išpėjo prof. Maceina, — bet ji labai aktuali ne tik mums patiems, bet ir visam tremties pasauliui, kuriame mums tenka dabar gyventi. Ją vykdydamas LF bičiulių sąjūdis iš tikro atliktų aną pagrindinę misiją, kurią jis yra įsirežęs savo pagrinduose, būtent, būti kovos šaukliu ir pirm-taku už mūsų tautos istoriją ir kultūrą”<sup>25</sup>

Tasai programinis žodis, įrašytas sveikinimo juoston, pavėlavo dieną ir konferencijos da-

lyvių nebuvo išklaustas.<sup>26</sup> Savo nutarimuose Clevelando konferencija (1960 V 28-29) paskelbė išvadą, kad organizacijos formos klausimu “didesnių pakeitimų nedaroma, organizacija pripažinta reikalinga ir tokiame formoje turėtų dar likti bent sekantiems penkiems metams. Pagrindinis vienetas lieka Sambūris, tačiau bičiuliai gali prisitaikyti vietos reikalavimams ir skyriaus pavadinimą gali keisti”.<sup>27</sup> Tačiau svarstymuose jau kilo mintys, kad “rezistencijos momentas praėjo”, tik įsijungimas į PLB darbą įprasminčių LFB veiklą ir pn.<sup>28</sup>

Organizacinėje plotmėje nieko nepasistūmėta nurodytomis kryptimis, neapsvarstyti ir neparuošti konkrečių priemonių vykdymo būdai. Kurtus atgarsys sutinka ir kitas vadovaujančiųjų pastangas viduje. Antai, šiemetinė Clevelando konferencija išklause išsamų padėties įvertinimą. Ar apsvastė jį, pasidarė iš jo praktiškas išvadas savo veiklai? Arba vėl. Prisiminkime, kiek savo metu vadovybei buvo prikaišiota dėl LFB programos, kaip reikalaujama! Kai ji pasirodė, dėmesys tuo pačiu pradingo. Tai faktai, kurie rodo, kad pačių LFB eilėse įsivyravo, mažų mažiausia, intelektualinis nerangumas. Kaip tada galima su tuo blogiu savo aplinkoje kovoti, jeigu pačių nesama nuo to laisvų?

Kitais žodžiais: rezistencija silpsta, kai jos organizacijoje ima reikštis tos pačios blogybės, prieš kurias ji pašaukta kovoti. Ar formaliai nepriešingai veikiantys LFB nėra šiuo metu merdėjanti užsienio lietuvių rezistencijos organizacija, kurios “paskutinių mohikanų” sveikasis branduolys nėra gausėnis už tą, kuris pergyveno LRS-ės avariją? — Štai klausimas, ties kuriuo ši apžvalga sustoja.

### I š v a d o s :

1. Liet. rezistencinės organizacijos užsienyje pradėjo reikštis apie 1950-tuosius metus, kai ginki, pasipriešinimo sąjūdis tėvynėje įžengė į baigiamąjį tarpsnį, prasidėjo pabėgėlių masės emigracija iš Vokietijos ir ėmė irti Vlikas, ligi tol veiksmingai vadovavęs tremties politinei veiklai. Kritiško pareiginio laikotarpio nuotaikos nesukūrė, bet tik sudarė palankias sąlygas pasireikšti platesniuose visuomenės sluoksniuose slypėjusiam tikėjimui, kad tremtis turi pareigas kovojančioj o krašto atžvilgiu, gali jas atlikti ir kad tam reikalinga ypatinga rezistencinė organizacija.

2. Rezistencinės organizacijos pasireiškė dviem skirtingais pavidalais, atitinkančiais visuomeninį pasiskirstymą — LRS ir LFB. LRS išryškino Krašto rezistencijos pirmumą ir rėmė-

si jos ginki, sąjūdžiu, kuriam sustojus, prarado pagrindą veikti ir nebesurado naujo rez. kovos objekto. LFB iš pradžių mažiau pabrėžė savo ryšį su Kraštu, mėgino jį pagrįsti asmens įsipareigojimu ir išryškino ypatingą tremties rezistencijos kryptį, kuri tačiau nutolo nuo krašto ir šiuo metu neturi žymesnės įtakos jo vidaus raidai.

3. Abi organizacijos nesurado bendros tarpusavio kalbos, prarado objektą ir nesukūrė tokių

priemonių, kurios atitiktų naujai susiklosčiusią padėtį krašte ir joje vykstančios kovos reikalavimus. Po trumpalaikio populiarumo jos vėl neteko platesnių visuomenės sluoksnių dėmesio ir pasitikėjimo, skaičiumi sunyko, tačiau išlaikė branduolius, sukūrė tremties rezistencijos tradiciją ir sudarė rezistencijos idėjoms skleisti viešosios nuomonės sudarymo židinius, o taip pat sukaupė nemažą patirtį,

1. **Lietuvių Rezistencinė Santarvė**, Londonas 1952, 4-5 psl.

2. ten pat, 5.

3. ten pat

4. ten pat, 7.

5. ten pat, 6.

6. ten pat

7. **J. Deksnys**, Iliuzijų sudužimas (**Švyturys** 1962, nr. 9-12). Plg. **J.**

**Daumantas**, Partizanai 1962 (papildai 478-482).

8. **Lietuvių Rezistencinė Santarvė**, 11.

9. **Švyturys** nr. 10, 12 psl.

10. ten pat

11. ten pat

12. **Daumantas**, 477.

13. **Dirva**, 1964 VIII 26, 4 psl.

14. ten pat.

15. **Lietuvių Biuletenis** 1954 I 27, nr. 1 (14), 4 psl.

16. **Europos Lietuvių Fronto Bičiulių Statutas**, patvirtintas ELFB konferencijoje Schondorfe, 1955 VIII 8 (padaugintas rotatorium), paragrafas 1.

17. ten pat, paragr. 5.

18. **ELFB Vidaus žinios**, 1957 VIII 31, nr. 1 (17), 4 psl.

19. **ELFB Statutas**, paragr. 7.

20. **Lietuvių Frontas ir Lietuvių Fronto Bičiuliai**. LFB Valdybos pasisakymas Lietuvos valstybės 40 metų sukaktyje, New Yorkas 1958 (Į Laisvę leid. nr. 1), 11 psl.

21. ten pat

22. **A. Maceina**, Rezistencija prieš tremties dvasią. (**Į Laisvę** 1954 nr. 2, 1-10).

23. tas pats, Trys dešimtmečio uždaviniai (**Į Laisvę** 1960 nr. 23 (60),

1-5.

24. ten pat

25. ten pat

26. **Lietuvių Biuletenis**, 1960 XII 17, nr. 38, 1 psl.

27. ten pat, 2.

28. ten pat, 4.

## Kadrų mokyklos

Vakarų ir Rytų ideologinėse varžybose daug dėmesio skiriama vad. neutralių ir neišsivysčiusių kraštų studentams. Jiems siūlomos stipendijos abipus geležinės uždangos. Ir čia maskviniai kadrų ekspertai daugiau pagauna į savo bučių nei vakarų aukštojo mokslo institucijos. Tačiau ir sovietiniai tinklai ne visas „žuvis“ išlaiko ir apamai kėkybė nevisada atitinka kokybę. Per porą pastarųjų metų apie 600 studentų iš sovietinio bučiaus atsidūrė Vakarų Vokietijos pabėgėlių stovyklose. Tai davė progą Vokiečių Studentų Federacijai patyrinėti kadrų problemą. To rezultatu 1964 kovo m. Bonnoje išėjo Dieter Bielenstein ir Theo Tupetz „Studenten aus Entwicklungsländern im Ostblock“ (žr. Pax Romana Journal, 1964 m. 4 nr.).

Savaime suprantama, tikras užsieniečių studentų skaičius Sovietų Sąjungoje neskelbiamas, bet rusiškoji informacija mini per 22,000 užsieniečių stipendininkų. Skaičius būtų didesnis, jei priskaitytume ir tuos užsieniečius, kurie studijuoja satelitinuose kraštuose.

Naujai besikuriančios valstybės galvotrukčiais griebia gausiai siūlomas stipendijas ir traukia į Rytus. Ghana, Somaliya ir kiti Afrikos kraštai, sudarę kultūrinių mainų sutartis, naudojami sovietų siūloma proga paruošti sau daugiau mokytų vyrų. Indonezija ir kai kurios kitos valstybės ima stipendijas iš Rytų ir Vakarų, nerodydamos skirtumo bei „diskriminacijos“.

Įdomiai užsieniečiai studentai yra verbuojami. Dažniausiai sovietinė ambasada siūlo mokslapinigius ne tik savo reziduojamo krašto jaunimui,

bet ir kitų kraštų, kur nėra sovietinės atstovybės. Pvz., Kairo ambasada rūpinasi stipendijomis Kenijos ir Tanganikos studentams. Kitas kelias užsienio studentams verbuoti — vizituojantieji „žurnalistai“. Pvz., rytinės Vokietijos laikraštininkai, keliaudami po Kongą, Guineją ir Somaliją lyg ir atsitiktinai užsimena apie studijų galimybes užsieny ir pasiūlo paramą. Kartais toksai „prekijas“ Kenijoje pasiūlo stipendijas studijuoti... Prancūzijoje, Didžiojoje Britanijoje ar Vokietijoje. Bet, kai kandidatas atkeliauja iš tolimų sričių, tada patiria, kad stipendijas aukščiau minėtuose Vakarų kraštuose „jau visos išdalytos“, tik dar esą šiek tiek Rytų Europos universitetuose... Kadangi didžioji kandidatų dalis neturi lėšų sugrįžti namo, arba nenori grįžti tuščiomis, tai norom - nenorom apsisprendžia pasinaudoti R. Europos universitetų stipendijomis ir tuo būdu atsiduria Prahoje ar Maskvoje.

Nors Rytai dažnai verbuoja jaunimą pro užpakalines duris ir nešvariomis priemonėmis, bet jų programa yra geriau suorganizuota nei Vakaruose. Paprastai naujai besikuriančių valstybių vidurinis mokslas neparuošia kaip reikiant jaunimo universitetinėms studijoms. Rytai šią spragą užkiša specialiais pagelbiniais kursais. Tuo būdu net ir nebaigęs vidurinės mokyklos jaunuolis yra įstatomas į aukštojo mokslo kelią. Tą patį įgalina ir žemesnių visuomenės sluoksnių jaunimą pasiekti aukštojo mokslo. Vakaruose dažniausiai yra paruošiamosios į universitetą klasės tik saviems, o svetimšalis be vidurinės mokyklos baigimo pažymėjimo į universitetą negali patekti, štai kodėl 10 procentų iš tų, kurie, pa-

## LFB simpoziumas

• **Tema:** Amerikos partijų nusistatymai bei vaidmuo užsienių politikoje.

• **Laikas ir vieta:** 1964 lapkričio 1 d. New Yorke, Apreiškimo parapijos salė.

• **Dalyviai:** Jz. Brazaitis — Lietuvos Pronto Bičiulių pirmininkas, — simpoziumo vadovas. Temos gvaldytojai: prelatas J. Balkūnas, prezidento Jolinsono bendruomeninių santykių tarybos narys, Centro ir Rytų Europos Kilmės Amerikiečių Federacijos prezidentas, Tautos Fondo pirmininkas, JAV Lietuvių Bendruomenės garbės pirmininkas, Maspetho lietuvių parapijos klebonas; A. Gureckas, Jaunimo organizacijų federacijos pirmininkas, tarptautinės raidos akylus stebėtojas, vyresniosios kartos viltis; dr. J. Kazickas, Yale universiteto ekonominių mokslų daktaras, eksporto - importo bendrovės “Neris” International steigėjas, tarptautinis biznierių, Lietuvių Fronto Bičiulių Vyr. Tarybos narys; dr. B. Nemickas, teisių daktaras, Talkos pirmininkas, Lietuvos Laisvės Komiteto ir Lietuvos Delegacijos Pavergtųjų Tautų Seime narys, Gerojo Patarimo kolegijos profesorius; faktų liudytojas J. Audėnas, buv. žemės ūkio ministras, vienas iš Vliko organizatorių, Lietuvos Laisvės Komiteto ir Lietuvos Delegacijos Pavergtųjų Tautų Seime narys, laikinasis Vliko pirmininkas.

likę Rytus, bandė įsimetrikuliuoti V. Vokietijoje, vėl turėjo grįžti į Rytus. Taigi ir šiuo atžvilgiu Vakarai galėtų pasimokyti iš Rytų.

M. iš B.

• **Klausytojai:** per 200 įvairaus amžiaus bei nusistatymo lietuvių.

• **V. Maželis,** LFB New Yorko sambūrio pirmininkas, pradėdamas simpoziumą, paaiškino, kad simpoziumo reikalą ir temą kelia bendra tarptautinė raida, JAV reikšmė tai raidai ir Lietuvos laisvės kovos strategija bei taktika. Kadangi “nuo Amerikos užsienių politikos pareina daugelio likimas”, todėl yra naudinga ir reikalinga “panagrinėti Amerikos politikos ištakas, kanalus bei kryptis.”

• **J. Brazaitis:** Temą svarstydami, stengsimės išsilaikyti akademiniam lygyje, nenusileisdami į rinkimų akcijos plotmę. Kiekvieno krašto užsienių politiką galima spėti iš atsakinių jos vairuotojų pareiškimų. Bet tai tik spėjimas. Vertinti ir spręsti galima tik iš veiksmų. Ir objektyvus veiksmų vaizdas susidaro, tik atskirus veiksmus sugretinus ir jų tarpusavio istorinius ryšius išryškinus. Nuosekle tad mūsų temos svarstybus pradėti Amerikos užsienių politikos istorine peržvalga.

## TRYŠ AR KETURI AMERIKOS POLITIKOS TARPSNIAI?

• **Dr. Kazickas:** Kai demokratinėje santvarkoje periodiškais rinkimais valstybės likimas atiduodamas rinkikų valiai, natūralu yra rinkikui apsispręsti už tą kandidatą, kuris, rinkiko įsitikinimu, geriausiai atstovaus jo interesams ir geriausiai sugebės vykdyti tuos uždavinius, kurie rinkikui yra arčiausiai širdies. Pvz. kiekvienas lietuvis rinkikas natūraliai linksta savo balsą atiduoti tam kandidatui, kuris, jei bus išrinktas, Amerikos politiką rikiuotų sovietinei ekspansijai sustabdyti ir grąžinti laisvę belaisvėms tautoms. Polinkis labai suprantamas ir nepriešingas Ameri-

kos interesams. Tačiau silpnoji jo vieta yra jo partikuliariškumas. O partikuliariniai interesai visada subordinuojami bendriesiems valstybės interesams. Todėl teisingas Lietuvos interesas Amerikos politikoje ras de-ramo atgarsio, kai mes sugebėsime jį Amerikai pristatyti kaip jos pačios interesą., šiuo atžvilgiu mums ir yra, sakyčiau, net būtina arčiau pažinti Amerikos politikos istorinį vyksmą ir atskirų veiksmų savitarpinius sąryšius.

Patys amerikiečiai JAV politikos raidoje įžiūri tris tarpsnius. Pirmasis — nuo JAV nepriklausomybės iki XIX amžiaus pabaigos. Tai pačių JAV susikonsolidavimo tarpsnis su Monroe doktrina (1823), su karais su Meksika (1845) ir su Ispanija (1893). Antrasis tarpsnis — XX amžiaus pirmoji pusė. Amerika kaip Europos jėgų pusiausvyros saugotoja. Savo intervencijomis į pirmąjį ir į antrąjį pasaulinį karą nulėmė dominuoti pakilusios Vokietijos sutriuškinimą. Trečiasis tarpsnis turėjo būti pax americana tarpsnis. Antrojo pasaulinio karo bendrininkai Rooseveltas, Churchillis ir Stalinas sutarė pasidalyti pasaulį įtakų zonomis. Pax americana vykdyti įsteigė Jungtinių Tautų organizaciją su penkių didžiųjų galybių veto teise, žinoma, Rooseveltas puoselėta pax americana pasirodė labai trapi, nes Kremlius lygiagrečiai planavo ir vykdė savo pax sovietica. Po Roosevelto prezidento pareigas perėmęs, Trumanas tarptautinę raidą rado radikaliai kitokią, nei ją buvo jo pirmatakas vaizdavęs. Karo bendrininkai staiga tapo tarp savęs konkurentais ir atvirais priešais. Amerika staiga atsidūrė prieš dilemą, ar Aziją ir Europą aukoti sovietinei ekspansijai, ar jai pasipriešinti. Amerika pasirinko antrąjį išeitį — pasipriešinti. Ir vietoj Roosevelto puoselėtos pax americana trečiojo tarpsnio JAV politika faktiškai išsivystė kaip “containment”, variant, kaip sovietinės ekspansijos sulaikymo poli-

tika su Marshalllo planu, su NATO, su Trumano doktrina, Korėjos karu ir t.t. Amerikiečiai šį JAV politikos tarpsnį apibūdina kaip Amerikos nuolatinio diplomatinio bei karinio įsipareigojimo laisvajam pasauliui nuo sovietinės ir komunistinės ekspansijos ginti tarpsnį, kuris tebetrunkęs ir po šiai dienai. (Plg. Kolumbijos universiteto prezidento Grayson Kirk straipsnį “World Perspectives, 1964” “Foreign Affairs” žurnale, 1964 spalio nr.) Atrodo betgi, kad JAV politikos trečiasis tarpsnis bus pasibaigęs su a.a. John Foster Dulles pasitraukimu iš valstybės sekretoriaus posto. “Containment” politikos sampratą, metodus ir taktiką Dulles paryskino ir papildė naujais elementais, šalia buvusių grynai defenzyviųjų — ofenzyviniais. Į “containment” politikos sampratą jis įjungė ofenzyvinis elementus: “liberation by peaceful means” ir neutralumo pikto atžvilgiu nemoralumą; į “containment” politikos metodus jis įtraukė ofenzyvinį masinio atsikėrimo metodą; o į “containment” politikos taktiką — ofenzyvinę briaunos taktiką (“brinkmanship”). Dulles, atrodo, teisingai buvo įvertinęs atominio pajėgumo vaidmenį savo diplomatinei veiklai ir tą vaidmenį gana sumaniai ir paveikiai vartojo čia kaip didelę lazdą, čia kaip saldainį.

Kaip po antrojo pasaulinio karo staigus lūžis įvyko buvusių karo bendrininkų santykiuose ir vietoj pax americana atsirado “containment” politika, panašiai 1957, sovietams pirmiesiems paleidus aplink žemę savo “sputniką”, staigus lūžis įvyko JAV “containment” politikoje. Washingtono kai kurie politiniai sluoksniai ir šiandien yra įsitikinę, kad, jeigu ne Dulles liga ir mirtis, to nebūtų atsitikę. Prezidentas Eisenhoweris 1960 nebūtų vykęs į tą nelaimingą viršūnių susitikimą Paryžiuje; Kubos reikalai nebūtų nuėję tuo keliu, kuriuo nuėjo, žinoma, tai yra tik prielaidos. Faktas tačiau, kad su Dulles

pasitraukimu iš Valstybės Departamento pasibaigė JAV politikos trečiasis tarpsnis ir prasidėjo naujas, kurį prezidento Kennedy patarėjas McC-orge Bundy šiaip yra nusakęs: "Mr. Kennedy's foreign policy was — policy of honorable settlement of all basic differences between United States and Soviet Russia; respect of the United States for the reality of the Soviet strength and the insistence that both sides accept and meet their joint responsibility for peace; he insisted not on the innate wickedness of communism but on its evil effects" (Kennedy užsienių politika buvo garbingo susipratimo politika visais pagrindiniais JAV su Sovietų Rusija nesutarimais; politika JAV respekto sovietinės realybės įėjai; politika nusistatymo, kad abi šalys — JAV ir Sovietų Rusija — prisiimtų ir vykdytų bendrą atsakomybę už taikų; Kennedy rūpėjo ne [paties] komunizmo vidinis blogis, o tik jo blogos išdavos"). Aišku, kad čia vietoj "containment" ir "brinkmanship" politikos jau turime taikaus bendradarbiavimo politikų, šio krašto užsienių politikos kai kurie ekspertai bei įtaigotojai aiškina, kad tai vienintelė teisinga politika, nes a) Sovietų Rusija pasirodė patvarus ir gajus politinis ir ūkinis mechanizmas, kurio karinė jėga šiandien jau veikia prilygsta JAV karinei jėgai; b) abi, Amerika ir Rusija, yra netekusios atominio monopolio ir jau turime atominį policentrizmą; c) sovietų revoliucinis veržlumas atslūgsta, ir patys komunistai pamažu "buržuazėja"; d) sovietų užsienių politika apskritai atitinka carinės Rusijos politiką ir todėl, net ir įvykus didesnėms sovietinės santvarkos reformoms, Rusijos užsienių politikos tiksluose netenka laukti didesnių pasikeitimų; e) pasaulyje kylanti nacionalizmo banga taikos išlaikymo reikalą ypač aktualina; f) geležinė uždanga jau nebėra aklina; per kultūrinį bendravimą Vakarų idėjos pasiekia sovietinę visuomenę ir formuo-

ja kritiškų nusiteikimų sovietinių lyderių atžvilgiu; g) 1948 Tito pradėta komunizmo schizma šiandien su Mao yra privedusi prie komunistinio policentrizmo; h) popiežiaus Jono XXIII taikos ir vienybės siekimas religinėje ir bažnytinėje plotmėje, kad ir netiesiogiai, taip pat ta pačia prasme skatino ir JAV politikų. Todėl Kennedy politikai pagrindinės gairės buvo: 1) tarptautinės taikos išlaikymas, 2) sutikimas, kad pasaulyje visos esančios sistemos gali būti pakenčiamos; 3) kantrybė vietoj ofensyvinės briaunos politikos; 4) palaikymas ir stiprinimas tarptautinių organizacijų, 5) principinis pritarimas sovietų pavergtų kraštų išlaisvinimo pastangoms, kiek jos nesiekia su taikos išlaikymu. Kennedy politikų paveldėjo prezidentas Johnsonas. Ar ir kiek ji bus sėkminga, gal būt, mes patys dar galėsime liudyti.

#### AR ABIEJŲ PARTIJŲ NUSISTATYMAI UŽSIENI KLAUSIMAIS SUTAMPA?

• **J. Brazaitis:** Turime įvadą, kaip Amerikos politika priėjo iki dabartinės padėties. Toliau svarstydami abiejų partijų nusistatymus tos padėties atžvilgiu, mes apsiribosime kekuriais konkrečiais klausimais ir jų atsakymais. Pirmas klausimas — ar abiejų partijų nusistatymai užsienių politikos klausimais sutampa? O jeigu skiriasi, tai kuriais klausimais? Antras klausimas — koks yra partijų nusistatymas Sovietų Rusijos atžvilgiu? satelitų atžvilgiu? sąjungininkų atžvilgiu? NATO atžvilgiu? Trečias klausimas — koks yra partijų nusistatymas sovietų pavergtos Europos atžvilgiu ir konkrečiai Lietuvos atžvilgiu? Ir ketvirtas klausimas — kas vienaip ar kitaip kreipia ar nulemia partijų nusistatymus įvairiais užsienių politikos klausimais? Iš eilės diskusijų dalyviams teikiamas pirmas klausimas ir pirmuoju dėl jo pasisako

• **Prel. Jonas Balkūnas:** Atsakydamas klausimą, ar Amerikos politika abiejų partijų yra tolygi, kaip paprastai čia sakoma "bipartinė", pirmausia atsakysiu kaip mažųjų tautybių federacijos pirmininkas, besidarbuojas toje federacijoje jau aštuonerius metus ir turėjęs patirties ir su respublikonų administracija ir su demokratų. Prisipažinsiu, kad didesnio skirtumo tarp vienos ir antros administracijos politikos mes nejutome. Todėl mano išvada: pavergtųjų Europos tautų atžvilgiu abiejų partijų politika yra tolygi. Bene 1960 teko liudyti Mrs. Kelly pirmininkaujamam pakomisiui Amerikos Balso klausimu. Ta proga, besikalbant su pakomisionariais, demokratais ir respublikonais, apie Amerikos - Rusijos santykius, man aiškėjo visų jų bendras nusistatymas už Rusijos imperijos nedalumą, prieš Rusijos imperijos skaldymą. Kai jiems aiškinau, kad, jei naikinam Britanijos kolonializmą ir skaldome Britanijos imperiją, tai lygiai tas pats reikia daryti ir su Rusijos kolonializmu, ir Rusijos kolonijoms reikia duoti nepriklausomybę, tai mačiau, kad lyg būčiau kalbėjęs pirmos klasės mokiniams, niekada negirdėtus ir nesuprantamus dalykus. Ten buvę ir demokratų ir respublikonų kongresmanai man aiškiai pasakė, kad nė viena Amerikos administraci-

ja, nei demokratų, nei respublikonų, su tomis mano mintimis nesutiktų. Tiesa, paskutinė respublikonų konvencija j savo prezidentinio kandidato rinkimų platformą jau įrašė Rusijos imperijos skaldymo principą. Demokratų konvencija tačiau, kadangi demokratų administracija ir Valstybės Departamento žodis daug lemia, tokio principo neįrašė, nors mano pirmininkaujama federacija veikė abiejose konvencijose ir abiem konvencijom įtaigojo vienodą pasisakymą už Rusijos kolonializmo likvidavimą. Antra vertus, abi partijos satelitų ir Baltijos valstybių atžvilgiu taip pat yra vienodo nusistatymo — moraliai palaikyti pačių pavergtųjų tautų pastangas išsilaisvinti, bet jokių būdu ne materialiai. Čia geriausias yra Vengrijos sukilimo pavyzdys. Todėl lig šiol iš abiejų partijų esame girdėję daug gražių žodžių, bet neesame sulaukę konkrečių veiksmų. Čia neturiu minty karinio pobūdžio veiksmų, tik politinius ir diplomatinis. Nuo veiksmų sulauko "bipartinė" politika už didžiąją Rusiją.

• **J. Brazaitis:** Prelatas Balkūnas išryškino dvi tezes, abiejų partijų politikoje tolygias: didžiosios Rusijos tezė ir pavergtųjų tautų išsilaisvinimo "savaeigiškumo" tezė. Toliau pirmuoju klausimu pasisako

*Prašant Pabaltijo tautų klausimo iškėlimo Jungtinėse Tautose, naudingiau būtų turėti peticiją, kurią pasirašytų ne koks milijonas Amerikos piliečių, o koks tūkstantis žymiausių pasaulio politikų, mokslininkų, menininkų ir apskritai žymių žmonių. Tokia peticija su gerai suredagotu lydraščiu galėtų būti įteikta ir ne vien Jungtinėms Tautoms. Tai būtų kad ir ne oficialus pasaulio opinijos balsas, morališkai ne mažiau reikšmingas, negu oficialus Jungtinių Tautų atstovų žodis.*

(Aidai, 1964 Nr. 1)

• **A. Gureckas:** Amerikos partijų vaidmuo krašto užsienių politikoje apskritai yra labai aprėžtas. Amerikos politiką formuoja ir vykdo prezidentas, o kongreso vaidmuo tėra sulaikomojo, negatyvaus pobūdžio. Pats kongresas užsienio politikos formuoja ir nevykdo, jis tegali prezidento politiką sabotuoti ir kliudyti. Tai eina iš Amerikos konstitucinės sąrangos. Nors prezidentinio kandidato, kaip ir paties prezidento pareiškimai, gali pavaizduoti jo nusišatus užsienio politikos klausimais, bet apskritai rinkimų platformos yra skirtos tik rinkimų propagandai. Pvz. kad ir Eisenhowerio rinkimų akcijoje skelbta „liberation“ politika pasirodė grynas propagandinis pažadas, kuris 1956 „užspringo Budapešto laisvės kovotojų krauju.“ Naujausias Amerikos politikos tarpnis prasidėjęs ne su Kennedy, o su Vengrijos sukilimo data. Tuo atžvilgiu abi partijos lygiai įveltos. Abiejų partijų užsienių politikos tikslai tie patys: 1) išlaikyti JAV egzistenciją, 2) išlaikyti Pietų Ameriką JAV ūkinėje ir politinėje įtakoje, 3) apsaugoti Europą. Amerika galėjo siekti pax americana, bet šiuo metu nė katra partija to nesiekia. Apskritai respublikonų užsienių politikoje daugiau palankumo skiriama Europai, daugiau dėmesio ūkio veiksniams, o demokratų — daugiau dėmesio politiniams veiksniams. Visokių atveju abiejų partijų nusistatymai yra tapatūs. Skirtumai gali kilti tik iš prezidento asmens ir išreikšti jo nuomones, kurios tačiau nekeičia Amerikos politikos pagrindinių tikslų. Gal Goldwaterio politika ir kitokia būtų, tačiau iš turimų duomenų to spręsti dar negalima.

• **J. Brazaitis:** Tuo pačiu klausimu žodį turi

• **Dr. B. Nemickas:** Analizuodami Amerikos politikos turinį, matome, kad toje politikoje yra keletas pastovių elementų: 1) laisvės elementas; laisvės ne tik savo tautai, bet ir ki-

tom tautom; 2) ūkio elementas; JAV ūkiniai interesai, kuriuose didelį vaidmenį vaidina ir privatus ūkis; 3) tarptautinė realybė, kuri savo nuolatiniu kitėjimu ir naujų faktų sudarymu verčia Ameriką vienaip ar kitaip reaguoti, šie trejopi elementai dažnai kertasi tarp savęs, ir faktinė Amerikos politika yra visų jų vienokia ar kitokia sintezė. Visi tie elementai yra bendri abiejų partijų politikoje, šiuo metu yra bendros ir abiejų partijų politikos priemonės — taikingos priemonės. Todėl į pirmąjį mūsų svarstymą klausimą tenka atsakyti — taip, Amerikos politika abiejų partijų yra tolygi.

## ANTRAS KLAUSIMAS

• **J. Brazaitis:** Pirmojo klausimo svarstymas davė maždaug vienodus atsakymus: abiejų partijų politikos tikslai tie patys. Galima tik pridurti, kad ir kai kuriais konkrečiais atvejais abiejų partijų politikos solidarumas demonstruojamas. Taip buvo, atsimename, Mao ėmus pulti Matsu salą ir į Formozos sąsiaurį pasiutus JAV septintąjį laivyną. Taip buvo šiemet, atsikėrijant už JAV laivų užpuolimus Tonkino įlankoje. Pateikdamas svarstymui antrąjį klausimą, ar yra koks skirtumas tarp partijų nusistatymų Sovietų Sąjungos, satelitų, sąjungininkų ar NATO atžvilgiu, pirmiausia prašau pasisakyti dr. Nemicką.

• **Dr. B. Nemickas:** Mano nuomone, šiais klausimais abiejų partijų politikoje skirtumų nėra.

• **J. Brazaitis:** Ar kolega Gureckas su tuo sutinka?

• **A. Gureckas:** Iš esmės taip. Abiejų partijų politika identiška trimis pagrindiniais klausimais Amerikos ir Sovietų Rusijos santykių atžvilgiu: 1) abi partijos pritaria Amerikos ir Rusijos atominiam bendradarbiavimui, 2) abi palaiko status quo padėties politiką, kurią suinteresuota Rusija, 3) abiejų partijų politika už res-

pektavimą sutartų su Rusija įtakos sferų. Tatai buvo pademonstruota 1956 Vengrijos atveju, vėliau Suomijos atveju. Atrodo, kad Rusija taip pat įtakų sferas, bent spaudžiama, respektuoja, kaip parodė Kubos pavyzdys.

• **J. Brazaitis:** O kaip dr. Kazickui atrodo?

• **Dr. J. Kazickas:** Man buvo įdomu šių klausimų atsakymus pasitikrinti pas prezidento Johnsono ir senatoriaus Goldwaterio užsienių politikos patarėjus. Spalio 30 aplankiau vienų artimiausių prezidento draugų ir patarėjų. Paprašytas atsakyti čia mums dabar pateiktus klausimus, jis pareiškė, kad buvimas ar nebuvimas skirtumo tarp abiejų partijų nusistatymų pareina nuo prezidento asmens. Stiprus prezidentas abiejų partijų nusistatymus suvienodina, tariant, gauna savo politikai abiejų partijų paramą, silpnas prezidentas to gali ir nepasiekti, ir tada tie skirtumai ryškės. Admirolas Radfordas iš respublikonų pusės tačiau aiškino, kad pačia esme partijų politika šiais klausimais yra skirtinga. Ta proga dr. Kazickas pastebėjo, kad, vertinant Amerikos laikyseną Vengrijos sukilimo metu, reiktų turėti mintį ir tą faktą, kad trys dienos prieš Vengrijos sukilimą Dulles buvo pateikęs Amerikos ultimatumą Britanijai ir Prancūzijai ryšium su jų akcija Suse ir kad ta Vakarų vienybės krizė veikė Vašingtoną. Gal būt, ir to nesant, Amerika tada dėl Vengrijos nebūt rizikavus karu, tačiau politiniai ir diplomatiniai ėjimai būtų galėję būti kitoki, negu jie buvo Vakarų vienybės krizės sąlygomis.

#### ATSKIRA POLITIKA PARTIJOS VIDUJE?

• **J. Brazaitis:** Klausimą truputį modifikuodamas, norėčiau išgirsti pasisakymus dėl skirtingos politikos toje pačioje partijoje. Kaip aiškinti faktą, kad valdžios partijos įžymūs senatoriai oponuoja administracijos ir par-

tijos daugumos politikai kai kuriais klausimais, pvz. Lenkijos, Jugoslavijos paramos klausimais . . . Gal kolega Gureckas?

• **A. Gureckas:** Faktas, abiejose partijose yra mažumos grupės su skirtingom pažiūrom nuo daugumos tiek politikos tikslų, tiek priemonių atžvilgiu. Pas demokratų — daugiau atskiri senatoriai, pas respublikonus — labiau organizuota grupė. Pvs. respublikonų goldvateriškoji grupė, atrodo, Amerikos politikoje labiau atsižvelgtų Vokietijos interesus. Konservatyvieji respublikonai reikalauja keisti JAV politiką ir satelitų atžvilgiu. Bet jų didžiausia silpnybė — ne-realumas. Kokį sprendimą satelitams Amerika gali siūlyti po 1956? Nuo 1956 rytų Europa atiduota Sovietų įtakos sferai, ir čia niekas nieko negali pakeisti. Gerų norų, pareiškimų neužtenka. Amerika nemėgsta Vengrijos bylos. Bet ta byla nuolat gyva Europos, Azijos, Afrikos ir okupuotos Lietuvos atmintyje. Niekas nenori Budapešto griūvėsiu matyti savo sostinėje! Washingtonas tatai suprantą, ir jam nieko kita nebelieka, kaip duoti paramą, bandyti silpninti režimus. Tai vienintelė reali politika.

• **J. Brazaitis:** O kaip tuo klausimu galvoja prel. Balkūnas?

• **Prel. J. Balkūnas:** Vertinant Vengrijos bylą, reiktų turėti galvoj šiuos faktus: vengrų tauta pati išsilaisvino ir tris dienas gyveno nepriklausomą gyvenimą. Tik po to, kai Kremlius iš savo agentų Washingtone sužinojo, kad Amerika joku atveju į eventualesius įvykius Vengrijoje nesikiš, pasiuntė savo tankus į Budapeštą. Iš to išvada aiški: Washingtonui reikia apsivalyti. Faktas taip pat, kad demokratų partija labiau tokio apsivalymo reikalinga. Prisiminkime tik vadinamą ADA sąjūdį. Kaip esu minėjęs, dabartinė abiejų Amerikos partijų politika yra bendro amerikiečių mentaliteto išdava. Abiejose partijose yra žymių politikų, siekiančių

tą mentalitetą reviduoti, taip pat apsisvalyti nuo svetimų infiltracijos. Tuo atžvilgiu ir mes turime atitinkamai ir visą laiką daryti įtakos.

- **J. Brazaitis:** Kaip dr. Kazickas aiškina išsiskiriančią laikyseną kai kuriais užsienių politikos klausimais tokių demokratų senatorių kaip Paul H. Douglas, Thomas Dodd ir kt. ?

- **Dr. J. Kazickas:** Amerikos partijos nenustato jokios partinės drausmės nei senatoriams, nei kongresmanams, kad jie būtinai rikiuotųsi pagal partijos daugumos ar prezidento nusistatymą. Galima net sakyti, kad čia kas senatorius — tai atskira partija. Faktas, kad ir užsienio politikoj, kai kurie demokratai respublikoniškiau reiškiasi nei daugumas respublikonų. Faktas taip pat, kad įtakingų demokratų atsiranda respublikonų administracijoj, ar įtakingų respublikonų demokratų administracijoj. Amerikoj tai yra natūralu.

## AUDĖNO LIUDIJIMAS

- **J. Brazaitis:** Pereidami trečiojo klausimo nagrinėti, pirmiausia turėtume prisiminti eilę konkrečių faktų, liudijančių vienos ir antros partijos vienokią ar kitokią politiką Lietuvos ir sovietų pavergtų tautų atžvilgiu. Čia susiduriame su Lietuvos nepriklausomybės pripažinimu ir inkorporacijos nepripažinimu, su Amerikos Balso lietuvių kalba įsteigimu, jo išplėtimu ar siaurinimu, su Kersteno komiteto sudarymu ir Pavergtųjų Seimo parėmimu. Šiam reikalui mes turime liudioti.

- **J. Audėnas:** Lietuva buvo pripažinta Amerikos de jure 1922, esant Amerikos prezidentu respublikonui Hardingui. Inkorporacijos į Sovietų Sąjungą nepripažinimą pradėjo demokratas prezidentas F. D. Rooseveltas 1940. Demokratas prezidentas H. S. Trumanas 1951 įsteigė Amerikos Balso lietuvių skyrių. Respublikonas prezidentas Eisenhoweris 1958 jį susiaurino. Respublikono prezidento Ei-

senhowerio metais buvo sudarytas Kersteno Komitetas (1953), buvo suorganizuotas Pavergtųjų T. Seimas (1954), ir įvesta Pavergtųjų Tautų Savaitė (1959).

- **J. Brazaitis:** Vlikas, Laisvės Komitetas, Pavergtųjų Seimas turi reikalų Washingtone. Ar justi ir, jei justi, nuo kada ir koks skirtumas Washingtone Lietuvos ir apskritai pavergtųjų tautų atžvilgiu ?

- **J. Audėnas:** Lietuvos inkorporacijos nepripažinimo atžvilgiu jokio pasikeitimo neįstima. Apskritai Lietuvos ir kitų pavergtųjų tautų reikalams aktyvesnio dėmesio buvo daugiau iki 1956-1960 metų.

## AR IŠSILAISVINIMĄ LEMS TIK LAIKAS?

- **J. Brazaitis:** Amerikos politikoj pavergtųjų atžvilgiu yra populiari teorija, kad laikas veikia pavergtųjų labui, kad ilgainiui pavergimas su liberalėsias iki tiek, kad pavergtieji atgausią pilną laisvę. Kaip mes šią teoriją vertiname? Kaip į ją žiūri prel. Balkūnas?

- **Prel. J. Balkūnas:** Mano supratimu, Amerika niekad negalės nei Lietuvos bylos, nei kitų pavergtųjų tautų bylos palikti tik "savieigai" jau vien dėl to, kad tai yra tam tikra lazda prieš sovietus Amerikos rąkose. O kad Amerika tą lazda tinkamai vartotų, daug pereiną nuo mūsų visų. Rytų Europos kilmės amerikiečių skaičiuojame 15 mil. Tai jau jėga, su kuria kiekviena Amerikos administracija turi skaitytis. Deja, tie 15 mil. per daug palaidi ir pasyvūs. Jei pavyktų prastumti Flood rezoliuciją ir būtų sudarytas kongrese pavergtųjų tautų komitetas, mūsų reikalai stipriai pasitaisyti.

- **Dr. B. Nemickas:** Ta liberalėjimo teorija paremta ne faktais, o tikėjimu. Pradžioj man ji atrodė visai kvaila, bet dabar jau pripažįstu jai kokius 15% racijos. O ką gali žinoti, per eilę

metų gal ir gali sovietų santvarka evoliucijuot į apygėrę. Antra vertus, sovietinės santvarkos mechanizme užtenkamai yra prietaisų laisvėjimo procesui bet kuriuo metu ir bet kurioj stadijoj sustabdyti ir užgniaužti. Todėl mano įsitikinimo 85% yra šiai teorijai priešingi.

- Ką galvoja kolega Gureckas?

- **A. Gureckas:** Reikia skirti vidinės evoliucijos teoriją, satelitų atžvilgiu ir Baltijos valstybių atžvilgiu. Galvojant ilgomis distancijomis satelitams ta teorija faktiškai yra vienintelė reali alternatyva. Kitos nėra. Bet vidinės evoliucijos teorija netinka ir pačios Amerikos netaikoma ir negali būti taikoma Baltijos valstybėms. Laikydama savo interesams naudingą veiksmu stiprią Rusiją, tuo pačiu Amerika pasisako už Rusijos įtaką Baltijos regione, už Rusijos priėjimą prie Baltijos jūros. Todėl šiokia Amerikos politika išjungia bet kurią Amerikos talką Baltijos valstybėms atsipalaiduoti nuo Rusijos. Dabartinė Lietuvos reikalų padėtis Washingtone yra prezidento Wilsono idealistinės politikos nemalonus palikimas, neturįs realių simpatijų Washingtono politiką formuluojančiuose sluoksniuose, kuriems Baltijos valstybių problema tėra nesveiko nacionalizmo apraiška. Mūsų dedamos viltys Washingtone yra tik pia desideria. Kol Amerikos politikos pagrindiniai tikslai yra tokie, kokie yra, Amerika mums nieko negali padėti. Principu Amerika nėra priešinga Lietuvos nepriklausomybei. Atvirkščiai, tam padėtų, jei su tuo sutiktų Rusija. Kitaip sakant, Amerika savo politikoje pirmumą atiduoda savo santykiams su Rusija ir tik šių santykių plotmėje rikiuoja savo politiką Baltijos atžvilgiu. Jei Baltijos valstybės būtų kur Afrikoje, Amerikos parama jų laisvė būtų visai kito pobūdžio. O dabar Amerika laukia, kad laikas užgydys Sovietų invazijos padarytas žaizdas. O Kremlius savo ruožtu laukia, kad Amerika kartą turės pripažinti Bal-

tijos valstybių aneksiją, ir tada klausimas bus baigtas. Mano supratimu, Amerikos interesai nebūtinai turi sutapti su Lietuvos interesais.

- **J. Brazaitis:** Prieš duodamas žodį dr. Kazickui, noriu priminti, kad šiemet Pavergtųjų Tautų Savaitės proga išleistame Pavergtųjų Seimo atsišaukime yra pareikšta kaip tik priešinga mintis čia svarstomos laiko poveikio teorijos atžvilgiu. Atsišaukimas, būtent, konstatuoja, kad vadinamas satelitų laisvėjimas yra ne laiko, o spaudimo išdava. Ir tik tolimesniu spaudimu galima tikėtis laisvėjimo procesą testuoti. Toliau

- **Dr. J. Kazickas:** Nėra abejonės, kad dabartinė Amerikos politika grindžiama tikėjimu į Rytų Europos išsilaisvinimą natūraliu padėties liberalėjimo keliu. Negalima tačiau sutikti su kolega Gurecku, kad Amerikos interesai privalo galingos Rusijos ir kad dėl to Amerika realiai negali paremti Lietuvos išsilaisvinimo. Kur yra tokių konkrečių duomenų, kad Amerika reikalinga galingos Rusijos? Dr. Nemickas minėjo ūkio interesų reikšmę Amerikos užsienių politikai. Bet nuo 1945-46 metų Amerikos ūkio apyvarta su Rusija labai maža, su Kinija nuo 1948 — jokių ūkio santykių. Tuo tarpu Amerikos ūkinė gerovė klesti, kaip dar niekada neklestėjo. Man nežinoma nė vienos ūkio srities, pirmiausia stambiosios pramonės srities: plieno, naftos, automobilių, chemijos, — kuri turėtų interesą plėsti apyvartą su Rusija ar Kinija, žinoma, ūkio plitimui nėra soties ir ta prasme, išvystymo prasme, rinkų niekada nėra per daug. Tačiau Amerikos privačios firmos puikiai verčiasi, ir apie bet kokią Amerikos ūkio interesų spaudimą Amerikos politikai Rusijos atžvilgiu nėra kalbos. Jei bičiulio Gurecko nuomonė būtų teisinga, mūsų visų uždavinys būtų jokių būdu su tokia nuomone nesutikti. Yra daug įvairių subtilių priemonių laisvės atgavimą Europos tautoms pasukubinti, nepaliekant to reikalo vien

laiko eigos poveikiui. Kad ir ūkio sri-ty, laisvieji Vakarai gali žymiai pa-remti ir pagreitinti pavergtųjų išsi-laisvinimą. Tegu kurį laiką politiniu atžvilgiu pavergtieji dar ir pasiliks sovietų priklausomybėje, bet tegu jie atgaus ūkio nepriklausomybę ir tai jau bus didelis žingsnis į pilnutinę nepriklausomybę. Sutinku, kad Bal-tijos valstybių ir vadinamų satelitų padėtis nėra tolygi. Bet mūsų visų pareiga yra žiūrėti ir veikti, kad Bal-tijos valstybės nebūtų išskirtos. Tam yra priemonių. Tam yra mūsų ats-a-komybė, kad tos priemonės būtų var-tojamos, kad klausimas būtų nuolat gyvas. Paprastas Valstybės Depar-tamento aplinkraštis Amerikos am-basadoms su pastaba, kad tinkamo-mis progomis jos paminėtų Baltijos valstybių padėtį ir joms padarytos skriaudos atitaisymo reikalą, jau bū-tų reikšmingas faktas. Susigyvenimą su mintimi, kad Baltijos klausimas yra baigtas, laikyčiau didžiai nelai-minga Lietuvos istorijos valanda. Demokratinė valstybė didžiausia jė-ga yra pati visuomenė, mes visi. Kal-bant hiperbole, galima tarti, kad jei-gu mes visi norėtume pakelti Empire State Building dangoraižį, tai ir pa-keltume. Bet visi. Jei mes visi esame sąmoningi Lietuvos klausimu, mūsų nuotaikos subtiliausiais keliais gali pasiekti pačias Amerikos politikos ištakas. Visi esame žmonės. Ir Ame-rikos politiką formuoja ir vykdo žmonės, tokie pat, kaip mes visi. Ir jei galima prie jų prieiti ir klausi-

mus, Lietuvos klausimus, diskutuoti, išsiaiškinti ir įtikinti, tai galima Lie-tuvai daug laimėti. Teisybė aiškėja tik per diskusijas. Svarstydami ir diskutuodami Amerikos politiką ir Lietuvos politiką, mes išiname iš Amerikos interesų. Tai natūralu. Bet Lietuvos laisvės reikalai nėra prie-šingi Amerikos interesams. Pagrin-dinis Amerikos tarptautinis interesas yra taika. Bet taiką gali garantuoti tik laisvi ir nepriklausomi kraštai. Taika gali būti išlaikoma tik visų tau-tų laisve. Tad ir Lietuvos laisvė yra Amerikos interesas.

#### PASKUTINIS KLAUSIMAS

• **J. Brazaitis:** Einame prie pasku-tinio klausimo — kurie veiksniai vei-kia ir lemia Amerikos politikos spren-dimus. Prel. Balkūnas jau minėjo kai kuriuos politinio aparato veiksnius. Kokia šiuo klausimu yra dr. Kazicko patirtis?

• **Dr. J. Kazickas:** Nors už Ameri-kos užsienių politiką tiesiogiai ats-a-kingas yra prezidentas, tačiau didelę įtaką Amerikos politikai daro pir-miausia kongresas ir valstybės de-partamento “aparatai” ir tokios organizacijos, kaip “Council on For-eign Affaires” ir įvairūs komitetai atskiroms problemoms ar atskirų problemų grupėms. Svarbus vaidmuo tenka ir oficialiems bei neoficialiems prezidento patarėjams užsienių rei-kalais. Šiuo metu dar nėra nusistojęs prezidento Johnsono patarėjų štabas.

*Pačių Sovietų statistikos duomenimis vien lietuvių Azi-jos plotuose tebėra per šimtą tūkstančių. Daugelis jų trem-tyje gyvena jau 23 metus. Išsklaidytiems Sibiro plotuose, jiems gresia nutautimo pavojus, nes ten jokių lietuviškų mo-kyklų nėra. Dėl to sugrąžinimas tėvynėn yra labai svarbus ir aktualus reikalas.*

*Aidai, 1964 Nr. 1*

Neabejotinai tarp jų yra A. Harrimanas, Thomas Mann, McNamara, McGeorge Bundy, D. Achesonas, R. B. Andersonas, Lovettas.

• **J. Brazaitis:** Ar kolega Gureckas norės papildyti?

• **A. Gureckas:** Nenorėčiau sutikti su mintimi, kad Amerikos politikai turėtų įtakos tam tikri gaivalai, kaip čia buvo minėta, juo labiau svetimųjų agentai. Ir grįžtant prie dr. Kazicko pastabų priešpaskutiniu klausimu, kvestionuočiau jo optimistines kai kurias išvadas Lietuvos atžvilgiu. Man atrodo, kad Baltijos valstybių klausimas yra tik maža dalis didelio Amerikos politikos klausimo, pagrindinio klausimo — Amerikos santykių su Sovietų Sąjunga. Netikiu, kad dėl Lietuvos Amerika norėtų gadinti savo santykius su Rusija. O Rusijai Baltijos valstybės yra jos dalis ir reikalavimas Baltijos valstybes išjungti iš Sovietų Sąjungos Rusijai tolygus reikalavimui pačią Rusiją skaldyti. Kai Mao paminėjo sovietų užgrobtas Baltijos valstybes kaip Rusijos kolonijas, ai-ai, kaip Chruščiovas, tada dar valdžioje, baisiai supyko. Sutinku, kad reikia daryt pastangų Amerikos politikos prielaidoms keisti, nes iš esmės kažin ar Amerikos - Rusijos draugingumo prielaida atitinka tikruosius Amerikos interesus. Todėl laikyčiau tikslinga veikti į pačių pagrindinių Amerikos politikos premisų pakeitimą.

• **Dr. B. Nemickas:** Kokie veiksniai veikia ir lemia Amerikos politiką? Manychiau, kad vienas pagrindinių lėmėjų Amerikos politikai yra Amerikos idealizmas. Pvz. ir Amerikos nusistatymas nepripažinti Lietuvos aneksijos. Eilė didžiųjų valstybių į tai žiūri savanaudiškai. Amerika žiūri principo, sau gal ir nenaudingo. Amerika ypač laikosi pacta sunt servanda principo. Nors dr. Kazickas paneigė, kad Amerikos ūkiniai interesai spautų Amerikos politiką, bet nesu tuo įtikintas. Amerikos ūkio interesai veržia valdžią į tam tikrą

santykių kryptį su Rusija. Be abejo-jimo, dr. Kazicko išvardintųjų institucijų vaidmuo taip pat yra reikšmingas. Ir didelis dalykas būtų rasti į jas kelių ir veikti tarptautinės tikrovės interpretaciją. Negalima sutikti su Gurecku, kad esame visiškai bejėgiai.

• **Prel. J. Balkonas:** Kalbėdami apie Amerikos politikai poveikio turinčius veiksnius, neturime iš akiračio išleisti ir tautybių poveikio Amerikos partijoms apskritai. Jei lig šiol Amerikos partijose mažesnių tautinių grupių svoris neįjuntamas, tai tik todėl, kad jos nesusifederavusios ir neveiklios, šiuo atžvilgiu ir mums, lietuviams, prieš akis dideli uždaviniai. Antra, Amerikos lietuviai turi stengtis įsitraukti į pačių Amerikos partijų mechanizmą. Lig šiol per mažai tuo dalyku domimasi.

----- 0-----

• **J. Brazaitis:** Amerikos politiką svarstėme įvairiais atžvilgiais. Buvo pareikšta įvairių minčių. Visos jos, tartum atskiros srovės, suteka į mūsų tautos laisvės rūpestį. Kalbėdami apie Amerikos politiką formuluojančius ir lemiančius veiksnius, mes nepamiršime vieno veiksnio — amerikiečių tautos. Ji giliai išgyvena savo laisvę ir kitų tautų laisvę. Ji džiaugiasi su besidžiaugiančiais ir kenčia su kenčiančiais. Tai nuoširdus mūsų tautos laisvės kovos sąjūgininkas. Tačiau ir amerikiečių tautoje yra žmonių, mums nepalankių. Tam tikrom teorijom jie nori mus nukreipti nuo laisvės siekimo, nutildyti mūsų laisvės šauksmą. Mūsų uždavinys parodyti, kad jų teorijos atremtos ne tikrove, o tik jų norais. Mūsų pareiga išlaikyti laisvės siekimą gyvą.

## Post Scriptum

• **Korespondentas:** Įdomu buvo stebėti skirtingas priėjimas prie tų pačių dalykų, tarsi temos gvaldytojai būtų dviejų skirtingų pasaulių atstovai. Vieni jų klausimus aiškinosi gy-

## Apsijungusio Vliko seimo pirmoji sesija

### Apsijungimo naujovės

Kova dėl Lietuvos išlaisvinimo iš sovietinės okupacijos vyksta nuo pirmųjų okupacijos dienų. Kovos taktika, formos bei organizacija keičiasi, derindamos prie okupanto taktikos ir politikos, prie pavergtosios tautos vieno ar kito meto aktualijų rūpesčių, prie tarptautinės padėties reikalavimų ir prie įvairių kitų laiko aplinkybių, šiuo atveju tenori-me sustoti ties ta kaita, kurią yra sąlygojęs ar bent pagreitinęs Vliko apsjungimas.

Ligi apsjungimo "esminį Vliko veiklos pagrindą" sudarė 1944 vasario 16 Vliko deklaracija ir tremtyje 1945 liepos 3 Vliko grupių susitarimas. Šie abu Vliko dokumentai nustatė ne tik Vliko uždavinius Lietuvos laisvės kovai, bet ir jo vaidmenį Lietuvai po išsilaisvinimo, sudarant vyriausybę, leidžiant konsti-

tuciją ir t.t. Vliko apsjungimo protokolas (1964.5.22), sutardamas, kad Vilkas yra "Lietuvos laisvės kovos vieninga vadovybė laisvajame pasaulyje", atpalaidavo Vliką nuo jo anksčiau prisiimto vaidmens Lietuvai po išsilaisvinimo. Tuo pačiu yra nutildyta sovietinės propagandos patranka, esą laisvųjų lietuvių laisvinimo pastangos yra tik siekimas įtaisyti savo valdžią Lietuvoje. Savo metu tas teoretinis Vliko vaidmuo ir tarp laisvųjų lietuvių buvo sukėlęs aitraus nesutarimo.

Toliau, Vliko apsjungimas padarė nemaža organizacinių pakaitų. Ligi apsjungimo Vliko nariais buvo jį sudariusių organizacijų paskirti atstovai. Apsijungusio Vliko nariais yra pačios jį sudarančios organizacijos. Kviečiant Vliko seimą sesijos ar Vliko tarybą posėdžio, adresuojamasi į Vliko narius-organizacijas. Tuo siekiama Vliką sudarančių organizacijų glaudesnio ir gyvesnio ryšio su Vliku. Tas ryšys sustiprintas ir tuo būdu, kad apsjungusiam Vilke kiekvienas jo narys-organizaci-

venimiškai, sakyčiau, pragmatiškai. Kiti — kabinetistiškai, atitraukiai, principiškai. Vieni kėlė faktus, ieškojo jų tarpusavio ryšių ir iš to darė išvadas, derindami Amerikos interesus ir Lietuvos laisvės siekimus. Kiti dėstė JAV politikos bendruosius tikslus bei elementus ir jų dialektiką, nerasdami Amerikos politikoje vietos Lietuvos laisvės siekimams, neigdami ir pačius faktus, jei jie nesutapo su jų dialektinėmis išvadomis iš bendrųjų elementų. Vieni teigė, kad pagrindinis veiksnys Amerikos politikai yra planuotojai, vykdytojai, patarėjai, tai yra tokie patys žmonės, kaip ir mes visi, ir kad tereikia rasti i jų priėjimas, su jais rūpimų klausimų pasiaiškinimas, jiems teisingų sprendimų paieškojimas, kad JAV politikosėjimai nebūtų priešingi Lietuvos lais-

vės siekimams. Kiti Amerikos politiškai pagrindiniais veiksniais laikė JAV politinį idealizmą, pacta sunt servanda taisyklę ar J. A. Valstybių - Sovietų Sąjungos santykius, tai yra tam tikras bendrybes ir jų dialektinę logiką. Susidarė įspūdis, kad vieni kalba iš patirties, kiti — iš knygų. Vieni save išreiškė autentiškai ir originaliai, kiti — daugiau ar mažiau atspindėjo pašalines mintis. Vieni, ta prasme, buvo subjektyvūs, kiti — objektyvūs. Tie dvejoji, skirtingi priėjimai prie tų pačių dalykų suteikė diskusijoms gyvumo ir tam tikros įtamos. Tai buvo naudinga. Antra vertus, buvo tačiau nuostabu klausytis žmonių, savo įsitikinimais visiškai tolimų marksistiniam determinizmui, savo mąstysena betgi visai su juo sutampančių.

**V. Tautas**

ja "kaip regimą savo dalyvavimo Lietuvos laisvės kovoje ženklą, kasmet įneša Tautos Fondui ne mažiau kaip \$100.00". šiuo klausimu buvo trejopos nuomonės. LFB iškėlė pasiūlymą įrašyti ir įtaigojo bent simboliską Vliko narių organizacijų metinių įnašų. Nepriklausomybės Tal- kos žmonės siūlė tokių įnašų kelių sudaryti Vliko metiniam biudžetui pastovų pagrindą, nustatant įnašo minimumą ne mažesniį kaip \$1,000. O kai kurių grupių žmonės pasisa- kė prieš tokį įnašą iš viso. Apsijun- gusio Vliko seime laimėjo vidurys.

Ligi apsijungimo faktiškai buvo dvilypis sprendžiamasis Vlikas ir dvilypis vykdomasis. Sprendžiamąjį Vilką sudarė Vliko sesijos, dalysvaujant po tris kiekvienos Vliko grupės atstovus. Sesijos rinkosi bent kartą per metus. Tačiau "skubiems politiniams klausimams, specialiems Vliko pavedimams, sąmatai ir etatams apsvastyti ir nustatyti tarp sesijų šaukiamas praplėstas Vliko prezidiumas, kurin, be prezidiumo narių įeina po vieną atstovą prezidiume nereprezentuojamų grupių". Vykdomasis Vliko organas buvo Vykdomoji Taryba. Tačiau Vliko veiklai vadovavo, Vliko vardu juridinius įsipareigojimus darė, Vliko organų veiklą instruktavo ir prižiūrėjo, Vliko sąmatą sudarinėjo bei tarnautojus priiminėjo Vliko trijų narių prezidiumas.

Vietoj tokios dvilypuotos organizacijos su neaiškia atskirų organų kompetencija apsijungusio Vliko organizaciją buvo siūloma suprastinti ir tenkintis sprendžiamajam vaidmeniui Vliko taryba, kurią sudarytų po vieną Vliko narių—organizacijų atstovą, o vykdomajam vaidmeniui tarybos sudaroma Vliko valdyba. O Vliko seimą padaryti visuotiniu laisvųjų lietuvių sąskrydžiu, maždaug tolygios prigimties kaip Alto organizuojami Amerikos plotmė lietuvių kongresai. Tokie Vliko seimai ne tik įgalintų laisvės kovos vadovybę bendrapiškai išgirsti plačiųjų sluoksnių

balsą, pajusti jų nuotaikas ir rūpesčius Lietuvos laisvinimo klausimais, bet ir sustiprintų Vliko tiesioginį ryšį su išeivija, sustiprintų pačios išeivijos kovos dvasią ir atsidėjimą Lietuvai (Tokie Vliko kongresai nėra negalimi ir dabar. Red.). Tačiau kai kurių organizacijų žmonėms stipriai remiant visokį buvusio Vliko tęstinumą, apsiėjungusiam Vlikui buvo sukurta kompromisinė organizacija:

a) Seimas, kurį sudaro Vliko narių-organizacijų po tris atstovus ir kuris: 1) išklauso Vliko tarybos ir valdybos veiklos apyskaitas, 2) svarsto Lietuvos laisvinimo problemas ir laisvinimo veiklos programą; 3) tvirtina pajamų ir išlaidų sąmatą, 4) priima ir keičia Vliko statutą, 5) įgali pareikšti valdybai nepasitikėjimą, 6) gali priimti ir Vliką naują narių arba išjungti esantįjį. Eilinė seimo sesija įvyksta kartą per metus lapkričio-gruodžio mėn. Seimas išsirenka sesijos prezidentą, kuris vadovauja sesijai.

b) Taryba, kurią sudaro Vliko narių-organizacijų po vieną atstovą ir kuri: 1) studijuoja ir planuoja Lietuvos laisvinimo uždavinius ir jiems vykdyti priemones; 2) sudaro Vliko Valdybą, 3) tvirtina Tautos Fondo Valdybą, 4) tarp Vliko seimo sesijų vykdo seimo funkcijas. Tarybos posėdžiams pirmininkauja raidyno eile visi tarybos nariai.

c) Valdyba, kurią sudaro taryba, ir kuri: 1) organizuoja ir vykdo laisvinimo uždavinius, 2) reprezentuoja Vliką, 3) sudaro Tautos Fondo valdybą. 4) sudaro sąmatą, 5) kviečia Vliko seimą sesijų, 6) vykdo visus Lietuvos reikalų ar tarptautinės padėties keliamus uždavinius. Valdybes žinioje veikia Tautos Fondas.

## Formalus apsigijungimas ir faktinis susigijvenimas

Organizācijas, kaip LRS pačiu savo  
įsisteigimu, ar kaip LF (LFB),  
LTS ir LLKS savo pasitraukimu iš

Vilko, ar kaip LDF (dr. Griniaus) pašalinimu, eilę metų reiškusios vienokį ar kitokį savo nepasitikėjimą ir nepasitenkinimą Vliku, pačiu Vilko apsijungimo protokolu nebuvo įstatytos nei į psichologines, nei į organizacines sąlygas, kurios kaip kirviu nukirstų aną ilgų metų išsiskyrimą tarsi nebuvusį. To negalima nė norėti. Tas pat yra ir su Vlike buvusiomis organizacijomis, pirmiausia su tais senaisiais vlikininkais, kuriems vilkinė rutina jau įpročiu tapo, o jų organizacijų vadovaujamas vaidmuo Vlike — aksioma. Todėl apsijungusio Vliko seimo pirmojoje sesijoje natūralu buvo laukti tam tikros įtampos, tam tikro nepasitikėjimo ir nepasitenkinimo apsijungimo naujovėmis, kurios, kaip paprastai kiekvienas susitarimas, yra abipusių nuolaidų vaisius. Vis dėlto net buvusieji senojo Vliko audringos nedarinos liudytojai buvo nustebinti kai kurių organizacijų lyderių obstrukciniais išpuoliais. Tatai iš pat pradžių seimo sesijos dėmesį bei energiją nuo pačios Lietuvos, nuo jos laisvės kovos aktualijų, nuo paties apsijungusio Vliko konkrečių uždavinių nukreipė į nevaisingą laiko gaišatį su apsijungusio Vliko organizaciniais nuostatais, jau sutartais ir patvirtintais Vliko apsijungimo protokole, arba su Vliko valdybos pirmininko ir narių parinkimu. Ar nekeista, kad trečdalis balsų, balsuojant Vliko valdybą, susilaikė dėl to, kad jos pirmininku pasiūlytas ne krikščionis demokratas. Dar suprantamas tokiu atveju būtų pačių krikščionių demokratų susilaikymas. Bet koks pagrindas susilaikyti liaudininkams, Atgimimo ir net Rytų Lietuvos atstovams? To pagrindo beieškant, prisimena vieno LFB veikėjo laiškas vienam Vliko veikėjui, dar beeinant apsijungimo pasitarimams ir besiaiškinant susipratimo galimybes.

“Aš nežinau, — rašė mano bičiulis, — kuo dabartiniai konsolidaciniai pasitarimai baigsis, bet

Sveiko pastabos mane įgalino suprasti, koks gilus įtarimo ir nepasitikėjimo virusas yra apkrėtęs atsakingus Vliko žmones kad ir LFB atžvilgiu. Pagyti iš tokios ligos tegalima, pradėjus glaudžiau bendradarbiauti ir tai tik per ilgesnį laiką”.

Pati Vliko valdyba apima laisvųjų lietuvių visuomeninio spektro visas pagrindines spalvas ir apjungia darbui vyresniųjų politinį ir diplomatinį patyrimą bei jaunesniųjų energiją ir veržlumą. Esamomis sąlygomis vargiai begalėjo būti geresnis sudėties parinkimas. Tačiau tik valdybos darbai parodys jos tikrą pajėgumą ir tinkamumą savo uždaviniams, taip pat ir jos poveikį, kad formalus apsijungimas taptų ir faktiniu susigyvenimu ir kad apsijungimo operacijos spazmai ko veikiau praeitų.

### žvilgsnis į praeitį ir ateitį

Be apsijungusio Vliko organizacijos atbaigimo jo seimo pirmoji sesija apžvelgė senojo Vliko paskutinių metų veiklą ir apsijungusio Vliko ateities programą. Apie praeitį seimą informavo buv. laikinasis senojo Vliko pirm. J. Audėnas, buvusios Vykdamosios Tarybos pirm. J. Glemža ir Tautos Fondo pirm. prel. J. Balkūnas.

Audėnas sudarė įspūdį, kad Vliko praeitų metų visas darbas ribojosi informacinių biuletenių lietuvių, vokiečių, italų, anglų, ispanų bei arabų kalbomis leidimu ir Madrido bei Romos radijo valandėlių išlaikymu ir Vatikano radijo valandėlėmis talka. Jokios kitos akcijos! Vaizdą pataisė J. Glemža, pažymėdamas, kad

“Tiesioginiai arba per Baltų Tarybą PET (Pavergtųjų Seimo) Delegaciją, tautines bendruomenes, Europinį Sąjūdį Briuselyje, Europos Tarybą Strasburge, Vidurio ir Rytų Europos Socialistų Uniją

Londone, Egzilinių Laisvųjų Profesinių Sąjungų Centrą Paryžiuje, Krikščioniškajai Kultūrai Ginti Komitetą .. . Vykdomoji Taryba, jos nariai arba įgaliotiniai nuolatos tarptautinėj plotmėj kėlė Lietuvos bylą, veikė ir stengėsi daryti įtaką Vakarų Europos valstybininkams ir politikams".

Nors konkrečių šios veiklos faktų ir nepažymėta, vis dėlto Europos vykdomasis Vilkas išena daug paveiksenis už amerikinį, juo labiau, kad ir Audėno minėti biuleteniai lietuvių, vokiečių, italų kalbomis, atitenka Vykdomajai Tarybai.

Tautos Fondo pirmininkas prel. J. Balkūnas, 9 metus ejęs TF valdytojo pareigas, pranešė, kad nuo 1963. 7.1. iki 1964.11.20 Vilkas gavo \$23, 575.76 pajamų ir turėjo \$33,368.09 išlaidų. Tad iš atsargų išleista apie \$10,000.00. Stambesnės pajamos: iš Alto \$6,000.00; iš Kanados TF \$2, 331.00; iš Australijos lietuvių \$768. 28; iš įvairių asmenų bei įstaigų \$13,645.13. TF pirmininkas užtikrino, kad, renkant Vilku pinigais, visada buvo vengta susikirsti su Altu. Todėl nebuvo eita su rinkliavomis į visuomenę. Viešas aukų rinkimas buvo paliktas Altui. TF su Alto sutikimu pradėjo lietuvių kolonijose organizuoti TF atstovybes ir būrelius ir tuo būdu tikisi gauti per metus \$30,000.00.

Vliko veiklos programą ateičiai turėjo aptarti ir seimui pateikti lais-

vinimo veiklos programos komisija. Žalios komisijai turėjo duoti Audėno, Balkūno, Glemžos ir specialus Sidzikausko pranešimas "Lietuvos laisvinimo padėties perspektyvos", o taip pat Vliko narių-organizacijos. Tačiau, jau seimui komisiją sudarant, Vliko narių-organizacijos pasirodė santūrus. Siūlymas, kad kiekviena Vliko organizacija skirtų šiai komisijai savo žmogų, buvo atmestas. Atseit, tokiam darbe dalyvauti nenorime. Ad hoc sudaryta veiklos programai komisija dėl Vliko valdybos užsitiesusių rinkimų pasirodė taip pat neveiksminga. Faktiškai tad Vliko seimas veiklos programos nei svarstė, nei nustatė, tenkindamasis savo pritarimu Audėno ir Sidzikausko pranešimų kai kuriom mintim. Atrodo, kad Vliko veiklos 1965 konkrečią programą turės paruošti Vliko valdyba ir pateikti Vliko tarybai patvirtinti. Vliko seimo pirmoji sesija šiuo atžvilgiu nebuvo vaisinga.

Kaip praėity, taip ir ateity Vliko veiklos programoj žymi vieta tenka viešosios opinijos reikalams. Viešoji opinija yra didžiai reikšmingas Lietuvos laisvės kovai veiksnys ir jo palankumui laimėti pastangų niekada nebus perdaug. Ta prasme Vliko biuleteniai atlieka tam tikrą vaidmenį. Vis dėlto ar Vliko valdyba, ar taryba turėtų pastudijuoti ir susidaryti aiškų vaizdą, kiek biuleteniai faktiškai savo uždavinį atlieka. Nors Vliko seime vienas atstovas iškalbingai gynė lietuvių biuletenį, vistiek tas

*Vienybė, žmonių sukaltiojimas tėra technika, kuri, kad ir reikalinga, nėra svarbiausia priemonė. Vilkas ir dabar (1964 pradžioj) sakosi esąs vieningas, apimdamas dešimtį partijų, o jo suvažiavimuose dalyvauja geras puskapis vyrų. Bet kur tų vyrų darbai? Ir kur jų partijų darbai kovoje dėl laisvės?*

*Aidai, 1964 Nr. 1*

reikalas yra bejotinas. Buvo lietuvių biuletenis labai reikalingas, kai Lietuvos sovietinė spauda buvo sunkiai gaunama. Bet šiuo metu kiekviena redakcija ją gali gauti ir individualus jos panaudojimas ne tik išvengia biuletenio šablono, bet ir įgalina plačiau apimti okupuotos Lietuvos gyvenimą, vienam laikraščiui kreipiant dėmesį daugiau į vieną, kitam — į kitą sritį. Tik žirkliniams redaktoriams biuletenis yra parankus. Vliko valdybai derėtų pasvarstyti, ar nebūtų tikslingiau šiam biuleteniui skirtas jėgas ir lėšas nukreipti paveikesniam reikalui, kad ir okupuotos Lietuvos gyvenimo nuodugnesniam studijavimui, kurio pasigedo Audėnas ir Glemža. Toliau, jei italų kalbos biuletenio suretinimas įgalintų ispanų kalbos biuletenį padąžinti, turint galvoj ispanų kalbos aptarnaujamas tautas, ar nepraverstų biuletenių laidas sukeisti dažnumo atžvilgiu?

Abejotinos praktiškos vertės atrodė Audėno siūlomi lietuvių, latvių ir estų peticijų „ledlaužiai“, šį J. Kardelio mintis, Audėno tik modifikuota, PLB II Seime Toronte buvo gana santūriai sutikta. „Publicity“ atžvilgiu gal jau paveikesnė būtų baltiečių „Badavimo Diena“, bene 1948 su geru pasisekimu vienų lietuvių išmėginta. Tik pirmu žvilgsniu atrodė patraukli ir Audėno mintis birželio 13 skelbti Pavergtų Baltijos Tautų Laisvės Kovos Diena. Pirmiausia, ką bendra su Baltijos tautų laisvės kova turi birželio 13? Antra, pigu pasiūlyti — įtraukime vyriausybės ir bažnyčias! Pavergtųjų Tautų Savaitė liepos mėn. yra platesnės apimties ir turi stipresnį užnugarį ir, svarbiausia, pačios Amerikos pavyzdį. O ar daug vyriausybės ir bažnyčių lig šiol Pavergtųjų Tautų Savaitę skelbia? Todėl ar netikslingiau būtų kuklesniems, bet realesniems ir lietuvių, latvių, estų pastangas sutelkti į tai, kad Baltijos valstybių okupacijos momentas būtų specialiai pabrėžtas

1965 metų Pavergtųjų Tautų Savaitės programoje Pavergtųjų Seimo plotmėje. Neaiškūs taip pat Audėno motyvai už naują „juridinių Lietuvos sienų žemėlapi“. Kuo negeras pasidarė Lietuvių Enciklopedijos išleistas J. Andriaus Lietuvos žemėlapis, kuriame ne tik ryškios Lietuvos juridinės sienos, bet orientacijai pažymėtos ir kai kurios kitos: okupuotos Lietuvos, Potsdamo sutarties nustatytos ir kt. Ne nauja ir pastovaus apsidėjimo įnašais Tautos Fondui mintis. Ją, dar Vilkui esant Europoje, atsidėjęs skleidė tuometinis Vliko finansų tarnybos valdytojas a. a. prof. J. Kaminskas. Konkrečiai tokiame apsidėjimui vykdyti jis buvo paruošęs ir Tautos Fondo ženklelius ir dėl jų platinimo su kai kurių kraštų LB organais susitaręs. Tik keista, kad daugiau kaip dešimt metų ta patraukli mintis buvo Vliko užkonservuota, kol prel. J. Balkūnas ją kiek modifikuotą bus vėl iš naujo į apyvartą paleidęs. Sėkmės! Tik sėkmė čia gali daug pareiti nuo LB organų talkos Tautos Fondui. Fondo atstovybės ir įgaliotiniai turėtų būti TF sutarti su LB vietos organais ir šių prižiūrėti, nes iš centro priežiūra praktiškai veik neįmanoma.

### Kas turėjo būti ...

Nežinau, kaip kitų Vliko narių-organizacijų atstovai jautėsi, bet LFB trijulė buvo nemaloniai nustebinta Vliko seimo sesijos įvadinėse apeigose dviejų dalykų nebuvimu: maldos ir žuvusiųjų dėl Lietuvos laisvės prisiminimo.

Nebuvo maldos, nors apskritai amė" rikinio parlamentarizmo taisyklės mūsų susirinkimuose jau veik visuotiniai yra taikomos. Negi Vlikui ta maldos taisyklė būtų kuo neparanki? Būdinga, kad tokiose bendrinėse organizacijose kaip Balfas ar Pavergtųjų Seimas maldos taisyklė yra priėmusi. Pagal taisyklę: mano priešas yra mano draugas, malda

yra Vliko draugas, nes yra Lietuvos okupanto priešas. Kovai su malda okupuotoje Lietuvoje Maksas skiria labai daug dėmesio ir materialinių bei intelektualinių išteklių. Kodėl tad Vlikas atska savo draugui — maldaui nugarą?

Nebuvo prisiminti ir pagerbti žuvusieji dėl Lietuvos laisvės. Neįtikima, kad tai būtų sąmoningas Vliko laikinosios valdybos "neapsižiūrėjimas". Veikiausiai tik valdybos pirmininkas bus per paviršutiniškai į Vliko sesijos pradėjimo apeigas pažiūrėjęs ir joms kaip reikiant nepasirengęs, nors apskritai tas senasis Lietuvos socialistų Nestoras — K. Bielinis, nepaisant savo gražaus amželio, neatrodė nei dvasiškai, nei fiziškai sukalkėjęs.

Jau ne nuo Vliko laikinosios valdybos parėjo nebuvimas sesijoje Pasaulio Lietuvių Bendruomenės. Vliko apsijungimo protokolas dėl PLB santykių su Vliku negalėjo kitaip pasakyti, nei pati PLB Valdyba savo 1964.4.24 nutarimu pasisakė, būtent, kad su apsijungusiu Vliku ji numato bendradarbiauti per prie Vliko akredituotą savo ryšininką. Dėl PLB santykių su Vliku pobūdžio, ir PLB Valdyboje, ir atskirų kraštų LB vadovybėse, ir Vlike ir atskirų Vliko narių-organizacijų viduje nusistatymai įvairuoja. Vieni už aktyvų PLB įsijungimą į Lietuvos laisvės kovos organizaciją, už atsakingo vaidmens joje prisiėmimą ir jaunimo į laisvinimo darbą įtraukimą. Antri už PLB pasilikimą šalia Lietuvos laisvinimo organizacijos, tenkinantis vienokia ar kitokia bendradarbiavimo forma. PLB Valdyba 1963.12.1. buvo nutarusi: "Pasaulio Lietuvių Bendruomenė į konsoliduotą Vliką sprendžiamuo-

ju balsu galėtų įeiti kaip laisvojo pasaulio lietuvių išeivijos atstovė, gaudama vykdomajame Vliko organe ne mažiau kaip trečdalį jo narių ir savo įėjimą siedama su visų politinių lietuvių dalinių grįžimu į Vliką". Bet šia formule nepasitenkinimo pareiškė Nepriklausomybės talka. Australijos ir Prancūzijos LB valdybos pasisakė prieš jos antrąją dalį, tai yra prieš PLB dalyvavimo Vlike susiejimą "su visų politinių lietuvių dalinių grįžimu į Vliką". O JAV, Kanados ir Vokietijos LB valdybos pasisakė prieš PLB dalyvavimą Vlike paskritai, kaip "visiškai nepriimtina ir vengtiną", kaip "priešingą bendruomenės principams", ar kaip "didinsiantį lietuvių susiskaldymą". Neigiamai pasisakė ir liaudininkų centras. Tokios opozicijos sulaukusi, PLB valdyba savo 1963.12.1. nutarimą 1964.2.3. nutarimu suspėdavo, o savo 1964.4.24. nutarimu visai panaikino, tenkindamos bendradarbiavimu su Vliku. Jei PLB II Seimas Toronte būtų pagal S. Barzduko siūlymą padaręs aiškų orientacinį sprendimą, užuot palikęs PLB Valdybai "laisvas rankas", tokio blaškymosi nebūtų buvę. Antra vertus, turint galvoje, kad ir kai kurių kraštų LB vadovybės ir kai kurių Vliko narių-organizacijų centrai PLB dalyvavimą Lietuvos laisvinimo organizacijoje demagogiškai ar nesąmoningai sieja su "grupine aritmetika", ir kad pati apsijungusio Vliko seimo sesija parodė, kad dar anaipol ne visi Vliko nariai-organizacijos yra nuo tos "grupinės aritmetikos" ligos įgiję imunitetą, gal tikrai PLB Valdybos pasirinkimas ne dalyvavimo Vlike, o tik bendradarbiavimo su juo formos ir bus kuriam laikui pats teisingasis.

**K. Astikas**

## Vatikano konsilija ir lietuviai: antras veiksmas

**I Laisvę** Nr. 35 buvo informuota apie Amerikos lietuvių katalikų, kunigų ir pasauliečių, pasiruošimus siųsti į Romą delegaciją, kuri įteiktų memorandumą apie tikėjimo padėtį Lietuvoje Šv. Tėvui, o taip pat Vatikano II konsilijos dalyviams. Apgailestauta, kad to nebuvo padaryta. Dabar istorijos kronikai tenka registruoti čia papildomus faktus:

1. Tada paruoštas memorandumas, išdėstęs apie tikėjimo ir tikinčiųjų padėtį Lietuvoje, informaciją baigė prašymais paramos, intervencijos:

(1) Kad būtų sustabdytas tikėjimo persekiojimas ir atstatytos esminės žmogiškosios teisės tikintiesiems Lietuvoje ir visuose kraštuose anapus geležinės ir bambuko uždangos, idant visi galėtų laisvai išpažinti savo religiją ir garbinti Dievą pagal savo tikėjimą.

(2) Kad ypatingai Lietuvos jaunimui būtų leista mokytis savo tikėjimo apreiškėtasias tiesas; bent kad jiems būtų leista dalyvauti šventoje Mišių aukoje sekmadieniais ir privalomų švenčių dienom.

(3) Kad lietuviams būtų leista spausdinti ir iš laisvojo pasaulio išsirašyti religinių bei liturginių knygų — taip kaip komunistinės knygos leidžiamos platinti laisvajame pasauly.

(4) Kad lietuviams būtų leista atidaryti ir iš naujo konsekruoti bažnyčias, išniekintas sovietų kulto komisaro.

(5) Kad Lietuvos vyskupam būtų duota laisvė, atstatyta hierarchija ir leista laisvai vykdyti pareigas, nekludoma susisiekti su šventuoju

Sostu ir leista dalyvauti antroje Vatikano konsilijoje.

(6) Kad Vatikano antroji konsilija prisimintų ir pagerbtų tinkamu laiku savo sesijoje visus kardinolus, vyskopus, kunigus, tikinčiuosius pasauliečius, kurie jau mirė ar tebe kenčia kalėjimuose bei ištėrime už Dievą, už Jo Bažnyčią ir jos regimąją galvą žemėje Vyriausiąjį Ganytoją.

Prašymai santūrūs ir grynai religinio pobūdžio.

2. Memorandumo ir delegacijos reikalas buvo aiškinamas Romoje per prel. L. Tulabą. Vatikane atitinkami pareigūnai buvo supažindinti su memorandumo turiniu, ir buvo pareiškta jų pritarimas ...

Šioje vietoje įvykių raida trūksta, ir istorijai palieka neišaiškintas tarpas, kodėl buvo sustota ir neįvykdyta tai, kas buvo suplanuota. Mažą paaiškinimą ir spaudoje painformuotas Lietuvos vyskupo Amerikoje atsargus atsiribojimas nuo viso to žygio.

3. Pasirodė naujas veiksmas, kuriam iniciatyvos ėmėsi Kunigų Vienybės pirmininkas prel. Pr. Juras. Kaip spaudoje buvo paskelbta, buvo pasiūstas šv. Tėvui memorandumas lapkričio 15 dienos data. Memorandumas tokio pat turinio ir tokiais pat pageidavimais — prašymais. Po memorandumu buvo parašai Kunigų Vienybės pirmininko prel. Pr. Juro, A.L.R. Katalikų Susivienijimo prezidento L. Šimučio, A.L.R. Katalikų Moterų Sąjungos vyriausio prezidento E. V. Paurazienės, A.L.R.K. Federacijos prezidento K. Kleivos, Ateitininkų Federacijos vyriausio vado dr. Juozo Girmiaus ir kt. Į memorandumą buvo gautas atsakymas prel. Pr. Juro vardu per apaštališkąją delegatą arkiv. Vagnozzi.

Gal būt, be jokio priežastinio ryšio su šiuo memorandumu dar atėjo žinios apie kun. dr. Pr. Brazio, MIC, pakėlimą į vyskupus gruodžio 28 ir specialus dėmesys Lietuvos atstovui Vatikane min. St. Girdvainiui sausio 7.

4. Vertinant antrąjį veiksmą teigiamai, betgi tenka pastebėti, kad jis negalėjo atstoti to, kuris buvo suplanuotas — memorandumas nebuvo įteiktas Vatikano konsilijos nariams; net pats memorandumas, įteiktas popiežiui, liko nežinomas savo turinį pačiai lietuvių visuomenei. Jei buvo siekta opinijos, tai to tikslo nepasiekta.

Tai nereiškia, kad lietuviai yra tam nejautrūs ir nemoka reaguoti. Jie labai jautriai reagavo, kada buvo padaryta skriauda Lietuvos atstovybei Vatikane iš Vatikano pusės. Ir gerai, kad reagavo, nes padėtis buvo išgelbėta bent iš dalies. Bet kada sovietinis okupantas skriaudžia Lietuvoje esančius tikinčiuosius, laisvojo pasaulio katalikai supasavo ar buvo kažkieno sulaikyti nuo akcijos. Kokis skirtumas, palyginti su žydais, kurie ne tik patys organizuoja opinių dėl žydų tikėjimo ir kultūros persekiojimo Sovietuose, bet įtraukia į protestų sąjūdį ir kitų tikėjamų žmones, protestantų ir katalikų bažnyčių hierarchus.

Vertinimą pratęsiant, žymėtini dar skirtingi kelių popiežių santykiai su Lietuva. Popiežius Pijus XII Lietuvos tikinčiųjų likimą sutiko vieša tyła; popiežius Jonas XXIII savo valdymo pradžioje nuskriaudė Lietuvos atstovavimą Vatikane. (Sakoma, kad jį veikęs jo asmeninis sekretorius Msgr. Capovilla, kuris karo metu dalyva-

vo rezistencijoje ir artimai bendradarbiavo su komunistais rezistentais). Popiežius Paulius VI pirmiausia sugriovė mitą, kuriuo buvo remiamas siekimas susiaurinti Lietuvos diplomatinį atstovavimą. Buvo tvirtinama, kad su nauju popiežium diplomatai turi iš naujo pateikti savo įgaliojimų raštus. Popiežiaus Pauliaus praktika parodė, kad tas mitas nėra pagrįstas. Dar daugiau: popiežius Paulius padarė keletą pozityvių gestų: pereitų metų pradžioje Lietuvos vyskupą P. Maželį pripažino ordinaru; dviem atvejais Lietuvos min. St. Girdvainį diplomatinuose priėmimuose išskyrė ypatingai kitų pastebėtu palankumu; paskyrė naują vyskupą, kuriam paveda Europoje esančių lietuvių dvasinius reikalus.

Tuos smulkius įvykius sekame. Kaip nebuvom abejingi tada, kai Lietuvos reikalas buvo apeinamas ar pažeidžiamas, taip negalim būti abejingi ir tiems gestams, kuriais parodoma Lietuvos reikalui palankumo. Nežinome, ar atitinkami autoritetai yra perdavę Vatikanui šios rūšies lietuvių sentimentus? O juos perduoti labai verta.

Opinijos sudarymo reikalu yra dar viena proga — Vatikano konsilijos ketvirtoje sesijoje kils tikėjimo laisvės klausimas, šioje vietoje ir tinka sudarinėti opinių, kad tikėjimo laisvės kaip tik šaukiasi pirmiausia pavergtieji.

*Mums reikia daryti ne tik tai, kas galima, bet ir tai, kas reikia. Istorija teis mus ne pagal tai, ką padarėme, ar ko nepadarėme, o pagal tai, kiek dėjome pastangų, kiek aukojomės. Dėl to turime ryžtis net ir tam, kas atrodo kartais negalima. Deja, Vlikas dar nepagimdė nei savo Suginto, nei savo Valiuko...*

Aidai, 1964 Nr. 1

## LUKŠA PAS SMERŠ AGENTĄ ERELĮ

Bendrame BDPS Vyr. Komiteto ir VGPS posėdyje, kuriame faktiškai pirmajam organui atstovavo Erelis, antrajam J. Lukša, Vytis ir Tautvaiša, buvo numatytas visų (partizanų) apygardų suvažiavimas. Prieš jį dar lankė apygardas VGPS pareigūnai drauge su BDPS atstovu Ereliu, palenkdami jas paklusti VGPŠ... Gruodžio 28 J. Lukša turėjo susitikti su Ereliu suvažiavimo reikalais. Eidamas link medicinos rūmų, netikėtai susitiko Butautą, atvykusį iš Kauno. Tas pranešė apie suėmimus, kurių siūlai vedą į tą barzdočių (Erelį), su kurio žinia išvyko Hektoras ...

“Butautas kvietė mane susilaikyti nuo šiandieninio pasimatymo su Ereliu ir kartu svarstyti esamų įtarimų tikrumą. Aš gi, prileisdamas, kad Erelis gali būti išdavikas (panašūs įtarimai jau mums buvo ne kartą kilę), nė kiek neabejodamas, ryžaus pas Erelį eiti, nes turėjau “tartis paskutiniukart dėl sausio 18 suvažiavimo. Mano nėjimas — galvojau — galėtų tik paankstinti Erelio abejones mūsų pasitikėjimu... Pas Erelį man vyko gana neblogai. Pokalbis su juo nieku nesiskyrė nuo lig šiol buvusių ... Galutinai aptarėme sausio 18 dienos pasiruošimus, ir aš gavau galutinį jo pritarimą už dviejų dienų vykti į Tauro apygardą “parvežti” posėdžio dalyviams ryšio punktus, slaptažodžius, susirinkimui vietos nurodymą ir kitas “reikiamas” smulkmenas ...”.

Grįžęs į Vilnių Lukša padėtį rado paaštrėjusią. Jau buvo prasi-dėję suėmimai. Perduoti Erelui fiktyvius duomenis apie numatytą suvažiavimą nuvyko drauge su Tautvaiša ...

“Erelis buvo ši kartą kiek susijaudinęs, ne toks kaip visada ... Erelį palikome prieš vidunaktį. Po pusvalandžio vėl susitikome su Butautu, Žaliuku ir Juodvarniu. Erelio laikysena rodė, kad mūsų dienos “suskaitytos” ... Likvidacijos reikėjo laukti kiekvienu momentu. Juodvarnis pranešė, kad prieš kelias valandas suimta Ožka. Sekanti auka turėjo būti Juodvarnis, o po to jau mes. Taip dalykams susiklosčius, dar šią naktį nutarėme palikti Vilnių ...

Ne visos apygardos, Erelį dešifravus, sugebėjo greit nuo kontrarazviedkos rankų atsipalaidoti . . . Ereliu užsimaskavus kitokia firma ir kitokia savo slapyvardė pavyko užmegsti ryšius su vytautėnais ... 1947 rugpiūčio mėnesį Erelui dar pavyko išsikviesti į Vilnių Lietuvos šiaurės rytų srities partizanų vadą Žalgirį ir Vytauto apygardos vadą Žaliaduonį ... Abu jie apsistojo pas Aitvarą. Nakčia bemiegodami, išgirdo namo prieangyje rusiškus šnabždesius: “Pati-chonko, patichonko”. Abu stvėrėsi už pagalvių, kur buvo pasidėję pistoletus. Tačiau ... pistoletų nebuvo.

(Iš N. E. Sūduvio tik ką išėjusios knygos VIENŲ VIENI)

• **LFB Rytų Apygardos suvažiavimas** įvyko lapkričio 1 New Yorke, dalyvaujant New Yorko, Philadelphijos, Waterburio, Washingtono bičiuliams. **Prof. Brazaitis** kalbėjo apie organizacinio darbo turinį, išskeldamas LFB sambūrių siekimus ir kelius nariams telkti, darbui pasidalinti pagal vietos gyvenimo svarbiąsias sritis, organizaciniams reikalams sugyventi, susirinkimams padaryti patraukliems ir pozityviems ir bičiulių naudingam pasireiškimui vietos lietuvių bendruomenėje ir Lietuvos laisvės byloje. **V. Vaitiekūnas** pasigedo susiklausymo. Esą susiklausymas reiškiąs atskiro bičiulio valios palenkimą organizacijos valiai. Bičiuliai gali skirtis savo nuomonėmis nuo organizacijos nuomonės, gali savo nusistatymą ginti, bet negali tuo savo nusistatymu vetuoti organizacijos nusistatymo, tardami — organizacija nesutinka su manim, tai aš ir savo prievolių organizacijai nevykdysiu. Tai būtų organizacijos sprogdinimas. Tai kraštutinis nesusiklausymo laipsnis. Šalia vetavimo praktikos lygiai pavojingas yra ir tas organizacinis nesusiklausymas, kuris reiškiasi bičiulių abejingumu organizacijai. “Apsieis be manęs” žlugdo organizacinį susiklausymą ir veikimą. Organizaciniam susiklausymui didžiai kenksmingas ir bičiuliškumo prievolių apleidimas: nario mokesčio nemokėjimas, kalėdinio solidarumo neatidavimas, “Į Laisvę” prenumeratos vengimas. Bet organizacinio susiklausymo stoka serga ne tik atskiri bičiuliai, bet ir sambūrių vadovybės, kurios nesisistengia glaudžiai bendrauti su centro valdyba, su Į Laisvę administracija, Į Laisvę Fondu.

• **LFB Rytų Apygardos valdyba** sudaro LFB New Yorko sambūrio valdybos atstovė **dr. R. Šomkaitė**, Philadelphijos LFB sambūrio valdybos atstovas **B. Raugas** ir Waterburio LFB sambūrio valdybos atstovas **A. Balsys**.

• **LFB Philadelphijos sambūris** buvo susirinkęs gruodžio 1. Naują sambūrio valdybą sudaro pirmininkas **J. Ardys**, išdininkas **A. Gečys** ir sekretorė **M. Raugienė**. Kalėdinio solidarumo surinko \$29.00. Renka “Į Laisvę” prenumeratą.

• **Dr. K. Čeginskas** iš Švedijos, **A. Pocius** iš Elizabeth, N.J. ir **A. Sabalis** iš New Yorko lapkričio 29-30 atstovavo LFB pirmajame apsijungusio Vilko seime.

• **Dr. J. Girnias** knygos “Žmogus be Dievo” pristatymą gruodžio 18 **dail. K. Žoromskio** studijoje suorganizavo New Yorko **Lietuvių Jaunimo Organizacijų Federacijos** diskusijų ratelis. Vadovavo **K. Siliūnas**, pristatė pats autorius. Išplatinta 13 knygų.

• **Lituanistinis vakaras** įvyko lapkričio 23 **Buffalo** valstybiniame universitete. Organizatorius — **prof. R. Sealey**, klasinių kalbų žinovas, lituanistikos tyrinėtojas, didelis lietuvių bičiulis. Programą atliko jis pats, penketas studentų angliškai padėklamavo ir paskaitė lietuvių kūrybos, taip pat padainavo lietuviškų dainų. Jie patys trumpai apibūdino ir lietuvių autorius. Iš lietuvių programoje dalyvavo bibliotekininkystės studentė **A. Masiulionytė** ir D’Youville kolegijos **prof. A. Musteikis**.

• **New Yorko skautai akademikai** savo parengimo pelną \$1000 paskyrė tėvų pranciškonų statysimam New Yorko lietuvių kultūros židiniui.

• **ELI (Europos Lietuvių Informacija)**, pradėjusi veikti Vokietijoje 1949, sulaukė 15 metų. ELI teikia žinių ir straipsnių spaudai ir lietuvių radijo valandėlėms.

• **LFB New Yorko sambūrio valdybą** sudaro pirm. **V. Maželis**, išdininkė **M. Brazaitytė** ir sekr. **L. Baltarušaitienė**. Valdybos iniciatyva įvyko lapkričio 1 LFB Rytų apygardos suvažiavimas ir simpoziumas Amerikos partijų užsienių politikos klausimais ir gruodžio 6 susitikimas su dr. K. Čeginsku. Kalėdinio solidarumo surinkta \$760.00. Dr. J. Girnias knygos “Žmogus be Dievo” išplatinta 73 egz. Renkama Į Laisvę prenumerata.

• **B. K. Balutis**, Lietuvos atstovas D. Britanijoje, gruodžio 29 suėjo 85 metus.

• **Kun. dr. Pr. Brazys**, marijonų vienuolijos vicegenerolas Romoje, po-  
piežiaus Pauliaus VI paskirtas vys-  
kupu.

• **Prof. dr. J. Eretas**, gyvenęs Šveicarijoje, lankėsi Amerikoje ir Kana-  
doje. Nepriklausomaj Lietuvoj Eretas  
buvo katalikų jaunimo "Pavasaris"  
Federacijos vadas. Jis skaitė paskai-  
tas ateitininkų sendraugių suvažiavi-  
mui Clevelande, Chicagos, Los Ange-  
les, New Vorko, Toronto lietuviams,  
ragindamas lietuvius jaunuosius inte-  
lektualus nebūt tik plytų nešėjais  
svetimos kultūros statybai. Jis taip  
pat rinkosi medžiagos prof. dr. Pakš-  
to monografijai.

• **L. Valiukas** perrinktas 1965 Re-  
zoliucijoms Amerikos Kongrese Rem-  
ti Komiteto pirmininku.

• **Z. Kungys** Mainzo universitete  
išlaikė valstybinius medicinos egzami-  
nus.

• **Dr. A. Musteikis**, d'Youville ko-  
legijos sociologijos departamento va-  
dovas, į Laisvę redakcijos narys yra  
pagerbtas kolegijos 1965 moksline  
premija \$1000.000.

• **Vatikano II susirinkimo** daly-  
viam **vysk. V. Brizgys** įteikė pro  
memoria su faktų rinkiniu apie pa-  
dėtį okupuotoj Lietuvoj.

• **Prof. A. Sennui** suėjo 65 metai.  
Daug padėjęs Lietuvos nepriklausomybės  
pradžioje švietimą organizuoti  
čia kaip "Pavasario" gimnazijos di-  
rektorius ir "Aušros" gimnazijos mo-  
kytojas, čia kaip Lietuvos universite-  
to profesorius ir lietuvių kalbos dė-  
tytojas. Lietuvoj išgyveno 9 metus ir  
tobulai išmoko lietuvių kalbą. Nuo  
1930 atvykęs į JAV dirbo Yale, Wis-  
consin universitetuose ir nuo 1938  
Pennsylvanijos universitete. Ypač  
svarbūs jo raštai apie baltų kalbų  
santykius su kitomis indoeuropiečių  
kalbų grupėmis, pirmiausia su slavų  
ir germanų kalbų grupėmis. Kai da-  
bar sovietinei propagandai rūpi pa-  
brėžti kuo glaudesnė lietuvių - rusų  
kalbų giminystė, prof. A. Senno raš-  
tai ypač verti dėmesio. Anot jo, jo-

kios bendros slavų ir baltų prokalbės  
negalima suponuoti.

• **Apsijungusio Vliko valdybą** su-  
daro **V. Sidzikauskas**, pirmininkas ir  
tarptautiniams reikalams, **S. Lūšys**,  
vicepirmininkas ir Vliko atstovybių  
bei įgaliotinių reikalams, dr. **Br. Ne-  
mickas**, vicepirmininkas ir finansų  
bei Tautos Fondo reikalams, **J. Audė-  
nas**, gen. sekretorius ir informacijų  
reikalams, **Br. Bieliukas**, protokolo  
sekretorius ir tarpgrupiniams santy-  
kiams, **K. Bielinis**, laisvės kovų doku-  
mentacijai ir dr. **K. Čeginskas**, padė-  
čiai krašte.

• **Seton Hall universiteto radijas**  
S. Orange, N.J. kas pirmadienis iš-  
vedė lietuvių muzikos valandėlę, ku-  
rios programai vadovauja prof. J.  
Stukas.

• **Urugvajaus užsienių reikalų mi-  
nistras** A. Zorilla de San Martin, ap-  
silankydamas su ponia Lietuvos at-  
stovo **A. Grišono** priėmimo, parodė  
Lietuvai didelį palankumą.

• **Lietuvių Fondui**, vadinamam  
Razmos milijono fondu, JAV vyriausybė  
suteikė "tax exemption" padėtį.  
Fondui daug padėjo advokatas **Vy-  
tautas Ysasas**.

• **Mirė**: gruodžio 16 New Yorke  
Lietuvos nepriklausomybės atstaty-  
mo—Vasario 16-sios akto signataras,  
buv. Lietuvos vyriausybės ministras,  
Lietuvos universiteto profesorius, vi-  
sų Lietuvos demokratinių seimų at-  
stovas, Lietuvos socialdemokratų par-  
tijos lyderis, Vliko pirmasis pirminin-  
kas **Steponas Juozas Kairys-Tumasonis** -  
**Kaminskas**, sulaukęs 86 metų  
amžiaus; gruodžio 18 Kaune filoso-  
fas, ateitininkų kūrėjas, Lietuvos uni-  
versiteto profesorius, teologijos-filo-  
sofijos fakulteto ilgametis dekanas,  
Katalikų veikimo centro vyr. valdy-  
bos narys, prelatas **dr. Pranas Ku-  
raitis**, sulaukęs 81 metų; gruodžio 28  
Chicagoje auto nelaimėje poetas, li-  
teratūros kritikas, Margučio žurnalo  
ir Margučio radijo redaktorius **Algi-  
mantas Mackus**, 32 metų; gruodžio 28  
Chicagoje auto nelaimėje kartu su A.  
Mackum Margučio žurnalo **leidėja** ir  
Margučio radijo savininkė **Lilija Va-  
nagaitienė**.